

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

ZIJ-INSTROOM IN HET BEROEP VAN LERAAR IN HET PRIMAIR ONDERWIJS

Rapport

Utrecht, 13 september 2021

Voorwoord

De leerkracht laat nog eens aan groep 6 zien hoe je de persoonsvorm in een zin kan vinden. Ze doet dat met gemak en plezier. Ook al was ze een paar jaar geleden misschien nog journalist, of psycholoog, of wellicht was ze financieel adviseur.

Dat is goed denkbaar, want van elke zes tot zeven nieuwe leraren komt er één het basisonderwijs binnen via de zogeheten Zij-instroom in het Beroep. Het zijn mensen die hun loopbaan willen verleggen naar het onderwijs. Samen vormen zij een groep die aanzienlijk kan bijdragen aan het verkleinen van het lerarentekort. En dankzij hun uiteenlopende achtergrond zijn ze ook een verrijking voor de diversiteit in het onderwijs. Daarom hebben we onderzocht wat er goed gaat in het traject en wat er beter kan en moet.

De basis van het zij-instroomtraject is het geschiktheidsonderzoek. Daarmee stelt een instelling voor hoger onderwijs samen met de kandidaat vast wat zijn of haar relevante ervaring en kwaliteiten zijn. Het geschiktheidsonderzoek wordt over het algemeen goed georganiseerd en deskundig uitgevoerd. Maar vervolgens moeten de uitkomsten wel echt vertaald worden in een scholings- en begeleidingstraject dat aansluit bij de individuele zij-instromer. Bijvoorbeeld, een omscholende financieel adviseur zou vermoedelijk niet het hele rekenprogramma hoeven te doorlopen. Maar zij-instromers blijken toch vaak bijna het volledige paboprogramma te moeten volgen. Pabo's hebben in Zij-instroom in het Beroep ook wettelijk de mogelijkheid maatwerk te bieden, dus ik zou zeggen: durf die ruimte ook echt te benutten.

Als gezegd, het proces van het geschiktheidsonderzoek is goed, maar opmerkelijk genoeg is het beoogde resultaat niet helder. De wet gaat ervan uit dat de zij-instromer met een positieve geschiktheidstoets direct voor de klas kan. Maar daar bestaat onduidelijkheid over: waar moet een zij-instromer precies aan voldoen? Wanneer kan hij of zij de klas zelfstandig aan? En dat leidt direct naar een meer knellende tekortkoming van het traject in de huidige praktijk. Ook tijdens dit onderzoek hoorden wij namelijk dat zij-instromers soms onvoldoende voorbereid en handelingsverlegen voor de groep staan. We kunnen ons voorstellen hoe dat voor de nieuwe leraar voelt. En ook voor de school is dat niet goed, laat staan voor de leerlingen. De pabo's en het primair onderwijs moeten daarom gezamenlijk duidelijkheid bieden: wanneer is het verantwoord dat zij-instromers zelfstandig voor de klas staan?

Gezamenlijk optrekken en partnerschap zijn toch al kernbegrippen in het zij-instroomtraject - daar staat of valt het bij. En de school en de pabo moeten vooral ook de zij-instromer zelf nauwer betrekken bij alle verschillende keuzes, zoals gedurende de opleiding. Om haar of hem draait het immers.

Kortom, ieder jaar kiezen vele honderden professionals ervoor om alsnog leraar te worden. Als onderwijssector willen we hen graag met open armen verwelkomen. Aan de opleiders en de werkgevers de opgave om dat welkom echt te vertalen in maatwerk en ondersteuning, in heldere afspraken en in gezamenlijk optrekken. Dat gaat vaak goed, maar niet altijd. Maar als dat werkt, dan heeft iedereen daar nog heel lang plezier van: de leerkracht, de school, en de leerlingen.

Alida Oppers
inspecteur-generaal van het Onderwijs

INHOUD

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Zij-instroom in het Beroep	7
1.2 Aanleidingen voor kwalitatief onderzoek naar ZiB in het primair onderwijs	8
1.3 Doelstelling	10
1.4 De onderdelen van Zij-instroom in het Beroep	10
1.5 Onderzoeksvraag	11
1.6 Beantwoording van de onderzoeksvraag aan de hand van vijf kwaliteitsaspecten	11
1.7 Onderzoeksopzet	16
1.8 Doelgroepen	16
1.9 Reikwijdte van het onderzoek	17
1.10 Leeswijzer	17
2 Bevindingen kwaliteitsaspect: uitvoerders	18
2.1 Uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek	18
2.2 Uitvoerders van scholing en begeleiding	20
2.3 Uitvoerders van het bekwaamheidsonderzoek	21
3 Bevindingen kwaliteitsaspect: maatwerk	24
3.1 Maatwerk in het geschiktheidsonderzoek	24
3.2 Maatwerk bij scholing en begeleiding	26
3.3 Maatwerk in het bekwaamheidsonderzoek	30
4 Bevindingen kwaliteitsaspect: kwaliteitsborging en beleid	33
4.1 Kwaliteitsborging en beleid: geschiktheidsonderzoek	33
4.2 Kwaliteitsborging en beleid: Scholing en begeleiding	43
4.3 Kwaliteitsborging en beleid: bekwaamheidsonderzoek	58
4.4 Kwaliteitsborging en beleid: op de hoogte van de ZiB-voorschriften	64
5 Bevindingen kwaliteitsaspect: de praktijk van de begeleiding	69
5.1 Hoeveelheid contact met de opleidings- en schoolbegeleider	69
5.2 Vormgeving van de begeleiding door de pabo en de school	72
5.3 Tevredenheid over de begeleiding en scholing	74
5.4 Samenhang tussen begeleiding en de beleving van zij-instromers	80
6 Bevindingen kwaliteitsaspect: positie van de zij-instromer	85
6.1 Positie van de zij-instromer in het geschiktheidsonderzoek	85
6.2 Positie van de zij-instromer bij scholing en begeleiding	88
6.3 Positie van de zij-instromer in het bekwaamheidsonderzoek	90
7 Bevindingen: hoe kijken betrokkenen aan tegen Zij-instroom in Beroep?	94
7.1 Opvattingen over het ZiB-traject	94
7.2 Leerervaringen van ZiB	97
8 Conclusies en aanbevelingen	101
8.1 De kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek	101
8.2 De kwaliteit van de scholing en begeleiding	103
8.3 De kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek	105

8.4	Kennis van de wettelijke ZiB-voorschriften	106
8.5	Hoe kijken betrokkenen aan tegen ZiB	106
9	Beschouwing	107
10	Afkortingen	112
11	Literatuurlijst	113
	Bijlage I – Onderzoeksopzet en responsbeschrijving	114
	I.1 Selectie van scholen en instellingen	114
	I.2 Onderzoeksmethode en participanten	115
	I.3 Dataverwerking en -analyse	119
	Bijlage II – Wet- en regelgeving zij-instroom po	120
	Bijlage III – Kwaliteitsaspecten gekoppeld aan wetgeving	121
	Bijlage IV –Begeleidingsactiviteiten	128
	Colofon	131

Samenvatting

Aanleiding

Vanwege het oplopende lerarentekort maken schoolbesturen, vooral in het primair onderwijs, steeds meer gebruik van Zij-instroom in het Beroep (ZiB). Het doel van ZiB is geschikte kandidaten binnen twee jaar op de werkplek op te leiden tot leraar. De regeling is bedoeld voor professionals met een afgeronde vooropleiding in het hoger onderwijs en met relevante werk- of levenservaring. Een zij-instromer kan direct als leraar voor de klas staan – dit wordt eerst getoetst met een geschiktheidsonderzoek. Na het traject voldoen de zij-instromers aan de wettelijke bekwaamheidseisen.

Onderzoekopzet

Met dit onderzoek bekijkt de Inspectie van het Onderwijs de kwaliteit van het ZiB-traject in het primair onderwijs door te kijken naar de kwaliteit het geschiktheidsonderzoek, de scholing en begeleiding, het bekwaamheidsonderzoek en het getuigschrift. Dit doen we aan de hand van vijf kwaliteitsaspecten: de uitvoerders, het maatwerk, de kwaliteitsborging en het beleid, de praktijk van de begeleiding, en de positie van de zij-instromer. Daarnaast onderzoeken we de kennis van betrokkenen over de wettelijke ZiB-voorschriften, en de opvattingen van betrokkenen over het zij-instroomtraject in zijn geheel. Hiervoor hield de inspectie van juni tot en met november 2020 semigestructureerde interviews, deed documentenonderzoek en nam vragenlijsten af bij de betrokken partijen. Het onderzoek is afgenomen bij een beperkte maar zoveel mogelijk representatieve steekproef.

De kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek

Het geschiktheidsonderzoek wordt over het algemeen goed uitgevoerd: het wordt uitgevoerd door deskundige partijen die rekening houden met eerdere werk- en leerervaring van de kandidaat. Ze maken hierbij gebruik van professionele assessoren en beoordelingscriteria. Ze evalueren de geschiktheidsonderzoeken en informeren de zij-instromers over de procedure en beoordelingscriteria. Maar we zien ook verbeterpunten. Het geschiktheidsonderzoek wordt vooral gebruikt om de geschiktheid vast te stellen, maar de opbrengsten van het geschiktheidsonderzoek worden vervolgens onvoldoende benut in het vaststellen van de benodigde scholing en begeleiding. Daarnaast blijkt dat de definitie van geschiktheid verschilt tussen uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek, waardoor zij-instromers soms te snel zelfstandig voor de klas staan. Wij vinden het daarnaast belangrijk dat niet alleen de reken- maar ook de taalvaardigheid van de kandidaten getoetst wordt.

De kwaliteit van de scholing en de begeleiding

Het onderdeel scholing en begeleiding scoort wisselend op de kwaliteitsaspecten. Positief is dat de scholing en begeleiding worden uitgevoerd door deskundige partijen en dat pabo's systematische kwaliteitszorg uitvoeren. Het merendeel van de schoolbesturen en de scholen heeft beleid over ZiB en begeleidt de zij-instromers naar tevredenheid. Tegelijkertijd is er nog weinig maatwerk in de scholingsprogramma's en heeft een deel van de zij-instromers behoefte aan meer begeleiding. Daarnaast is er weinig gezamenlijke verantwoordelijkheid en contact tussen de opleiding en de school. Meer samenwerking en betere afspraken zijn nodig.

De kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek en het afsluitende getuigschrift

Het bekwaamheidsonderzoek scoort relatief goed op de kwaliteitsaspecten. De pabo baseert namelijk het programma, de toetsing en de eindkwalificaties zoveel mogelijk op dat van de reguliere opleiding. De pabo gebruikt beoordelingscriteria, zet professionele beoordelaars in, die een gemotiveerd eindverslag maken, en evalueert. Maar op een aantal aspecten voldoet het bekwaamheidsonderzoek niet: het sluit namelijk niet altijd aan bij het geschiktheidsonderzoek, wordt niet altijd uitgevoerd door de aangewezen deskundige partijen, en de getuigschriften voldoen op een aantal punten niet aan de wettelijke voorschriften.

Opvattingen over het ZiB-traject

Velen zijn enthousiast over de zij-instromers: ze zijn gemotiveerd, brengen andere kennis en ervaring in en dragen bij aan een professionele schoolcultuur. Voor scholen biedt ZiB een oplossing voor het lerarentekort. En alle betrokkenen vinden het traject zwaar. De zij-instromers vinden daarom goede informatie en duidelijke afspraken vooraf van groot belang.

Inbedding

De overheid is van plan de regelgeving omtrent ZiB aan te passen en het traject in te bedden in de reguliere lerarenopleidingen. De hier gegeven aanbevelingen zijn van toepassing op het huidige traject, maar vormen daarnaast input voor de voorgenomen aanpassingen.

Kortom

De zij-instromers vormen een aanzienlijke groep nieuwe enthousiaste en gemotiveerde leraren. Het zij-instroomtraject is goed georganiseerd en de betrokken partijen zijn blij met de zij-instromers. Maar er zijn verbeteringen nodig om de nieuwe leraren goed te ondersteunen en begeleiden: beter maatwerk op de pabo's en nauwere samenwerking tussen de pabo's en de scholen. Een onderdeel van de samenwerking is gezamenlijk afspreken wanneer een zij-instromer geschikt is om zelfstandig voor de klas te staan, zodat alle zij-instromers passende begeleiding kunnen ontvangen.

1 Inleiding

Dit rapport gaat over een onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs naar Zij-instroom in het Beroep van leraar in het primair onderwijs. In dit inleidende hoofdstuk leggen we uit wat ZiB is (1.1), wat de aanleidingen zijn van dit onderzoek (1.2) en wat we ermee willen bereiken (1.3). Vervolgens zetten we uiteen uit welke onderdelen ZiB bestaat (1.4), een opmaat naar de onderzoeksvraag (1.5). In paragraaf 1.6 onderscheiden we verschillende kwaliteitsaspecten van ZiB en geven we die vorm in een onderzoekskader¹ dat we gebruiken voor de beantwoording van de onderzoeksvraag (1.6). Vervolgens leggen we uit welke opzet het onderzoek heeft (1.7) en welke doelgroepen het rapport heeft (1.7), en gaan we in op de reikwijdte van het onderzoek (1.9). We sluiten dit hoofdstuk af met een leeswijzer voor het rapport.

1.1 Zij-instroom in het Beroep

Het doel van ZiB is om geschikte kandidaten versneld – in ieder geval binnen twee jaar – op te leiden tot leraar. Het traject beoogt voor een brede doelgroep de overstap naar het onderwijs aantrekkelijk te maken. Het traject is bedoeld voor mensen met een afgeronde opleiding in het hoger onderwijs en met relevante werk- of levenservaring. Scholen kunnen subsidie krijgen als zij een zij-instromer aanstellen. De subsidie is voor scholen een tegemoetkoming in de kosten voor het onderzoek naar de geschiktheid van de kandidaat, en de scholing en begeleiding van de zij-instromer. Het geschiktheidsonderzoek is erop gericht om vast te stellen of de kandidaat geschikt is. Het uitgangspunt van ZiB is dat een zij-instromer direct als leraar voor de klas kan staan.

De meeste zij-instromers hebben een aanstelling van drie of vier dagen op een school. De omvang van de scholing op de pedagogische academie voor het basisonderwijs (pabo) kan uiteenlopen van 1,5 tot 2,5 dagen per week². Aan het eind van het tweejarige ZiB-traject moeten de zij-instromers voldoen aan de wettelijk vastgelegde bekwaamheidseisen³, net zoals andere afgestudeerde leraren. Dit wordt beoordeeld door middel van een zogeheten bekwaamheidsonderzoek. Om ZiB mogelijk te maken is wetgeving ingericht⁴. De wetgeving rondom ZiB is erop gericht "... dat personen die al een grote mate van geschiktheid bezitten, op kwalitatief verantwoorde wijze onmiddellijk als leraar worden aangesteld en in een maatwerktraject snel en efficiënt een bewijs van bekwaamheid verwerven"⁵.

Bij ZiB worden aanstaande leraren op een andere manier opgeleid dan bij een reguliere pabo of lerarenopleiding. Bij een reguliere pabo of lerarenopleiding wordt aan het eind van de opleiding vastgesteld of de afgestudeerde voor de klas kan staan, terwijl bij het zij-instroomtraject de geschiktheid van de kandidaat aan de start van

¹ Onder onderzoekskader verstaan we het kader met kwaliteitsaspecten ontworpen om dit specifieke onderzoek uit te voeren. Hier wordt niet verwezen naar de door de minister vastgestelde onderzoekskaders waarin de werkwijze van de inspectie is vastgelegd bij het toezicht ten aanzien van reguliere onderzoeken, zoals vastgelegd in de Wet op het onderwijstoezicht (WOT).

² Dit is een inschatting op basis van de data uit het huidige onderzoek.

³ Zie Besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0018692/2018-08-01>.

⁴ De wetgeving van ZiB staat in verschillende onderwijswetten en een besluit. Bij primair onderwijs gaat het om artikel 7a.1 t/m 7a.5 van de WHW, artikel 176a t/m j en artikel 38a van de WPO, alsmede 162a t/m m en artikel 38a van de WEC en het besluit Zij-instroom leraren primair en voortgezet onderwijs.

⁵ Interimwet zij-instroom leraren primair en voortgezet onderwijs, memorie van toelichting TK 1999/2000, 27 015, nr. 3, pag. 2 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27015-3.html>.

het traject wordt vastgesteld. Daarnaast is het zij-instroomtraject ingericht als individueel maatwerk: een zij-instromer hoeft alleen die bekwaamheden te verwerven die hij of zij nog niet heeft. Bij een reguliere pabo of lerarenopleiding is de opleiding verantwoordelijk voor de uitvoering, terwijl het zij-instroomtraject wordt verzorgd door school en pabo of lerarenopleiding samen. Tot slot is Zij-instroom in het Beroep ingericht als contractonderwijs en is het dus geen reguliere opleiding – of traject binnen een opleiding – zoals geregeld in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). Dat heeft als consequentie dat de regelgeving in de WHW ten aanzien van kwaliteitsborging van opleidingen niet zonder meer van toepassing is. Bovendien is de (rechts)positie van een contractant in het traject anders dan die van een student in een reguliere opleiding binnen het hoger onderwijs. De wetgeving rondom ZiB bevat voorschriften voor de uitvoerders van het traject, maatwerk, afspraken tussen pabo's en scholen, de kwaliteitsborging en de positie van de zij-instromer.

ZiB wordt verzorgd door de lerarenopleidingen en pabo's, maar valt in tegenstelling tot reguliere opleidingen niet onder het accreditatiestelsel. ZiB is contractonderwijs en wordt daarom niet door de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) op kwaliteit beoordeeld⁶. Aangezien de wettelijke voorschriften voor ZiB in de sectorwetgeving van hoger onderwijs (ho), primair onderwijs (po), speciaal onderwijs (so), voortgezet onderwijs (vo) en middelbaar beroepsonderwijs (mbo) zijn opgenomen, valt ZiB wel onder het toezicht van de inspectie. De inspectie onderzoekt de kwaliteit van ZiB onder meer door themaonderzoeken, uitgevoerd door inspectiebrede onderzoeksteams⁷.

1.2 Aanleidingen voor kwalitatief onderzoek naar ZiB in het primair onderwijs

Met het almaar oplopende lerarentekort maken schoolbesturen steeds meer gebruik van ZiB. Het wordt gezien als een belangrijk beleidsinstrument voor het verminderen van het lerarentekort en er is veel belangstelling voor in het veld en in de media. Sinds 2017 is er een sterke toename in het aantal zij-instromers in het primair onderwijs. Voor vrijwel iedere zij-instromer wordt subsidie aangevraagd. Het aantal subsidies dat jaarlijks wordt aangevraagd laat zien dat er in 2017 61 toegekende zij-instroomsubsidies waren in het primair onderwijs. In 2018 liep dat op naar 322, en in 2019 liep dat verder op tot 742 (zie figuur 1.2). In 2020 zijn 699 zij-instroomsubsidies voor primair onderwijs toegekend⁸. Eind 2019 hebben ongeveer 800 scholen in het primair onderwijs een of meer zij-instromers⁹. In 2019 zijn er naast 742 zij-instromers, 3609 gediplomeerden van de pabo gekomen¹⁰. Dat betekent dat in 2019 naar schatting ongeveer een op de zes à zeven nieuwe leraren in het primair onderwijs zij-instromer is¹¹.

⁶ Op verzoek van OCW is tijdens de laatste accreditatieronde ZiB MBO (PDG) wel mee beoordeeld. Gedurende de volgende ronde van accreditaties zal PDG niet worden meegenomen.

⁷ Themaonderzoeken zijn een vorm van stelselonderzoek. Stelselonderzoek is in de Wet op het onderwijstoezicht (WOT) opgenomen. Voor inspectie primair onderwijs: artikel 15. Voor inspectie hoger onderwijs: artikel 12a.

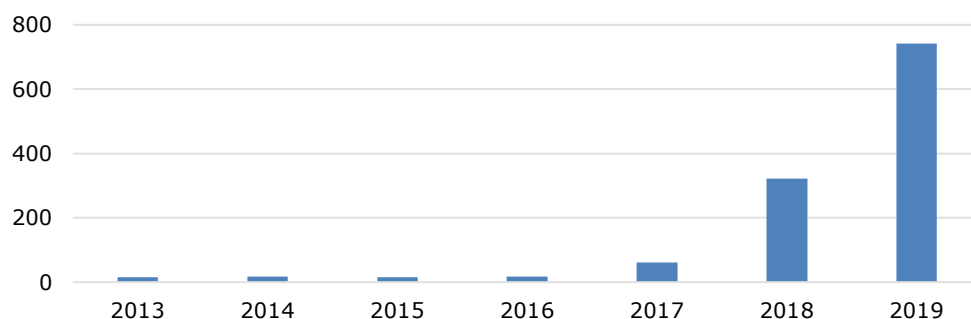
⁸ Cijfers 2020 verkregen van DUO.

⁹ Cijfers 2019 verkregen van DUO.

¹⁰ Cijfers van Onderwijs in Cijfers, <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/onderwijs-algemeen/personeel/lerarenopleidingen>.

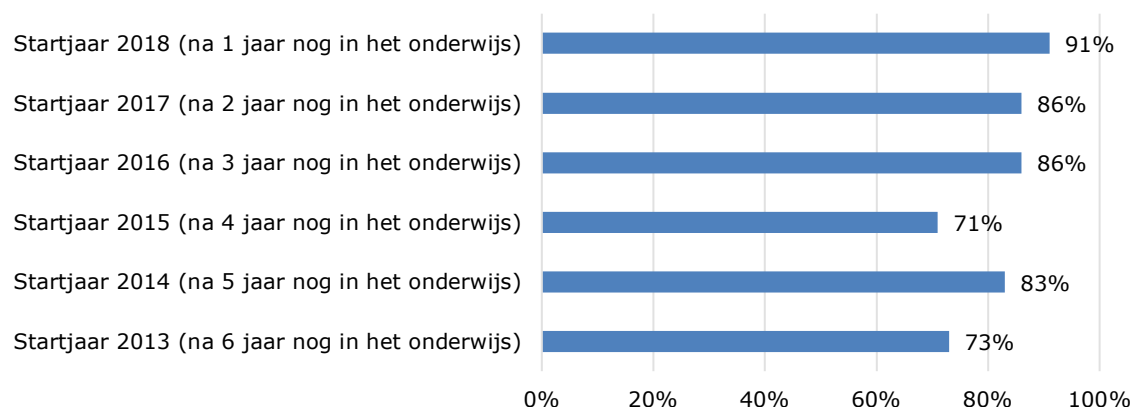
¹¹ Cijfers ontbreken over het aantal gediplomeerde zij-instromers po per jaar. Om toch een beeld te kunnen krijgen van het aandeel zij-instromers po in verhouding tot het aantal gediplomeerden aan de pabo per jaar is op basis van het aantal subsidietoekenningen voor ZiB po in 2019 (ook wel het aantal zij-instromers po in 2019) en het totaal aantal afgegeven diploma's aan de pabo in 2019 een schatting gemaakt. Hieruit komt naar voren dat ongeveer een op de zes à zeven nieuwe leraren po in 2019 een zij-instromer is. Deze berekening hebben we niet kunnen corrigeren met het aantal zij-instromers dat is uitgevallen, omdat hier geen cijfers over bekend zijn bij ons.

Figuur 1.2. Aantal toekenningen van zij-instroomsubsidies in het primair onderwijs in de jaren 2013 tot en met 2019 (Bron: DUO).

Uit een rapportage van OCW blijkt dat een groot deel van de zij-instromers in het beroep in het onderwijs blijft werken na het afronden van het traject (zie figuur 1.1)¹². Van de zij-instromers die in 2014 begonnen als leraar, was ruim vier op de vijf (83 procent) in 2019 nog werkzaam in het onderwijs. Indirecte gegevens van DUO¹³ laten ook zien dat zij-instromers veelal als leraar in het onderwijs blijven werken.

Figuur 1.1 Het percentage zij-instromers dat per aanvraag/startjaar (2013 tot en met 2018) in 2019 nog in het onderwijs werkt (Bron: Rapportage zij-instroom leraren 2020, ministerie van OCW).

Naast de toename van ZiB in het primair onderwijs, geven eerdere onderzoeken van de inspectie aanleiding om onderzoek te doen naar de kwaliteit van ZiB in het primair onderwijs. Ten eerste constateerde de inspectie in eerder onderzoek dat de grote hoeveelheid routes naar het leraarschap, naast de ZiB-trajecten, ertoe kan leiden dat niet alle betrokkenen overzicht houden over de verschillen in vormgeving van die routes. Dit kan risico's opleveren voor de kwaliteit (Inspectie van het Onderwijs, 2019; 2020). Aangezien ZiB op veel punten afwijkt van reguliere opleidingen, is dit des te meer van toepassing op ZiB. Ten tweede werd het laatste kwalitatieve onderzoek naar ZiB gedaan in 2012 – redelijk lang geleden. Bovendien was het onderzoek niet gericht op kwaliteitsborging binnen ZiB in het primair onderwijs, maar in het voorgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. De inspectie heeft in 2015 wel een kwantitatief onderzoek gedaan naar ZiB in het algemeen.

¹² Bron: Rapportage zij-instroom leraren 2020, ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 7 december 2020 <https://www.voion.nl/publicaties/rapportage-zij-instroom-leraren-2020/>.

¹³ Bron: Rapportage zij-instroom leraren 2020, ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 7 december 2020 <https://www.voion.nl/publicaties/rapportage-zij-instroom-leraren-2020/>. Deze cijfers zijn gebaseerd op personeelsgegevens waarover DUO beschikt. DUO geeft aan dat deze cijfers niet altijd volledig zijn.

De bovenstaande aanleidingen voor het onderzoek naar de kwaliteit van ZiB in het primair onderwijs sluiten aan bij het verzoek in de Motie Rog om de inspectie een onderzoek te laten uitvoeren naar de kwaliteit van ZiB¹⁴. De aanleiding voor deze motie is de toenemende populariteit van de zij-instroom en het feit dat de inspectie in 2015 voor het laatst onderzoek heeft gedaan naar ZiB. De minister heeft toegezegd deze motie te zullen uitvoeren¹⁵. Daarnaast laat OCW een evaluatieonderzoek uitvoeren, ten behoeve van de voorgenomen wettelijke verankering van ZiB binnen reguliere lerarenopleidingen¹⁶.

1.3 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om zicht te krijgen op de kwaliteit van de volledige keten van Zij-instroom in het Beroep (ZiB) in het primair onderwijs.

1.4 De onderdelen van Zij-instroom in het Beroep

Het zij-instroomtraject is onderverdeeld in drie onderdelen. Deze moeten ervoor zorgen dat zij-instromers na het traject van maximaal twee jaar voldoen aan de bekwaamheidseisen voor leraarschap in primair onderwijs: het geschiktheidsonderzoek, de scholing en begeleiding en het bekwaamheidsonderzoek en getuigschrift. Bij ieder van de onderdelen zijn verschillende uitvoerders betrokken, zoals instellingen hoger onderwijs, pabo's, schoolbesturen en scholen in het primair onderwijs. Hieronder wordt per onderdeel beschreven wat het doel is van elk onderdeel, zoals voortkomt uit de wettelijke voorschriften van het zij-instroomtraject. Ook wordt aangegeven welke partijen betrokken zijn bij de verschillende onderdelen.

1. Geschiktheidsonderzoek (instroom)

Het geschiktheidsonderzoek is erop gericht om na te gaan of de kandidaat geschikt is om direct als leraar voor de klas te kunnen staan en binnen twee jaar zal kunnen voldoen aan de bekwaamheidseisen leraar primair onderwijs. Het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd door een instelling hoger onderwijs: in de praktijk is dat de pabo of een uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek binnen de instelling hoger onderwijs. Voor de uitvoering van het onderzoek worden deskundige en onafhankelijke beoordelaars aangewezen. Kandidaten van wie de geschiktheid is vastgesteld, ontvangen een geschiktheidsverklaring en een advies over welke scholing en begeleiding nodig zijn om binnen twee jaar aan de bekwaamheidseisen te kunnen voldoen.

2. Scholing en begeleiding (uitvoering)

De zij-instromer die een geschiktheidsverklaring heeft, mag als leraar worden aangesteld op een school in het primair onderwijs. De school draagt vervolgens zorg voor de begeleiding van de zij-instromer op de werkplek. In dit rapport spreken we over de school als we de werkplek van de zij-instromer in het primair onderwijs bedoelen. We spreken over begeleiding door de school of schoolbegeleiding als het gaat om begeleiding op de werkplek, verzorgd door de school. De zij-instromer volgt naast het werk op de school in het primair onderwijs de benodigde scholing op de pabo

¹⁴ Vaststelling van de begrotingsstaten van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (VIII) voor het jaar 2019; Motie van het lid Rog over een kwalitatief onderzoek naar zij-instroom (5 december 2018).

¹⁵ Daarbij heeft de minister aangegeven dat de inspectie in het onderzoek naar ZiB ook kan kijken naar het door de pabo's zelf ontwikkelde raamwerk voor ZiB in het po en de 'uitbreiding' van de zij-instroomregeling po met trajecten voor deeltijd- of voltijds-pabo-studenten. Omdat deze uitbreiding, de zogeheten 'versneld-voor-de klas'-trajecten, uiteindelijk niet in de ZiB-wetgeving is opgenomen, maar is vormgegeven als traject binnen reguliere pabo-opleidingen, hebben we besloten deze trajecten niet in het onderliggend onderzoek mee te nemen. Dit onderzoek betreft immers onderzoek naar Zij-instroom in het Beroep. Een onderzoek naar maatwerktrajecten binnen lerarenopleidingen is in 2019 gepubliceerd. In de beschouwing (hoofdstuk 9) gaan we verder in op het raamwerk.

¹⁶ Kamerbrief 2 juli 2019, Werken in het onderwijs. TK 27923, nr. 369.

en ontvangt de bijbehorende begeleiding (in dit rapport: begeleiding door de pabo). De scholing en bijbehorende begeleiding wordt – als contractonderwijs - uitgevoerd door een instelling hoger onderwijs. In de praktijk is dit de pabo, of is de pabo nauw betrokken. In dit rapport sluiten we aan bij die praktijk en hebben we het over de pabo als uitvoerder van de scholing¹⁷. Scholing (door de pabo) en begeleiding (door de pabo en de school) zijn gericht op het verwerven van bekwaamheden vereist voor leraren primair onderwijs, voor zover de kandidaat die bekwaamheden nog niet eerder had verworven. School en pabo maken afspraken over de scholing en begeleiding. Deze fase van scholing en begeleiding duurt maximaal twee jaar¹⁸.

3. Bekwaamheidsonderzoek en getuigschrift (uitstroom)

Het zij-instroomtraject wordt afgesloten met een bekwaamheidsonderzoek dat wordt uitgevoerd door de pabo, met betrokkenheid van de school. Met het bekwaamheidsonderzoek wordt nagegaan of de zij-instromer voldoet aan de bekwaamheidseisen leraar primair onderwijs. Indien dat het geval is, ontvangt de zij-instromer een getuigschrift bekwaamheidsonderzoek en is daarmee definitief bevoegd als leraar primair onderwijs.

1.5 **Onderzoeksvraag**

Om zicht te krijgen op de kwaliteit van de volledige keten van Zij-instroom in het Beroep (ZiB) in het primair onderwijs, zullen we in dit onderzoek antwoord proberen te geven op de volgende onderzoeksvraag.

Wat is de kwaliteit van de volledige keten van het traject Zij-instroom in Beroep van leraar in het primair onderwijs als we kijken naar de drie onderdelen: 1) het geschiktheidsonderzoek, 2) de scholing en begeleiding, en 3) het bekwaamheidsonderzoek en het afsluitende getuigschrift?

Om meer zicht te krijgen op de opvattingen die leven in het onderwijsveld over het zij-instroomtraject in zijn geheel, bekijken we in aanvulling op deze onderzoeksvraag hoe de betrokkenen het zij-instroomtraject beoordelen en welke leerervaringen zij hebben opgedaan.

1.6 **Beantwoording van de onderzoeksvraag aan de hand van vijf kwaliteitsaspecten**

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag proberen we voor ieder onderdeel van het zij-instroomtraject (geschiktheidsonderzoek, scholing en begeleiding, en bekwaamheidsonderzoek) inzicht te krijgen in vijf kwaliteitsaspecten: de uitvoerders, maatwerk, kwaliteitsborging en beleid, praktijk van de begeleiding, en een duidelijke positie van de zij-instromer in het traject. Deze aspecten vinden hun oorsprong in de wettelijke voorschriften voor ZiB.

1. De uitvoerders

Het traject wordt uitgevoerd door deskundige partijen zoals voorgeschreven door de wet.

2. Het maatwerk

¹⁷ Zie bijvoorbeeld de website van Kennisnetwerk zij-instroom (paboweb.nl) waar de pabo's als uitvoerder van ZiB worden gepresenteerd.

¹⁸ Het zij-instroomtraject duurt maximaal twee jaar, maar mag verlengd worden als de bestuurder van de school dat noodzakelijk vindt.

Het zij-instroomtraject is bedoeld voor mensen met een relevante vooropleiding en werkervaring. Het zij-instroomtraject is daarom ingericht als individueel maatwerktraject.

3. De kwaliteitsborging en het beleid

Alle onderdelen in het traject zijn erop gericht dat de zij-instromers in maximaal twee jaar (kunnen) voldoen aan de bekwaamheidseisen. De uitvoerders borgen de kwaliteit van het zij-instroomtraject zodanig dat alleen geschikte kandidaten instromen en dat de zij-instromers de benodigde scholing en begeleiding krijgen om bij afsluiting van het traject te voldoen aan de bekwaamheidseisen (kwaliteitsborging).

Om inzicht te krijgen in de kwaliteitsborging kijken we niet alleen naar de wettelijke voorschriften, maar ook naar het beleid van de verantwoordelijke partijen. De uitvoerders zorgen voor goede kwaliteitsborging door zij-instromers voldoende en goed te begeleiden. De uitvoerders hebben een beleid dat gericht is op de kwaliteit van het zij-instroomtraject, zodanig dat de zij-instromers worden opgeleid tot bekwame leraren en dat zij voor het onderwijs worden behouden (beleid¹⁹). De uitvoerders evalueren de uitvoering van hun beleid en maken afspraken over scholing en begeleiding. De uitvoerders van het zij-instroomtraject zijn op de hoogte van de wettelijke voorschriften om het traject correct uit te kunnen voeren.

4. De praktijk van de begeleiding (alleen voor het onderdeel scholing en begeleiding)

De wettelijke voorschriften bevatten geen aanwijzingen voor de kwaliteit(borging) van de begeleiding. Maar uit onderzoek is gebleken dat startende leraren die meer begeleiding krijgen vaker in het onderwijs blijven werken (Helms-Lorenz e.a., 2020). Om inzicht te krijgen in de kwaliteit van de begeleiding bekijken we daarom de omvang en vormgeving van en de tevredenheid over de begeleiding, en de relaties met belevingsconcepten. We bekijken of zij-instromers verschillende vormen van begeleiding ontvangen, en of ze tevreden zijn met de begeleiding, de scholing en het traject in het algemeen. Ook onderzoeken we of zij-instromers meer tevreden zijn en minder geneigd zijn om te stoppen, als ze meer begeleiding ontvangen – en hoe de tevredenheid van de begeleiding samenhangt met de verdere beleving van het zij-instroomtraject.

5. De positie van de zij-instromer

De zij-instromer heeft een duidelijke positie in het zij-instroomtraject. De uitvoerders informeren zij-instromers over hun positie in het traject en over de gehanteerde criteria en de gevolgde procedures in het ZiB-traject. Zij-instromers zijn gelijkwaardige partners in het maken van de afspraken en worden tijdens het traject als volwassene bejegend.

De kwaliteitsaspecten in de drie ZiB-onderdelen

In de onderstaande schema's hebben we weergegeven hoe de in dit onderzoek gedefinieerde kwaliteitsaspecten van ZiB worden vormgegeven in ieder onderdeel van het zij-instroomtraject. Er ontstaat een matrix van kwaliteitsaspecten en onderdelen van het ZiB-traject (zie figuren op de volgende pagina's). We maken onderscheid tussen de (wettelijke) voorschriften en de door ons aangevulde kwaliteitsaspecten, de laatste zijn aangegeven met een asterisk (*)²⁰.

¹⁹ De beoordeling van beleidsgerichte kwaliteitsaspecten sluit aan bij het inspectiekader voor het bestuursgerichte toezicht. Hierin neemt het zorgdragen voor een professionele kwaliteitscultuur en de verantwoordelijkheid voor bevoegd en bekwaam personeel op alle scholen een belangrijke plaats in.

²⁰ Zie bijlage III voor een overzicht van de kwaliteitsaspecten met verwijzingen naar wet- en regelgeving.

1. Geschiktheidsonderzoek (instroom)

Het geschiktheidsonderzoek is erop gericht om vast te stellen dat de zij-instromer geschikt is om (direct) als leraar voor de klas te staan, en in maximaal twee jaar kan voldoen aan de bekwaamheidseisen.

1. Uitvoerders:

Het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd door deskundige partijen, zoals voorgeschreven door de wet.

Het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van een instelling voor hoger onderwijs, die daarvoor is erkend door de minister (verder: uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek).

Het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd door deskundige veld- en vakassessoren; de veldassessoren zijn onafhankelijk van het schoolbestuur.

2. Maatwerk:

Het geschiktheidsonderzoek is gericht op een advies voor de inrichting van een individueel maatwerktraject.

Het geschiktheidsonderzoek sluit aan op de eerder verworven competenties van de kandidaat.

De zij-instromer ontvangt na het geschiktheidsonderzoek een advies over welke scholing en welke begeleiding vanuit de school en vanuit de pabo nodig zijn om binnen de gestelde tijd van maximaal twee jaar aan de bekwaamheidseisen te kunnen voldoen.

3. Kwaliteitsborging en beleid:

De school/het bestuur draagt er zorg voor dat een passende kandidaat wordt aangemeld voor het geschiktheidsonderzoek.

De school/het bestuur draagt er zorg voor dat een passende kandidaat wordt aangemeld voor het geschiktheidsonderzoek.* Het geschiktheidsonderzoek wordt aangevraagd door het bevoegd gezag of door de zij-instromer.

1.3.B. De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek hanteert beleid dat gericht is op de kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek.

De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek heeft een visie op geschiktheid.*

De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek is op de hoogte van de wettelijke voorschriften die nodig zijn om het geschiktheidsonderzoek correct uit te kunnen voeren.*

De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek borgt de kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek.

De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek zorgt ervoor dat de beoordelaars die het geschiktheidsonderzoek afnemen tot een professioneel oordeel kunnen komen.

De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek stelt criteria vast voor de beoordeling van het geschiktheidsonderzoek. Deze criteria zijn gebaseerd op de bekwaamheidseisen.*²¹

Tijdens het geschiktheidsonderzoek wordt nagegaan of de kandidaat een vooropleiding in het hoger onderwijs heeft²², in staat is tot verantwoord lesgeven in de feitelijke klassituatie, voldoende vakdeskundigheid heeft (met name op het gebied van rekenen en taal), voldoende kennis heeft van het onderwijs en een passende beroepshouding heeft.

Het geschiktheidsonderzoek bestaat uit een beoordeling van de eerder verworven competenties, praktijkopdrachten (waaronder opdrachten waaruit het gedrag blijkt in feitelijke klassituaties) en gesprekken met de kandidaat-zij-instromer.

De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek zorgt voor een verslag van de beoordeling met een deugdelijke motivering van de uitslag.

Geschikte kandidaten ontvangen een geschiktheidsverklaring.

De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek evalueert het geschiktheidsonderzoek.*

4. Positie van de zij-instromer:

De zij-instromer heeft een duidelijke positie in het geschiktheidsonderzoek.

De zij-instromer wordt geïnformeerd over de gehanteerde criteria en de gevolgde procedures in het geschiktheidsonderzoek.

Er vindt een gesprek plaats met de zij-instromer over de bevindingen van het geschiktheidsonderzoek.

²¹ De criteria in het Besluit zij-instroom leraren primair en voortgezet onderwijs komen niet overeen met de bekwaamheidseisen. We kijken in dit onderzoek toch of de criteria, zoals gebruikt in het geschiktheidsonderzoek, gebaseerd zijn op de bekwaamheidseisen omdat ook zij-instromers moeten voldoen aan de bekwaamheidseisen. Het ligt daarom voor de hand dat deze eisen al dienen als toetsingskader bij het geschiktheidsonderzoek.

²² Of vergelijkbaar, zie Artikel 176c, derde lid, WPO

2. Scholing en begeleiding (uitvoering)

De scholing en begeleiding zijn erop gericht dat de zij-instromer in maximaal twee jaar kan voldoen aan de bekwaamheidseisen.

1. Uitvoerders:

De scholing en begeleiding worden uitgevoerd door deskundige partijen, zoals voorgeschreven door de wet.

De scholing en de daarbij behorende begeleiding worden uitsluitend uitgevoerd door, of onder verantwoordelijkheid van, docenten aan lerarenopleidingen.

De begeleiding op school wordt verzorgd door een begeleider die bevoegd is voor primair onderwijs.

2. Maatwerk:

De scholing en begeleiding is ingericht als individueel maatwerktraject.

Het scholingstraject sluit aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek (het advies over begeleiding/scholing).

De begeleiding op school sluit aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek (het advies over begeleiding/scholing).

De zij-instromer krijgt de gelegenheid eerder opgedane vaardigheden en kennis in te zetten gedurende het traject.*

De scholing en begeleiding worden door de betrokken partijen (de pabo en de school) inhoudelijk afgestemd op de vorderingen bij de werkzaamheden van de zij-instromers aan de school.

3. Kwaliteitsborging en beleid:

De pabo en school hanteren beleid dat gericht is op de kwaliteit van de scholing en begeleiding.

De pabo draagt er zorg voor dat de scholing en bijbehorende begeleiding door de pabo zo zijn ingericht, dat de zij-instromers na het traject van twee jaar kunnen voldoen aan de bekwaamheidseisen voor leraarschap in primair onderwijs.*

De school heeft een beleid ten aanzien van de begeleiding van zij-instromers dat is gericht op behoud van de zij-instromer en handelt volgens dat beleid.*

De pabo en de school zijn op de hoogte van de wettelijke voorschriften die nodig zijn om de scholing en begeleiding correct uit te kunnen voeren.*

De pabo en de school borgen de kwaliteit van de scholing en begeleiding, en werken daarin samen.

De school, de pabo en de zij-instromer maken afspraken over scholing en begeleiding en leggen hun afspraken vast in een tripartiete overeenkomst.

De pabo en de school werken samen om de kwaliteit van de scholing en de begeleiding te borgen.*

De pabo en de school evalueren de begeleiding en scholing, onder andere door de uitval en de oorzaken van uitval na te gaan.*

4. Positie van de zij-instromer:

De zij-instromer heeft een duidelijke positie in het scholings- en begeleidingstraject.

De zij-instromer is betrokken bij het opstellen van de tripartiete overeenkomst waarin afspraken zijn opgenomen over scholing en begeleiding.

De zij-instromer ontvangt informatie over de scholing en begeleiding.*

De zij-instromer wordt als volwassene behandeld.*

5. De praktijk van de begeleiding:

De zij-instromer ontvangt voldoende begeleiding en is tevreden over de scholing en begeleiding.

De zij-instromers en hun begeleiders hebben naar hun oordeel voldoende contact met elkaar.*

Zij-instromers ontvangen diverse begeleidingsactiviteiten van de scholen en pabo's.*

Zij-instromers zijn tevreden over de begeleiding en de begeleidingsactiviteiten door de school en door de pabo, over de scholing op de pabo en over het zij-instroomtraject in het algemeen. Zij-instromers die meer begeleiding ontvangen zijn meer tevreden over de begeleiding. Schoolbegeleiders zijn tevreden over de begeleiding en de begeleidingsactiviteiten door de school.*

Zij-instromers die meer begeleiding ontvangen of meer tevreden zijn over de begeleiding, ervaren een veiligere cultuur, minder belemmerende factoren, hebben minder de neiging om te stoppen, hebben verwachtingen die vaker uitkomen en ervaren meer maatwerk.*

3. Bekwaamheidsonderzoek en getuigschrift (uitstroom)

Het bekwaamheidsonderzoek is erop gericht om aan te tonen dat de zij-instromer voldoet aan de bekwaamheidseisen.

1. Uitvoerders:

Het bekwaamheidsonderzoek wordt uitgevoerd door deskundige partijen, zoals voorgeschreven door de wet.

Het bekwaamheidsonderzoek wordt uitgevoerd door de pabo die ook de scholing verzorgt.

Bij de beoordeling van het bekwaamheidsonderzoek is behalve een pabo-docent ook een personeelslid van de school waar de zij-instromer in dienst is betrokken. Deze laatste beoordeelt het functioneren van de zij-instromer in de praktijk.

2. Maatwerk:

Het bekwaamheidsonderzoek sluit aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek.

Het bekwaamheidsonderzoek sluit aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek. Dat betekent dat die kennis en vaardigheden worden getoetst die de zij-instromer volgens het geschiktheidsonderzoek nog moest verwerven.

3. Kwaliteitsborging en beleid:

De pabo hanteert beleid dat gericht is op de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek.*

De pabo draagt er zorg voor dat zij-instromers die slagen voldoen aan de bekwaamheidseisen voor leraarschap in het primair onderwijs.

De pabo is op de hoogte van de wettelijke richtlijnen die nodig zijn om het bekwaamheidsonderzoek correct uit te kunnen voeren.*

De pabo borgt de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek en het getuigschrift.

De pabo stelt de criteria vast voor de beoordeling van het bekwaamheidsonderzoek.

De pabo draagt er zorg voor dat de personen die het bekwaamheidsonderzoek afnemen tot een professioneel oordeel kunnen komen.

Het bekwaamheidsonderzoek bevat in ieder geval een, zo nodig in tijd gespreide, beoordeling van het functioneren in de praktijk.

De pabo ziet erop toe dat er een verslag is van de beoordeling met een deugdelijke motivering van de uitslag.

Na succesvolle afronding van het bekwaamheidsonderzoek wordt door de examencommissie van de betrokken pabo een getuigschrift uitgereikt met de naam: getuigschrift bekwaamheidsonderzoek. Op het getuigschrift wordt vermeld dat de zij-instromer voldoet aan de bekwaamheidseisen voor het primair onderwijs en welke onderdelen het bekwaamheidsonderzoek omvatte. Aan dit getuigschrift is een bevoegdheid verbonden voor het primair onderwijs, maar geen bachelor- of mastergraad. Wel mag de eigenaar van dit getuigschrift de titel baccalaureus, afgekort tot Bc., voeren.

De pabo evalueert de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek.*

4. Positie van de zij-instromer:

De zij-instromer heeft een duidelijke positie in het bekwaamheidsonderzoek.

De zij-instromer wordt geïnformeerd over de gehanteerde criteria en de gevolgde procedures in het bekwaamheidsonderzoek.

De zij-instromer ontvangt het verslag van de uitslag van het bekwaamheidsonderzoek.*

Er vindt een gesprek plaats met de zij-instromer over de bevindingen van het bekwaamheidsonderzoek.*

De zij-instromer krijgt zo nodig twee keer de gelegenheid het bekwaamheidsonderzoek te ondergaan.

De zij-instromer is op de hoogte gebracht van het feit dat het getuigschrift niet leidt tot een bachelor- of mastergraad.*

1.7 Onderzoeksopzet

Het onderzoek is afgenomen bij de verschillende partijen die betrokken zijn bij het zij-instroomtraject (zie figuur 1.3): via twaalf hogeronderwijsinstellingen zijn uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek en pabo's benaderd en via 51 scholen hebben zij-instromers, schoolbegeleiders, bestuurders en schoolleiders deelgenomen aan het onderzoek. Met de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek en de pabo's zijn semigestructureerde interviews gehouden met onder andere coördinatoren van het zij-instroomtraject, en heeft documentonderzoek plaatsgevonden. Het betrof de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek en de pabo's van acht instellingen hoger onderwijs. Van deze instellingen zijn ook documenten opgevraagd, alsmede van vier andere instellingen hoger onderwijs. Op 51 scholen zijn semigestructureerde interviews afgenomen met het bestuur en/of schoolleiding, zijn er vragenlijsten afgenomen bij één van hun zij-instromers (47) en diens begeleider (46) en heeft er documentonderzoek plaatsgevonden²³. De bevindingen van de vragenlijsten zijn besproken met een groepje van vier zij-instromers en met een groepje van zeven begeleiders die de vragenlijsten hadden ingevuld. Met de bevindingen van dit onderzoek proberen we een beeld te scheppen van de praktijk, door de kleine aantallen zijn de bevindingen niet representatief voor de hele populatie.

Een uitgebreide beschrijving van de opzet van het onderzoek is te vinden in bijlage I.²⁴

Figuur 1.3. Overzicht van gehanteerde onderzoeksinstrumenten, respons en meetmomenten tussen juni en november 2020.

Data-verzameling	Instrument	Participanten	Juni	Juli	Aug	Sep	Okt	Nov
Via 51 scholen primair onderwijs	Vragenlijst	47 zij-instromers						
	Vragenlijst	46 schoolbegeleiders						
	Document-onderzoek	51 scholen						
	Interviews	51 bestuurders en/of schoolleiders						
	Groepsinterview	4 zij-instromers						
	Groepsinterview	7 schoolbegeleiders						
Via 12 instellingen hoger onderwijs	Document-onderzoek	12 uitvoerders geschiktheids-onderzoek en pabo's						
	Interviews	8 uitvoerders geschiktheids-onderzoek						
	Interviews	8 pabo's						

1.8 Doelgroepen

Het onderzoek is uitgevoerd op stelselniveau en is gericht op aanbevelingen voor verbeteringen van het zij-instroomtraject uitgevoerd door pabo's en scholen primair onderwijs. Daarnaast levert dit onderzoek adviezen voor het raamwerk ZiB primair

²³ Zij-instromers en begeleiders van alle 51 scholen zijn benaderd om deel te nemen aan de vragenlijst. Vier zij-instromers en vijf begeleiders hebben de vragenlijst niet ingevuld. De reden is niet bekend. Voor demografische gegevens van de deelnemers: zie bijlage I.

²⁴ De data is verzameld ten tijde van de COVID-19-pandemie. We hebben betrokkenen gevraagd antwoord te geven op vragen over de situatie vóór de coronacrisis. Daarnaast hebben we ter controle enkele vragen gesteld over de invloed van de COVID-19-crisis op begeleiding, scholing en werkzaamheden van zij-instromers. We hebben geen reden om te denken dat de bevindingen uit het huidige rapport beïnvloed zijn door deze situatie.

onderwijs die de pabo's aan het ontwikkelen zijn²⁵. Dit onderzoek kan tevens bijdragen aan de voorgenomen evaluatie van OCW van het zij-instroomtraject in zijn geheel, ten behoeve van de voorgenomen wettelijke verankering van ZiB binnen opleidingen. Tot slot kan dit onderzoek handvatten bieden voor het inspectietoezicht op schoolbesturen en scholen.

1.9 Reikwijdte van het onderzoek

In dit onderzoek gaan we niet na of zij-instromers na afronding van het traject voldoen aan de bekwaamheidseisen, en of afgestudeerde zij-instromers daadwerkelijk succesvol zijn in het onderwijs en aanblijven als leerkracht. De focus van dit onderzoek is de borging van de kwaliteit van ZiB. We onderzoeken ook niet de financiële aspecten rondom ZiB. Met dit onderzoek voldoen we wel aan de Motie Rog.

1.10 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 tot en met 5 beschrijven we voor de kwaliteitsaspecten uitvoerders (hoofdstuk 2), maatwerk (hoofdstuk 3), kwaliteitsborging en beleid (hoofdstuk 4), de praktijk van de begeleiding (hoofdstuk 5) en positie van de zij-instromer (hoofdstuk 6) de bevindingen met betrekking tot de drie onderdelen van het zij-instroomtraject: geschiktheidsonderzoek, scholing en begeleiding, bekwaamheidsonderzoek en getuigschrift. De indeling van de hoofdstukken met bevindingen wijken af van de schema's in paragraaf 1.6: ze zijn gerangschikt op kwaliteitsaspecten, en niet op onderdelen van het ZiB-traject. Ieder kwaliteits(deel)aspect wordt opnieuw geformuleerd in een gekleurd blok aan het begin van de subparagrafen. De kleur correspondeert met de kleuren van de schema's van drie onderdelen van het ZiB-traject in paragraaf 1.6: geschiktheidsonderzoek is roze, scholing en begeleiding is blauw, en bekwaamheidsonderzoek en getuigschrift is groen.

In hoofdstuk 7 beschrijven we hoe de betrokkenen aankijken tegen ZiB in het algemeen. In hoofdstuk 8 volgen de conclusies en aanbevelingen. De in dit rapport gebruikte afkortingen en de literatuurlijst staan in de hoofdstukken 9 en 10. Achter in het rapport staan de volgende bijlages: de onderzoeksopzet en responsbeschrijving (bijlage I), wet- en regelgeving ZiB primair onderwijs (bijlage II), de in dit rapport gebruikte kwaliteitsaspecten van ZiB gekoppeld aan de wetgeving (bijlage III) en de in dit onderzoek gebruikte lijst van begeleidingsactiviteiten (bijlage IV).

²⁵ Meer uitleg over dit raamwerk is te vinden in de beschouwing (hoofdstuk 9).

2 Bevindingen kwaliteitsaspect: uitvoerders

Het zij-instroomtraject moet worden uitgevoerd door deskundige partijen. De wet geeft aan wie de uitvoerders zijn en geeft aanvullende voorschriften. In dit hoofdstuk behandelen we de uitvoerders van respectievelijk het geschiktheidsonderzoek (2.1), de scholing en begeleiding (2.2) en het bekwaamheidsonderzoek (2.3). We geven eerst de conclusie en beschrijven vervolgens de bevindingen waarop de conclusies zijn gebaseerd.

2.1 Uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek

Het geschiktheidsonderzoek mag alleen worden uitgevoerd door een instelling hoger onderwijs, die daarvoor is erkend door de minister. In de praktijk zijn de feitelijke uitvoerders binnen deze instellingen hoger onderwijs de pabo of een assessmentcentrum. We duiden ze aan met 'uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek'. De beoordeling moet worden uitgevoerd door deskundige vak- en veldassessoren. In deze paragraaf gaan we eerst in op de erkenning door de minister (2.1.1) en vervolgens op de beoordelaars (2.1.2).

2.1.1 Uitvoering door een instelling hoger onderwijs, die daarvoor is erkend door de minister

Kwaliteitsaspect: het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd door deskundige partijen, zoals voorgeschreven door de wet.

Kwaliteitsdeelaspect: het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van een instelling voor hoger onderwijs, die daarvoor is erkend door de minister (verder: uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek).

Toelichting: behalve dat we nagaan of het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd door een instelling hoger onderwijs die daarvoor erkend is, gaan we ook in op de vraag welk organisatieonderdeel van de instelling hoger onderwijs het geschiktheidsonderzoek uitvoert.

CONCLUSIE

Uit de documenten van de onderzochte scholen blijkt dat het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd door een instelling hoger onderwijs die daarvoor erkend is door de minister, oftewel een instelling hoger onderwijs die een pabo heeft. In de praktijk belegt de instelling dat bij de pabo, of bij de faculteit educatie, of bij een organisatieonderdeel dat zich richt op contractonderwijs.

BEVINDINGEN

Bij 49 van de 51 onderzochte scholen is bij de opgevraagde documenten een geschiktheidsverklaring aanwezig, afgegeven door een instelling die door de minister erkend is om geschiktheidsonderzoeken te doen. Bij twee scholen is geen geschiktheidsverklaring aanwezig, waardoor we dat niet kunnen nagaan.

We hebben aan de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek gevraagd bij welk organisatieonderdeel de instelling hoger onderwijs het uitvoeren van de geschiktheidsonderzoeken heeft belegd. Bij vier van de acht instellingen voeren de

pabo's de geschiktheidsonderzoeken uit. Bij de andere instellingen wordt het geschiktheidsonderzoek uitgevoerd door een organisatieonderdeel dat zich richt op contractonderwijs (n=3) of door de faculteit educatie (n=1).

2.1.2 Beoordeling door deskundige en onafhankelijke vak- en veldassessoren

Kwaliteitsaspect: het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd door deskundige partijen, zoals voorgeschreven door de wet.

Kwaliteitsdeelaspect: het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd door deskundige vak- en veldassessoren; de veldassessoren zijn onafhankelijk van het schoolbestuur.

Toelichting: een van de beoordelaars (vakassessor) geeft of gaf onderwijs aan de pabo. Daarnaast is er een beoordelaar (veldassessor) die in het primair onderwijs werkt als bevoegd leraar. De veldassessor mag niet verbonden zijn aan de school waar de kandidaat-zij-instromer aangesteld gaat worden als hij of zij geschikt is verklaard.

CONCLUSIE

De meeste uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek zetten behalve beoordelaars vanuit de pabo (vakassessor) ook beoordelaars in die afkomstig zijn uit het werkveld (veldassessor). De veldassessoren zijn niet altijd onafhankelijk van het bestuur waar de zij-instromer werkzaam is, terwijl de wet dat wel voorschrijft. De werkveldassessor is dan afkomstig van het bestuur, of de school wordt gevraagd een beoordelingsformulier in te vullen.

BEVINDINGEN

Vakassessoren

Elf van de twaalf uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek zetten een vakassessor in²⁶. Bij negen van deze instellingen is duidelijk dat de vakassessor afkomstig is van de pabo. Vier uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek vermelden dat de beoordelaars zijn aangewezen door de examencommissie, respectievelijk de rol vervullen van examinator.

Veldassessoren

Tien van de elf uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek zetten naast de vakassessor ook een veldassessor in. Van een instelling is niet duidelijk of er gewerkt wordt met een werkveldassessor. Bij deze instelling vult de school wel een beoordelingsformulier in. Bij twee van de tien uitvoerders met een veldassessor hebben we in de documenten kunnen vinden dat de veldassessor bevoegd is voor het primair onderwijs. Dit is tijdens de gesprekken meestal niet expliciet ter sprake gekomen. Bij acht van deze instellingen is de werkveldassessor onafhankelijk, bij twee instellingen is de werkveldassessor afkomstig van het bestuur waar de zij-instromer komt te werken.

²⁶ Van een van de twaalf instellingen hebben we weinig informatie ontvangen over de beoordelaars, behalve dat het om twee beoordelaars gaat. Bij deze instelling hebben we geen interview afgenomen. We rapporteren over de andere elf instellingen.

2.2 **Uitvoerders van scholing en begeleiding**

Anders dan bij een reguliere opleiding voor leraar basisonderwijs, waarvoor de pabo eindverantwoordelijk is, zijn bij het zij-instroomtraject de instelling hoger onderwijs en het schoolbestuur samen verantwoordelijk voor het traject van scholing en begeleiding. De scholing wordt – als contractonderwijs – uitgevoerd door een instelling hoger onderwijs. In de praktijk wordt de scholing en de daarbij behorende begeleiding uitgevoerd door de pabo, of is de pabo nauw betrokken. In dit rapport sluiten we aan bij die praktijk en hebben we het over de pabo als uitvoerder van de scholing. De school, waar de zij-instromer gaat werken, verzorgt de begeleiding op de werkplek. De begeleider op de werkplek moet bevoegd zijn voor primair onderwijs. In deze paragraaf gaan we eerst in op de scholing en begeleiding door de pabo (2.2.1) en vervolgens op de begeleiding door de school (2.2.2).

2.2.1 **De scholing en de begeleiding door de pabo**

Kwaliteitsaspect: de scholing en begeleiding worden uitgevoerd door deskundige partijen, zoals voorgeschreven door de wet.

Kwaliteitsdeelaspect: de scholing en de daarbij behorende begeleiding worden uitsluitend uitgevoerd door, of onder verantwoordelijkheid van, docenten aan lerarenopleidingen.

CONCLUSIE

Alle zij-instromers hebben een of meerdere begeleiders bij de instelling hoger onderwijs. Ook zijn er geen aanwijzingen dat de scholing wordt uitbesteed aan derde partijen. Bij vier van de twaalf instellingen verzorgt de pabo de scholing. Bij zeven instellingen wordt de scholing verzorgd door een organisatieonderdeel binnen de instelling dat zich bezighoudt met contractonderwijs, in nauwe samenwerking met de pabo. Bij één instelling is een duidelijk apart organisatieonderdeel te herkennen, dat met de pabo samenwerkt.

BEVINDINGEN

Scholing

De 47 ondervraagde zij-instromers ontvangen allemaal scholing verzorgd door een daartoe bevoegde instelling hoger onderwijs. We hebben de documenten van de twaalf onderzochte hogeronderwijsinstellingen onderzocht op wie de feitelijke scholing uitvoert. Bij vier van de twaalf instellingen verzorgt de pabo de scholing, bij zeven instellingen verzorgt een organisatieonderdeel dat zich bezighoudt met contractonderwijs binnen de instelling de scholing – in nauwe samenwerking met de pabo, of er is sprake van verwevenheid met de pabo. Bij één instelling is een duidelijk apart organisatieonderdeel te herkennen, dat met de pabo samenwerkt. Er zijn geen aanwijzingen dat de scholing door de pabo wordt uitbesteed of door derden wordt uitgevoerd.

Begeleiding door de pabo

Alle ondervraagde zij-instromers worden op de pabo begeleid bij hun opleiding. 44 van de 47 zij-instromers hebben een vaste begeleider op de opleiding. Drie zij-instromers worden door meerdere docenten begeleid.

2.2.2 De begeleiding door de school

Kwaliteitsaspect: de scholing en begeleiding worden uitgevoerd door deskundige partijen, zoals voorgeschreven door de wet.

Kwaliteitsdeelaspect: de begeleiding op school wordt verzorgd door een begeleider die bevoegd is voor primair onderwijs.

CONCLUSIE

Nagenoeg alle zij-instromers worden op de werkplek begeleid door een of meerdere begeleiders. Deze begeleiders zijn allemaal bevoegd om les te geven in het primair onderwijs en worden getraind in hun begeleidingskwaliteiten.

BEVINDINGEN

Wij hebben de zij-instromers gevraagd naar de begeleiding op de school. Bijna alle ondervraagde zij-instromers geven aan dat zij begeleid worden op de werkplek. Een van de 47 zij-instromers geeft aan niet begeleid te worden door de school. 36 zij-instromers (77 procent) heeft een vaste begeleider en bij tien zij-instromers (21 procent) is de begeleiding in handen van meerdere personen.

De ondervraagde schoolbegeleiders geven iets vaker aan (35 procent) dat zij in de begeleiding samenwerken met meerdere begeleiders. Alle 46 ondervraagde begeleiders zijn bevoegd om les te geven in het primair onderwijs. Daarnaast worden schoolbegeleiders getraind in hun begeleidingskwaliteiten: in het groepsgesprek met een klein aantal schoolbegeleiders dat de inspectie voerde, hebben alle begeleiders gezegd ervaring te hebben met het begeleiden van studenten door het volgen van een cursus, of door ervaring in het begeleiden of co-teaching van reguliere pabostudenten.

2.3 Uitvoerders van het bekwaamheidsonderzoek

Het bekwaamheidsonderzoek moet worden uitgevoerd door – of onder verantwoordelijkheid van – de pabo die ook de scholing verzorgt (subparagraaf 2.3.1). Het bekwaamheidsonderzoek moet in ieder geval ook een beoordeling omvatten van het functioneren in de praktijk van de zij-instromer. Bij dat onderdeel is behalve een pabo-docent ook een medewerker betrokken van de school waar de zij-instromer in dienst is (subparagraaf 2.3.2).

2.3.1 Uitvoering door de pabo

Kwaliteitsaspect: het bekwaamheidsonderzoek wordt uitgevoerd door deskundige partijen, zoals voorgeschreven door de wet.

Kwaliteitsdeelaspect: het bekwaamheidsonderzoek wordt uitgevoerd door de pabo die ook de scholing verzorgt.

CONCLUSIE

Alle pabo's voeren het bekwaamheidsonderzoek zelf uit, of zijn van plan om dat in de toekomst te doen (een van de twaalf). Eén pabo laat het bekwaamheidsonderzoek door een externe onafhankelijke assessor beoordelen, maar geeft aan van plan te zijn om dit aan te passen.

BEVINDINGEN

Bij elf van de twaalf pabo's zijn de beoordelaars van het bekwaamheidsonderzoek docent op de pabo of externe deskundigen die voldoende geschikt zijn. Een van deze pabo's heeft tijdens het gesprek wel aangegeven dat de pabo zelf onvoldoende betrokken is, er is bij deze alleen een externe vakassessor betrokken (bovendien is er daarnaast geen veldassessor betrokken). Deze pabo is van plan dit aan te passen. Bij één pabo hebben we hierover niets terug kunnen vinden in de opgestuurde documenten. Deze pabo is in dit onderzoek niet geïnterviewd, dus we hebben niet na kunnen gaan of de pabo het bekwaamheidsonderzoek uitvoert.

2.3.2 Betrokkenheid van een medewerker van de school

Kwaliteitsaspect: het bekwaamheidsonderzoek wordt uitgevoerd door deskundige partijen, zoals voorgeschreven door de wet.

Kwaliteitsdeelaspect: bij de beoordeling van het bekwaamheidsonderzoek is behalve een pabo-docent ook een personeelslid van de school waar de zij-instromer in dienst is betrokken. Deze laatste beoordeelt het functioneren van de zij-instromer in de praktijk.

CONCLUSIE

Ondanks dat de wet dit voorschrijft, wordt de school niet altijd betrokken bij het beoordelen van het praktijkdeel van het bekwaamheidsonderzoek (zeven van de twaalf). Deze pabo's betrekken dan een onafhankelijke beoordelaar, of ze doen het bekwaamheidsonderzoek helemaal zelf. Bij de overige vijf pabo's geeft een beoordelaar van de school wel advies, of is het een voorwaarde dat de beoordelaar van de school een voldoende beoordeling heeft gegeven.

BEVINDINGEN

Volgens de pabo

Bij vijf pabo's wordt bij het beoordelen van het praktijkdeel van het bekwaamheidsonderzoek iemand van de school betrokken. Bij drie van deze pabo's geeft de beoordelaar van de school een advies, en wordt de uiteindelijke beoordeling gedaan door de beoordelaar vanuit de pabo. Bij de twee andere pabo's is een voldoende beoordeling van de werkplekcoach voorwaarde om het bekwaamheidsonderzoek aan te vragen. Voor de andere zeven pabo's geldt het volgende: bij vier pabo's is wel een beoordelaar uit het veld betrokken, maar is die beoordelaar niet afkomstig van de school. Bij twee van deze pabo's is de werkplekbeoordelaar wel betrokken bij het beoordelen van het portfolio, maar niet bij het bekwaamheidsonderzoek. Bij twee andere pabo's is alleen een beoordelaar vanuit de pabo betrokken bij het bekwaamheidsonderzoek, een daarvan geeft aan dat de school wel graag betrokken zou willen worden. Bij één pabo wordt zowel geen beoordelaar vanuit de pabo, als geen vanuit de school betrokken: hier doen alleen externe vakassessoren de beoordeling. Zoals in paragraaf 2.3.1 al staat aangegeven, zal deze pabo deze praktijk aanpassen: de pabo zal zelf meer betrokken worden.

Volgens de schoolbegeleider

Van de 46 schoolbegeleiders geven 27 (bijna 60 procent) aan dat er een beoordelaar vanuit de school betrokken is bij het praktijkdeel van het

bekwaamheidsonderzoek. In tabel 2.1 staan de antwoorden op de vraag wie bij de beoordeling van de praktijk betrokken is.

Tabel 2.1 Overzicht betrokken beoordelaars van de praktijk (meerdere antwoorden mogelijk, N=32).

Beoordelaar van praktijkdeel	Aantal	Percentage
De opleidingsbegeleider(s)	14	43,8%
De schoolopleider	11	34,4%
De schoolbegeleider(s)	10	31,3%
De directeur	10	31,3%
De opleidingsbegeleider(s) samen met iemand van de school	8	25,0%
Weet ik niet	3	9,4%
Overig	1	3,1%
Totaal	32	100,0%

Tien van de 46 begeleiders hebben deze vraag toegelicht. Ze geven onder andere aan dat zij-instromers soms door meerdere begeleiders worden beoordeeld, ook binnen het bestuur. Enkele begeleiders gaven aan deze vraag niet te kunnen beantwoorden omdat de beoordeling van het bekwaamheidsonderzoek nog niet heeft plaatsgevonden. 35 van de 46 begeleiders geeft aan dat het functioneren van de zij-instroomer in de praktijk een of meerdere keren wordt beoordeeld ten behoeve van het bekwaamheidsonderzoek.

3 Bevindingen kwaliteitsaspect: maatwerk

Het zij-instroomtraject is bedoeld voor mensen met een relevante vooropleiding en werkervaring. Het zij-instroomtraject is daarom ingericht als individueel maatwerktraject, zodat het aansluit bij de kennis en vaardigheden die de zij-instromer al heeft. In dit hoofdstuk behandelen we maatwerk in respectievelijk het geschiktheidsonderzoek (3.1), de scholing en begeleiding (3.2) en het bekwaamheidsonderzoek (3.3).

3.1 Maatwerk in het geschiktheidsonderzoek

In deze paragraaf bespreken we het maatwerkaspect in het geschiktheidsonderzoek. Daarvoor wordt in paragraaf 3.1.1 bekeken of het geschiktheidsonderzoek aansluit op de eerder verworven competenties van de kandidaat. In paragraaf 3.1.2 gaan we vervolgens in op de vraag of de zij-instromer na het geschiktheidsonderzoek een advies op maat ontvangt over de scholing en begeleiding die nodig zijn om binnen de gestelde tijd van maximaal twee jaar aan de bekwaamheidseisen te kunnen voldoen.

3.1.1 Aansluiting op eerder verworven competenties

Kwaliteitsaspect: het geschiktheidsonderzoek is gericht op een advies voor de inrichting van een individueel maatwerktraject.

Kwaliteitsdeelaspect: het geschiktheidsonderzoek sluit aan op de eerder verworven competenties van de kandidaat.

CONCLUSIE

Bij het geschiktheidsonderzoek wordt rekening gehouden met de eerder verworven competenties van de kandidaat. Alle onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek vragen de kandidaat een portfolio aan te leveren met hun eerder verworven competenties. Bij de meeste uitvoerders is dit portfolio van invloed op een gesprek of criteriumgericht interview met de kandidaat-zij-instromer. Bij bijna alle uitvoerders speelt de inhoud van het portfolio een rol in de beoordeling van de geschiktheid van de kandidaat. Ongeveer twee derde van de bevroegde zij-instromers bevestigt dat in het geschiktheidsonderzoek rekening is gehouden met hun eerdere werk- en levenservaring, bijna een vijfde vindt dat niet.

BEVINDINGEN

Bij alle twaalf onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek is het aanleveren van een portfolio door de kandidaat-zij-instromer het startpunt van het geschiktheidsonderzoek. Dit blijkt uit het documentenonderzoek aangevuld met de gegevens uit de interviews. Kandidaten tonen in dit portfolio hun eerder verworven competenties (EVC) aan door hun relevante leer- en werkervaringen te beschrijven en te onderbouwen met bewijzen. Bij tenminste acht van de twaalf onderzochte uitvoerders zien we dat de inhoud van het portfolio de invulling van een of meer vervolgonderdelen van het geschiktheidsonderzoek stuurt. Zo blijkt uit de aangeleverde documenten en uit de gesprekken dat bij acht van de twaalf onderzochte uitvoerders een gesprek of een criteriumgericht interview met de kandidaat volgt waarin wordt aangesloten op de inhoud van het portfolio. Ook geven twee uitvoerders aan dat het portfolio effect heeft op het praktijkdeel van het

geschiktheidsonderzoek. Eén uitvoerder geeft aan dat het portfolio de theoriebevraging beïnvloedt waarin wordt nagegaan welke kennis de betreffende kandidaat heeft. Een andere uitvoerder kiest specifieke vakassessoren afhankelijk van de inhoud van het portfolio van de kandidaat.

Bij in ieder geval elf van de twaalf onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek speelt de inhoud van het portfolio van de kandidaat een rol bij het beoordelen van de geschiktheid van de kandidaat. Tenminste vier uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek beoordelen het portfolio van de kandidaat aan de hand van de beoordelingscriteria die gelden voor het geschiktheidsonderzoek. De inhoud van het portfolio heeft geen invloed op de beoordelingscriteria van het geschiktheidsonderzoek zelf (die zijn voor alle kandidaten gelijk), maar het portfolio wordt wel gebruikt bij de onderbouwing van de beoordeling van de geschiktheid. Eén uitvoerder heeft wel een aangepast geschiktheidsonderzoek voor een specifieke doelgroep: kandidaten voor het speciaal onderwijs.

Bijna twee derde van de bevroegde zij-instromers (64 procent, dertig van de 47) is het (helemaal) eens met de stelling dat in het geschiktheidsonderzoek rekening is gehouden met hun eerdere werk- en levenservaring. Bijna een vijfde (19 procent, negen van de 47 zij-instromers) is het niet eens met deze stelling.

3.1.2 Advies op maat

Kwaliteitsaspect: het geschiktheidsonderzoek is gericht op een advies voor de inrichting van een individueel maatwerktraject.

Kwaliteitsdeelaspect: de zij-instromer ontvangt na het geschiktheidsonderzoek een advies over welke scholing en welke begeleiding vanuit de school en vanuit de pabo nodig zijn om binnen de gestelde tijd van maximaal twee jaar aan de bekwaamheidseisen te kunnen voldoen.

CONCLUSIE

De meeste uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek geven een advies over scholing. Maar bij slechts bijna de helft is dit advies concreet en op de persoon toegesneden. De uitvoerders houden bij het scholingsadvies rekening met de omvang van de baan van de zij-instromer. Bij slechts de helft van de onderzochte uitvoerders is in de documenten een advies voor de begeleiding aangetroffen.

BEVINDINGEN

Advies scholing

In het documentenonderzoek, gericht op de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek, zijn van twaalf uitvoerders de adviezen over scholing nader bekeken in de toegestuurd dossiers van zij-instroomkandidaten. Tien van de twaalf onderzochte uitvoerders geven advies over de benodigde scholing in de dossiers, dit is echter slechts bij vijf uitvoerders voldoende concreet om een scholingsplan op te kunnen baseren. Bij de andere vijf uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek zien we geen maatwerk: de adviezen zijn gelijk of er zijn maar kleine verschillen. Bij drie daarvan zien we wel dat de beoordeling van de competenties of bekwaamheden per kandidaat verschillend is, maar dat vertaalt zich niet in een op de persoon toegesneden advies.

Een van de twee uitvoerders waarbij we geen afzonderlijk scholingsadvies hebben kunnen vaststellen, bevestigt in het interview dat dit advies ontbreekt: de assessoren van het geschiktheidsonderzoek stellen wel een voorstel-scholingsplan op. Bij de andere uitvoerder bevat het verslag over het geschiktheidsonderzoek op de persoon toegesneden feedback, maar geen advies over de benodigde scholing.

De zij-instromer moet het scholingstraject altijd combineren met de baan op school. Drie uitgevraagde uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek geven aan dat zij bij het scholingsadvies rekening houden met de omvang van de baan. Een van hen adviseert een maximumomvang van de aanstelling op school (van drie dagen).

Advies begeleiding

In het dossier van slechts een van de twaalf uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek is een duidelijk advies voor de begeleiding aangetroffen. Bij vijf dossiers is er wel sprake van een begeleidingsadvies, maar is dat advies weinig concreet. Er wordt bijvoorbeeld een opsomming gegeven van begeleidingsactiviteiten, zonder verwijzing naar de bekwaamheden of competenties die in het geschiktheidsonderzoek wel of niet zijn aangetoond. Bij één uitvoerder zijn er geen verschillen te identificeren tussen de adviezen in de dossiers van de kandidaten. In de dossiers van zes uitvoerders is geen begeleidingsadvies gevonden.

In het interview met acht uitvoerders is aanvullend besproken in hoeverre de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek de inhoud van het scholings- en begeleidingsadvies bepalen voor de individuele zij-instromer. Duidelijk werd dat vier uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek op het moment van het interview een doorontwikkeling maken naar meer maatwerk in de adviezen over scholing en begeleiding. Zeven van de acht uitvoerders geven in het interview aan dat het advies over scholing en begeleiding (deels) op de persoon is toegesneden.

3.2 Maatwerk bij scholing en begeleiding

In deze paragraaf kijken we of scholing en begeleiding zijn ingericht als individueel maatwerk.

3.2.1 Aansluiting van scholing op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek

Kwaliteitsaspect: de scholing en begeleiding is ingericht als individueel maatwerktraject.

Kwaliteitsdeelaspect: het scholingstraject sluit aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek (het advies over begeleiding/scholing).

Toelichting: we beoordelen dit aspect door na te gaan of het scholingsplan aansluit op het advies over de scholing dat werd gegeven bij het geschiktheidsonderzoek. We kijken ook naar hoe de scholingsprogramma's worden opgebouwd. Gaan de pabo's uit van een basisprogramma? Of wordt per zij-instromer een individueel programma opgesteld? Tot slot gaan we in op de beweegredenen van de pabo's als ze weinig maatwerk bieden.

CONCLUSIE

Er is weinig maatwerk in de scholing van de zij-instromer. De scholingsprogramma's van de pabo's zijn meestal standaardprogramma's met enkele mogelijkheden voor

vrijstellingen. De voornaamste reden hiervoor is dat de zij-instromers uiteindelijk moeten voldoen aan dezelfde wettelijke bekwaamheidseisen als studenten die afstuderen aan de reguliere opleiding. Daarnaast heeft een aantal opleidingen de visie dat groepsleren essentieel is, hetgeen vraagt om een gelijk basisprogramma voor alle deelnemers. Pabo's geven maatwerk ook vorm door de mogelijkheid te bieden tot aanpassingen binnen scholingsonderdelen.

BEVINDINGEN

Verschillen tussen scholingsplannen

We hebben van negen pabo's een aantal scholingsplannen ontvangen en bekeken. Bij drie van deze negen pabo's zijn de scholingsplannen duidelijk op de persoon toegesneden. Bij drie pabo's zijn de scholingsplannen grotendeels gelijk voor alle kandidaten, maar kan een beperkt aantal vakken overgeslagen worden. Bij één pabo zijn de scholingsplannen gelijk en moeten alle zij-instromers dezelfde leeruitkomsten aantonen, maar moeten ze binnen de leeruitkomsten verschillende accenten leggen. Bij twee pabo's zijn de scholingsplannen hetzelfde voor de verschillende zij-instromers.

Maatwerk op basis van basisprogramma of een individueel traject

Van twaalf pabo's hebben we de scholingsplannen onderzocht en met acht van hen hebben we ook gesproken. Bij twee van de twaalf pabo's is sprake van een maatwerktraject. Eén pabo geeft aan af te stappen van een basisprogramma en op basis van het geschiktheidsonderzoek een traject op maat te bieden met een klein aantal verplichte kennisbasisvakken. Bij één andere pabo zien we duidelijk maatwerk in de documenten. Bij de andere negen pabo's is sprake van een basisprogramma waarbij op basis van de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek een aantal vakken worden vrijgesteld. Dat basisprogramma is dan een programma dat specifiek is samengesteld voor ZiB, of de (verkorte) deeltijdpabo.

Bij de pabo's wordt maatwerk verder vormgegeven door invulling van het programma naar leerbehoefte, het stellen van eigen leervragen of door afstemming van het programma op de praktijk. Daarnaast vormt ook de bejegening van de zij-instromer een aspect van maatwerk. Dat onderwerp wordt besproken in hoofdstuk 6, dat gaat over de positie van de zij-instromer.

Beweegredenen pabo's voor weinig maatwerk

In de gesprekken geven de pabo's de volgende redenen aan voor de geringe aansluiting van de scholing op het geschiktheidsonderzoek:

- De kennisbasisvakken worden gewoonlijk verplicht gesteld en die kunnen alleen in heel specifieke gevallen vrijgesteld worden.
- Het geschiktheidsonderzoek is gericht op het aantonen van competenties en niet op het in kaart brengen van het kennisniveau.
- De examencommissie stelt hoge eisen aan de bewijslast voor het aantonen van eerder verworven competenties.
- De zij-instromer moet alle leeruitkomsten aantonen in de onderwijscontext.
- Een aantal opleidingen heeft als opleidingsvisie dat groepsleren essentieel is. Dit vraagt om een basisprogramma dat voor alle deelnemers gelijk is.

3.2.2 Aansluiting van de begeleiding op school op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek

Kwaliteitsaspect: de scholing en begeleiding is ingericht als individueel maatwerktraject.

Kwaliteitsdeelaspect: de begeleiding op school sluit aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek (het advies over begeleiding/scholing).

Toelichting: we beoordelen dit aspect door na te gaan of de begeleiding op de school aansluit op het advies over de begeleiding dat werd gegeven bij het geschiktheidsonderzoek.

CONCLUSIE

De begeleidingsafspraken sluiten in de meeste gevallen niet aan op het advies in het geschiktheidsonderzoek en ook niet op de situatie van de specifieke zij-instromer. De meeste scholen vertellen dat ze een standaardformat van de tripartiete overeenkomst van de pabo ondertekenen en een aantal scholen geeft aan het contact met de pabo te missen bij de totstandkoming van de afspraken.

BEVINDINGEN

We hebben de tripartiete overeenkomst van 51 zij-instromers bekeken. In negen gevallen bevat deze overeenkomst een begeleidingsplan dat aansluit op het advies in de geschiktheidsverklaring. In vijftien gevallen sluiten de afspraken niet of onduidelijk op het advies aan. In twaalf gevallen bevat de geschiktheidsverklaring geen advies. In vijftien gevallen is er geen begeleidingsplan opgenomen in de tripartiete overeenkomst. Wanneer er wel afspraken over de begeleiding genoteerd zijn (35), zien wij bij slechts vijf overeenkomsten dat deze toegesneden zijn op de specifieke zij-instromer. Bij 28 overeenkomsten zijn ze in algemene termen opgesteld en bij vier is het onduidelijk.

We hebben bij de bestuurders en directeuren van 51 scholen nagevraagd hoe het komt dat er in veel gevallen geen maatwerk in de begeleidingsafspraken in de tripartiete overeenkomst terug te vinden is. Hierbij geven de meesten aan dat zij het standaardformat van de pabo's ondertekenen. Dit gebeurt in een enkel geval in aanwezigheid van alle drie de partijen, maar het is over het algemeen een administratieve handeling. Tien scholen geven aan dat zij in een latere fase een passend begeleidingsplan maken. Zes scholen vertellen hierbij dat ze het contact met de pabo gemist hebben bij de totstandkoming van de afspraken.

3.2.3 Ruimte voor inzet van eerder opgedane vaardigheden en kennis

Kwaliteitsaspect: de scholing en begeleiding is ingericht als individueel maatwerktraject.

Kwaliteitsdeelaspect: de zij-instromer krijgt de gelegenheid eerder opgedane vaardigheden en kennis in te zetten gedurende het traject.

CONCLUSIE

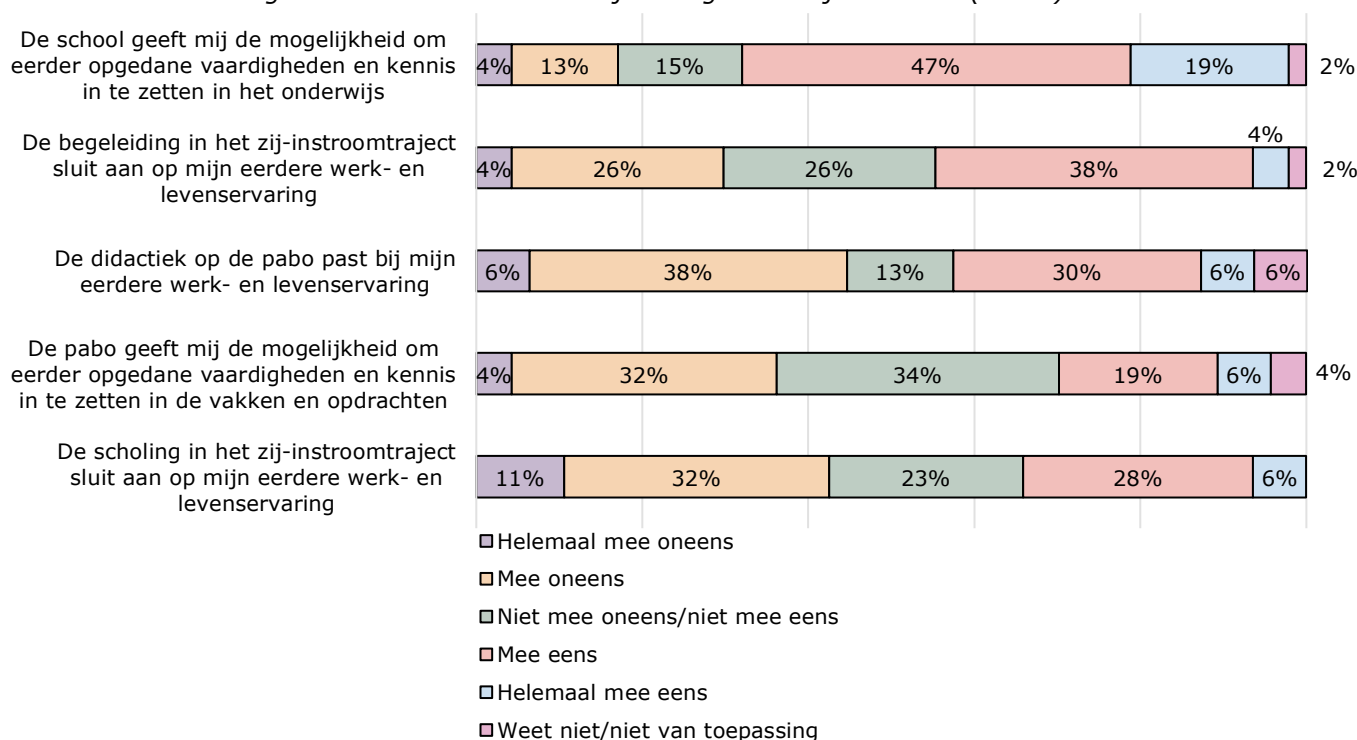
De scholing van de zij-instromers sluit weinig aan op eerder opgedane werk- en levenservaring. In de begeleiding wordt hier meer rekening mee gehouden. De

meeste zij-instromers vinden dat zij hun eerder opgedane kennis en vaardigheden kunnen inzetten op de school.

BEVINDINGEN

We hebben de zij-instromers bevroegd op de mate waarin zij in de gelegenheid zijn eerder opgedane vaardigheden en kennis in te zetten gedurende het traject. Van de ondervraagden geeft 66 procent aan dat zij op school de mogelijkheid hebben om dit te doen. Op de pabo ziet 26 procent van de zij-instromers kans om eerder opgedane vaardigheden en kennis in te zetten in vakken en opdrachten (zie figuur 3.1). In paragraaf 5.4 gaan we verder in op maatwerk in relatie met de begeleiding.

Figuur 3.1 Maatwerk in het traject volgens de zij-instroomer (n= 47).

De schoolbegeleiders hebben ook antwoord gegeven op de vraag in hoeverre zij rekening houden met eerdere ervaringen van de zij-instroomer. 96 procent van de begeleiders geeft aan rekening te houden met de werk- en levenservaring en zegt de zij-instroomer de kans te geven om eerder opgedane vaardigheden in te zetten.

We vroegen de begeleiders daarnaast of ze onderscheid maken tussen zij-instromers, leraren in opleiding en startende leraren. 34 van de 46 begeleiders (74 procent) maken inderdaad onderscheid, twaalf doen dat niet. Degenen die onderscheid maken, doen dat door de vorm van de begeleiding aan te passen of door rekening te houden met de kennis en vaardigheden die een zij-instroomer al heeft.

3.2.4 Afstemming van scholing en begeleiding op de vorderingen van de zij-instromers

Kwaliteitsaspect: de scholing en begeleiding is ingericht als individueel maatwerktraject.

Kwaliteitsdeelaspect: de scholing en begeleiding worden door de betrokken partijen (de pabo en de school) inhoudelijk afgestemd op de vorderingen bij de werkzaamheden van de zij-instromers aan de school.

CONCLUSIE

De scholing van de zij-instromer wordt niet gaandeweg aangepast, wel kunnen zij-instromers versnellen of invulling geven aan eigen leervragen. De begeleiding op de pabo kan meestal wel worden aangepast naar behoefte. De begeleiding op de school wordt aangepast aan de voortgang. Hierbij variëren de begeleiders in de frequentie en inhoud van de begeleiding.

BEVINDINGEN

Scholing

In het documentenonderzoek hebben wij bekeken of de pabo's tussentijds de scholingsplannen aanpassen aan de vorderingen van de zij-instromer. Bij geen van de acht pabo's is dit het geval. In gesprek met de pabo's geven twee instellingen aan dat zij de mogelijkheid bieden om de scholing te versnellen. Twee pabo's stellen dat de zij-instromer de scholing kan aanpassen door het werken met eigen leervragen. Dit gebeurt vooral in het tweede jaar van het scholingstraject.

Begeleiding op de opleiding

Vier van de acht pabo's leggen uit dat de begeleiding aangepast kan worden aan de vorderingen en behoefte van de zij-instromer. Dit kan zowel gaan om een intensivering van de begeleiding bij stagnatie als om aanpassing van het begeleidingsritme bij versnelling van het traject.

Begeleiding op de school

De begeleiders van de zij-instromers antwoorden grotendeels positief op de vraag of zij de begeleiding aanpassen aan de vorderingen van de zij-instromer. De begeleiders geven aan aanpassingen te doen in de frequentie (29 begeleiders) of de inhoud (33 begeleiders) van de begeleiding. Vijf begeleiders geven aan geen aanpassingen te maken in de begeleiding.

3.3

Maatwerk in het bekwaamheidsonderzoek

In deze paragraaf bespreken we het maatwerkaspect in het bekwaamheidsonderzoek.

Kwaliteitsaspect: het bekwaamheidsonderzoek sluit aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: tijdens het bekwaamheidsonderzoek worden die kennis en vaardigheden getoetst die de zij-instromer volgens het geschiktheidsonderzoek nog moest verwerven.

Toelichting: we beoordelen dit door na te gaan of het bekwaamheidsonderzoek aansluit op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek. Ook bespreken we of de zij-instromer vindt dat de school en de pabo bij de beoordeling rekening houden met de eerdere werk- en levenservaring van de zij-instromer.

CONCLUSIE

Het bekwaamheidsonderzoek sluit in de meeste gevallen niet aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek. De zij-instromers beamen dat er bij de beoordeling op de pabo meestal geen rekening wordt gehouden met eerdere levens- en werkervaring. Bij de beoordeling op school wordt hier meer rekening mee gehouden, vinden de zij-instromers. De begeleiders zien (nog) meer maatwerk op de school dan de zij-instromers.

BEVINDINGEN

Aansluiting van bekwaamheidsonderzoek op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek

Bij acht van de twaalf onderzochte pabo's sluit het bekwaamheidsonderzoek niet aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek. Dat wil zeggen dat het onderzoek niet gericht is op de kennis en vaardigheden die de zij-instromer nog moest verwerven volgens het geschiktheidsonderzoek. Bij twee pabo's sluit alleen het bekwaamheidsdossier aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek.

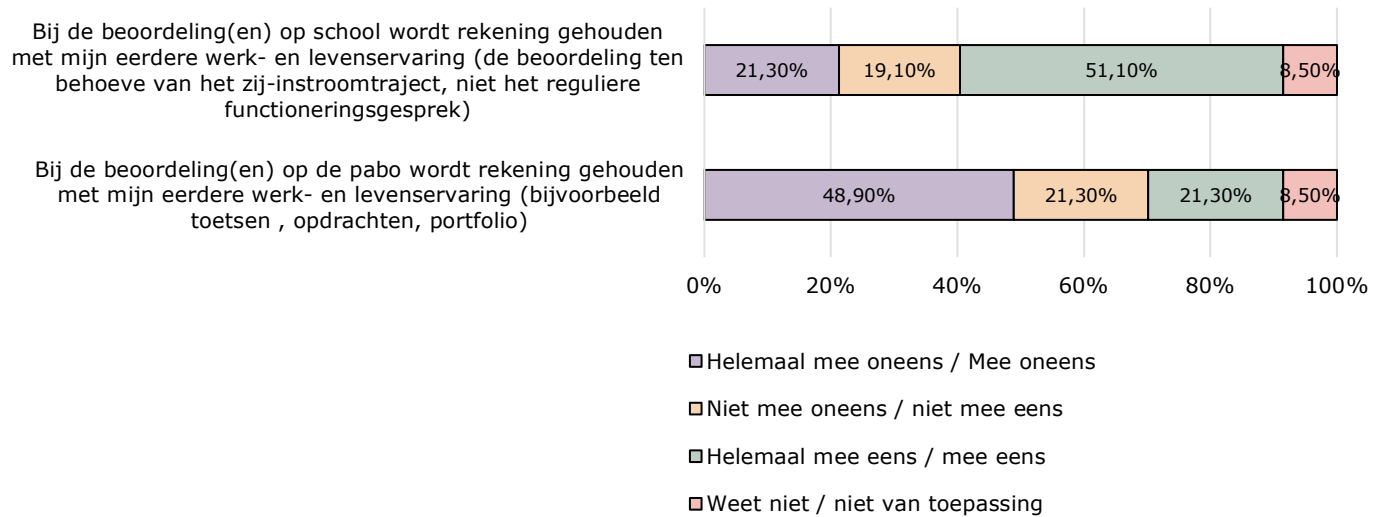
Bij twee pabo's waarmee we niet hebben gesproken, staat in de algemene documenten of in het format wel dat het bekwaamheidsonderzoek aansluit op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek. Omdat bij deze pabo's nog geen bekwaamheidsonderzoeken hebben plaatsgevonden, hebben we dit in beide gevallen niet kunnen terugvinden in de verslagen van de bekwaamheidsonderzoeken.

Tijdens het gesprek hebben vier pabo's toegelicht waarom bij hen het bekwaamheidsonderzoek niet aansluit op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek: drie pabo's geven aan dat alle zij-instromers alle eindtermen, bekwaamheidseisen of leeruitkomsten moeten aantonen. Daarnaast geeft één pabo als reden dat in het geschiktheidsonderzoek niet wordt getoetst op eindniveau.

Rekening houden met eerdere werk- en levenservaring

We hebben zij-instromers de vraag voorgelegd of de pabo en de school bij de beoordeling rekening houden met hun eerdere werk- en levenservaring. Op de pabo gaat het dan om bijvoorbeeld toetsen, opdrachten, of het portfolio. Bij de school gaat het om de werkplekbeoordeling ten behoeve van het zij-instroomtraject. Zij-instromers vinden dat de school hier meer rekening mee houdt dan de pabo, zie figuur 3.2.

Figuur 3.2. Mate waarin zij-instromers aangeven dat de school en de pabo rekening houden met eerdere werk en levenservaring.

We hebben dit ook gevraagd aan de 46 begeleiders van de zij-instromers. 33 van hen is het (helemaal) eens met de stelling dat de school bij de beoordeling rekening houdt met de eerdere werk- en levenservaring van de zij-instromer. Zij lichten toe dat ze dit belangrijk vinden. Vier van hen is het (helemaal) niet eens met deze stelling.

4 Bevindingen kwaliteitsaspect: kwaliteitsborging en beleid

Het zij-instroomtraject is zo ingericht dat de zij-instromer in maximaal twee jaar kan voldoen aan de bekwaamheidseisen. Om dat te bereiken, zorgen de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek en de school ervoor dat alleen geschikte kandidaten instromen. De pabo en de school zorgen er vervolgens – in gezamenlijkheid – voor dat de zij-instromers de benodigde scholing en begeleiding krijgen. Aan het eind van het traject stelt de pabo vast of de zij-instromer voldoet aan de bekwaamheidseisen die gelden voor het primair onderwijs.

In dit hoofdstuk bespreken we in hoeverre de uitvoerders in de zij-instroomketen voldoen aan de wettelijke eisen ten aanzien van de kwaliteitsborging en of ze op de hoogte zijn van die eisen. In aanvulling daarop bespreken we of deze partijen beleid voeren gericht op het bereiken van bovengenoemd doel – het in korte tijd opleiden van geschikte zij-instromers tot bekwame leraren – en het behouden van deze mensen voor het onderwijs.

In dit hoofdstuk behandelen we de kwaliteitsborging en het beleid per fase van het zij-instroomtraject: het geschiktheidsonderzoek (4.1), de scholing en begeleiding (4.2) en het bekwaamheidsonderzoek (4.3). De vraag of betrokkenen op de hoogte zijn van de wettelijke richtlijnen bespreken we in paragraaf 4.4.

4.1 Kwaliteitsborging en beleid: geschiktheidsonderzoek

Het zij-instroomtraject start met de aanmelding van een kandidaat, door het schoolbestuur of door de kandidaat zelf. Om te bepalen of de kandidaat geschikt is, zullen alle betrokkenen een visie hebben op geschiktheid: wat wordt verwacht van een zij-instromer bij de start van het traject? Deze punten bespreken we in de subparagrafen 4.1.1 en 4.1.2. Vervolgens gaan we in op de kwaliteitsborging van het geschiktheidsonderzoek zelf en bespreken we in hoeverre de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek zich houden aan de wettelijke bepalingen die daarop betrekking hebben. Het betreft de competentie en onafhankelijkheid van de beoordelaars (subparagraaf 4.1.3) en het (vooraf) vaststellen van de beoordelingscriteria (subparagraaf 4.1.4).

Tijdens het geschiktheidsonderzoek wordt beoordeeld of de kandidaat verantwoord kan lesgeven in de feitelijke klassituatie, voldoende vakdeskundigheid heeft (met name op het gebied van rekenen en taal), voldoende kennis heeft van het onderwijs en een passende beroepshouding heeft (subparagraaf 4.1.5). Daartoe moet het geschiktheidsonderzoek in ieder geval bestaan uit een beoordeling van de eerder verworven competenties, praktijkopdrachten en gesprekken met de kandidaat-zij-instromer (subparagraaf 4.1.6). De uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek moeten zorgen voor een verslag van de beoordeling met een deugdelijke motivering van de uitslag (subparagraaf 4.1.7). Aan het eind van het traject ontvangt de zij-instromer die geschikt is bevonden een geschiktheidsverklaring (subparagraaf 4.1.8). Tot slot gaan we na of de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek evaluaties uitvoeren van de geschiktheidsonderzoeken (subparagraaf 4.1.9).

4.1.1 Instroom: de passende kandidaat

Kwaliteitsaspect: de school of het bestuur draagt er zorg voor dat een passende kandidaat wordt aangemeld voor het geschiktheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: de school of het bestuur draagt er zorg voor dat een passende kandidaat wordt aangemeld voor het geschiktheidsonderzoek.* Het geschiktheidsonderzoek wordt aangevraagd door het bevoegd gezag of door de zij-instromer.

Toelichting: we beoordelen dit aspect door in te gaan op de werving- en selectieprocedure van de school of het bestuur. Ook gaan we na wie het geschiktheidsonderzoek aanvraagt.

CONCLUSIE

De meeste besturen geven aan dat zij succesvol zijn in het selecteren van passende kandidaten. Zij letten hierbij vooral op de persoonlijkheidskenmerken van de kandidaten. Een oriëntatietraject en het scheppen van heldere verwachtingen vooraf zijn belangrijke aspecten van een goede selectie. Voor bijna de helft van de geïnterviewde schoolbesturen is het lerarentekort de belangrijkste reden om zij-instromers aan te stellen. Daarnaast noemen veel schoolbesturen als meerwaarde dat zij-instromers al werkervaring hebben of kunnen bijdragen aan een professionele schoolcultuur.

Bij 84 procent van de scholen heeft het bevoegd gezag of de zij-instromer het geschiktheidsonderzoek aangevraagd. Drie scholen hebben dat zelf gedaan en in twee gevallen hebben de school en de pabo dit samen gedaan. In één geval heeft een externe partij, namelijk de gemeente, het geschiktheidsonderzoek aangevraagd.

BEVINDINGEN

Werving en selectie door de school

In de interviews met de schoolleiders en schoolbestuurders hebben we gevraagd naar de redenen voor het aanstellen van de desbetreffende zij-instromer. Bijna de helft van de besturen/scholen (24 van de 51) noemt het lerarentekort (of anticipatie daarop) als reden. Ook wordt de aantrekkelijkheid van de zij-instromer vaak genoemd vanwege elders opgedane ervaring (twintig keer), het hoge opleidingsniveau (zes keer) en aantrekkelijkheid voor het bevorderen van een professionele schoolcultuur (negen keer). Bij dertien schoolbesturen speelt bovenschools beleid een rol bij het aannemen van de zij-instromer.

De zij-instromers worden het vaakst geworven met een centrale werving door het bestuur (achttien keer genoemd) of via een open sollicitatie (zeventien keer). Een enkele keer werkt de zij-instromer al op de school (twee keer). Soms komen zij-instromers binnen via persoonlijke contacten (zes) of zijn ze als ouder al betrokken bij de school (twee).

Bij de selectie wordt het vaakst gelet op persoonlijkheidskenmerken, dat is bij zo'n 70 procent van de scholen het geval. De scholen noemen hierbij enthousiasme, een open houding, reflectief vermogen en passie voor het vak. Daarnaast wordt belang gehecht aan ervaring met het werken met kinderen, relevante werkervaring, een hoog opleidingsniveau en het vermogen om snel te ontwikkelen. Aansluitend

noemen scholen kwaliteiten als pedagogisch bekwaamheid en interculturele sensitiviteit.

Wervingsbeleid

Ruim 60 procent van de geïnterviewde scholen of schoolbesturen werft actief zij-instromers. Van deze groep voert ruim twee derde een werving- en selectiebeleid. Daarnaast is bij bijna de helft van deze groep scholen die actief werft, sprake van stedelijke of regionale bovenbestuurlijke samenwerking. Bijvoorbeeld door gezamenlijke werving en voorselectie, het organiseren van oriëntatietrajecten en gezamenlijke informatiebijeenkomsten. De gemeente is vaak een belangrijke aanjager van deze samenwerking, ook omdat sommige gemeentes een partner zijn in de regionale aanpak van het lerarentekort, zeker in de vier grote steden.

De oriëntatietrajecten hebben verschillende vormen. Sommige scholen laten kandidaten meeloopstages doen, met als doel om te kijken of de school deze persoon als zij-instromer wil aannemen. Een tweede doel is de oriëntatie van de geïnteresseerde zij-instromer op het beroep van leraar basisonderwijs. Dit kunnen vrij uitgebreide trajecten zijn. Bij andere trajecten gaan mensen alvast – onder begeleiding – aan de slag met het maken van hun portfolio, ter voorbereiding op het geschiktheidsonderzoek, of ze bereiden zich voor op de WisCAT²⁷.

Succesvol in werving en selectie?

Wij hebben de scholen en schoolbesturen gevraagd of zij zichzelf als succesvol beschouwen in het werven en selecteren van de juiste zij-instromers. Daarmee bedoelen we: lukt het om zij-instromers te selecteren die daadwerkelijk een goede plek vinden in het onderwijs? Het overgrote deel beantwoordt die vraag positief (82,4 procent). Slechts drie scholen of besturen vinden zichzelf op dit punt niet succesvol.

De scholen die zichzelf als succesvol beschouwen, noemen de volgende strategieën die bijdragen aan dat succes: het scheppen van duidelijke verwachtingen; het organiseren van een oriëntatietraject; zelf de regie nemen om vast te stellen of de kandidaat past bij de school; kandidaten selecteren die in hun CV raakvlakken hebben met het onderwijs; zorgen voor een goede begeleiding en de medewerkers daarbij faciliteren.

Aanvraag door schoolbestuur of zij-instromer

Na werving en selectie volgt het geschiktheidsonderzoek. We hebben aan de 51 scholen in dit onderzoek gevraagd wie het geschiktheidsonderzoek heeft aangevraagd. Zeven van deze scholen (14 procent) geven aan dat de zij-instromer het geschiktheidsonderzoek heeft aangevraagd. Bij 70 procent van de scholen heeft het bestuur het geschiktheidsonderzoek aangevraagd. Drie scholen hebben dat zelf gedaan. In twee gevallen hebben de school en de pabo dit samen gedaan. Eén school geeft aan dat een extern bureau, verbonden aan een grote gemeente, de aanvraag doet. Eén school weet het niet en een derde school geeft aan dat het per pabo verschilt: soms moet de school dit doen, soms de zij-instromer zelf. Deze school vindt dat verwarrend.

²⁷ Wiskundige Computergestuurde Adaptieve Toets(pakket). Deze toets betreft de eigen vaardigheid op het niveau van 5 havo. Bij de reguliere pabo betreft dit een eerstejaarstoets.

4.1.2 Visie op geschiktheid

Kwaliteitsaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek hanteert beleid dat gericht is op de kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek heeft een visie op geschiktheid.

Toelichting: we beoordelen dit aspect door in te gaan op de visie van de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek, de pabo's en de scholen op geschiktheid: wanneer zijn kandidaten niet geschikt? Hoe kijken ze aan tegen startbekwaamheid van zij-instromers, moeten zij-instromers direct zelfstandig voor de klas kunnen staan? We gaan daarop aansluitend na of ze weleens hebben meegemaakt dat een zij-instromer achteraf niet geschikt bleek te zijn voor direct ingaand leraarschap.

CONCLUSIE

De visie op geschiktheid is niet altijd helder bij de uitvoerders van de geschiktheidsonderzoeken. Acht van de twaalf onderzochte uitvoerders communiceren in de documenten dat het doel van het geschiktheidsonderzoek is om vast te stellen of de kandidaat geschikt is om direct voor de klas te staan. Maar de helft van deze instellingen weerspreekt dat tijdens het interview. Tijdens de interviews zeggen vijf van de acht uitvoerders dat het geschiktheidsonderzoek gericht is op het ontwikkelperspectief van de kandidaat en bij drie uitvoerders is het geschiktheidsonderzoek gericht op het vaststellen of de zij-instromer direct zelfstandig als leraar voor de klas kan staan.

Ook de scholen vinden niet altijd dat een zij-instromer direct als leraar voor de klas kan staan. In de praktijk gebeurt dat dan ook vaak niet en beginnen zij-instromers met lesgeven onder begeleiding.

BEVINDINGEN

Wanneer niet geschikt

Drie uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek hebben uitgelegd onder welke omstandigheden kandidaten niet slagen voor het geschiktheidsonderzoek. Kandidaten slagen niet als ze niet geschikt zijn om direct voor de klas te staan of als ze de bekwaamheid niet kunnen verwerven binnen twee jaar. Soms wordt kandidaten dan aangeraden zich te oriënteren op de verkorte of flexibele deeltijdopleiding. Een andere oorzaak van niet slagen is als de kandidaat de WisCAT-toets niet haalt.

Direct voor de klas staan

We hebben onderzocht hoe de verschillende partijen aankijken tegen het uitgangspunt van ZiB dat een zij-instromer direct als leraar voor de klas kan staan. Het blijkt dat partijen dit uitgangspunt niet altijd ondersteunen en ook niet altijd in de praktijk brengen.

Visie uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek op geschiktheid

Acht van de twaalf onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek maken in hun communicatie duidelijk dat het geschiktheidsonderzoek bedoeld is om vast te stellen of de kandidaat geschikt is om direct voor de klas te staan. Daarnaast zegt

één uitvoerder in de documentatie dat het weliswaar de theorie is dat de zij-instromer direct voor de klas kan staan, maar dat de schoolbesturen waarmee wordt samengewerkt daar in de praktijk anders mee omgaan. De zij-instromer werkt eerst samen met een leerkracht, daarna onder supervisie en dan pas zelfstandig. Een andere uitvoerder adviseert in de rapportages van de geschiktheidsonderzoeken om de zij-instromer de eerste vier maanden uitsluitend onder begeleiding van, en in samenwerking met, een leerkracht te laten werken.

Tijdens de interviews geven vijf van de acht uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek aan dat de zij-instromer niet of niet altijd zelfstandig voor de klas kan staan. Bij deze uitvoerders is het geschiktheidsonderzoek vooral gericht op het ontwikkelperspectief van de kandidaat: kan de kandidaat binnen bepaalde tijd wel zelfstandig voor de klas staan of het traject binnen twee jaar afronden? De verwachte periode voordat de kandidaat zelfstandig voor de klas kan staan, loopt uiteen van anderhalve maand tot negen maanden of langer. Bij de andere drie uitvoerders is het geschiktheidsonderzoek er wél op gericht na te gaan of een kandidaat direct voor de klas kan staan, maar een daarvan geeft aan dat in de praktijk de zij-instromer intensieve begeleiding nodig heeft of samen met een leerkracht op een groep wordt gezet.

Er zit dus een verschil tussen de documenten en de gesprekken met de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek als het gaat om het doel van het geschiktheidsonderzoek. Van de acht instellingen die communiceren dat het doel van het geschiktheidsonderzoek is om vast te stellen of de kandidaat geschikt is om direct voor de klas te staan, weerspreken vier dat tijdens het interview.

Visie scholen op geschiktheid

Slechts zes van de 51 geïnterviewde scholen verwachten dat de zij-instromer direct zelfstandig voor de klas kan staan. De rest van de scholen heeft een ander beeld van de geschiktheid van de zij-instromer (zie tabel 4.1)

Tabel 4.1. Verwachting scholen van de zelfstandige inzetbaarheid van een zij-instromer bij de start van het traject (N=51).

Verwachtingen zelfstandige inzetbaarheid	Aantal	Percentage
Een zij-instromer kan niet zelfstandig voor de groep	17	33,3%
Hangt af van de zij-instromer: we passen de inzet daar op aan	15	29,4%
Een zij-instromer kan voor een deel zelfstandig voor de groep	13	25,5%
Een zij-instromer kan zelfstandig voor de groep	6	11,8%
Totaal	51	100,0%

Uit de toelichting die de scholen geven, blijkt dat scholen de zij-instromer in de praktijk inderdaad niet direct zelfstandig voor de klas laten staan. Ze geven aan dat goede en intensieve begeleiding nodig is. De periode waarin deze scholen hun zij-instromer onder begeleiding voor de klas laten staan, verschilt per school en varieert van een paar weken tot een jaar. Een aantal scholen laat dit afhangen van de toekenning van een subsidie voor het financieren van een dubbele bezetting. Sommige scholen bouwen de zelfstandigheid geleidelijk op, afhankelijk van de ontwikkeling van de zij-instromer.

Volgens een aantal scholen biedt een oriëntatietraject, voorafgaand aan het geschiktheidsonderzoek, de zij-instromers de nodige ervaring om wel direct zelfstandig voor de klas te kunnen staan. Andere scholen laten de zij-instromers ook na zo'n oriëntatietraject nog niet zelfstandig voor de klas staan. Scholen zeggen soms ook dat het niet strookt met de verantwoordelijkheid richting leerlingen en ouders om zij-instromers meteen zelfstandig voor de klas te zetten. Ook twee pabo's vinden dat onverantwoord.

Achteraf niet geschikt

We hebben de schoolbesturen en schoolleidingen, begeleiders en zij-instromers die zijn betrokken in dit onderzoek, specifiek gevraagd of de desbetreffende zij-instromer achteraf gezien geschikt was om direct voor de klas te staan. Volgens de schoolbesturen en schoolleidingen was dat in 61 procent het geval, 39 procent vindt de zij-instromer achteraf gezien niet geschikt. Van de 46 schoolbegeleiders vindt 61 procent dat de zij-instromer geschikt was voor direct ingaand leraarschap en 28 procent van de schoolbegeleiders vindt dat niet. Bijna driekwart van de zij-instromers zelf vindt zichzelf achteraf gezien geschikt, 17 procent van hen vindt dat niet.

De begeleiders op school noemen verschillende redenen waarom de zij-instromer achteraf gezien niet geschikt was om direct voor de klas te staan. Het vaakst wordt genoemd dat de zij-instromer onvoldoende vermogen had om het leerproces van de leerlingen te begeleiden. Daarnaast wordt vaak genoemd dat de zij-instromer beschikte over onvoldoende vermogen om te gaan met een groep (klassenorganisatie en groepsmanagement). Een andere reden is dat de zij-instromer onvoldoende kennis had van het onderwijs. Verder noemen de begeleiders onvoldoende kennis van taal, rekenen of andere vakgebieden, en onvoldoende vaardigheden op het gebied van samenwerken, initiatief tonen en reflectie.

4.1.3 De kwaliteit van de beoordelaars

Kwaliteitsaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek borgt de kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek zorgt ervoor dat de beoordelaars die het geschiktheidsonderzoek afnemen tot een professioneel oordeel kunnen komen.

CONCLUSIE

Alle geïnterviewde uitvoerders van geschiktheidsonderzoeken zorgen ervoor dat de assessoren tot een professioneel oordeel kunnen komen, onder meer door het scholen van de assessoren.

BEVINDINGEN

Alle acht van de geïnterviewde uitvoerders van geschiktheidsonderzoeken zorgen ervoor dat de assessoren tot een professioneel oordeel kunnen komen. Ze doen dat op verschillende manieren. Bij al deze uitvoerders worden de assessoren geschoold en kalibreren de assessoren onderling. Vrijwel alle uitvoerders hebben een handleiding, duidelijke criteria, normen en beslisprotocollen. Vaak leren assessoren van elkaar, bijvoorbeeld in een assessorennetwerk. De helft van de uitvoerders werkt met een profiel waar de assessor aan moet voldoen.

4.1.4 Vaststelling van beoordelingscriteria

Kwaliteitsaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek borgt de kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek stelt criteria vast voor de beoordeling van het geschiktheidsonderzoek. Deze criteria zijn gebaseerd op de bekwaamheidseisen.

CONCLUSIE

Alle door ons onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek stellen van tevoren beoordelingscriteria vast. Meestal zijn deze gebaseerd op de huidige bekwaamheidseisen voor het onderwijspersoneel, soms wordt nog gewerkt met de oude Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL)-competenties.

BEVINDINGEN

Alle twaalf van de door ons onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek stellen van tevoren beoordelingscriteria vast en werken met vaste beoordelingskaders. Bij een van de uitvoerders zijn de beoordelingscriteria nog in ontwikkeling. Twee uitvoerders werken nog met de bekwaamheidseisen van voor 2017 (de zogenoemde SBL-competenties), in plaats van met de huidige bekwaamheidseisen. Zij zijn in transitie naar de huidige bekwaamheidseisen²⁸. Wel moet worden opgemerkt dat de criteria in het Besluit zij-instroom leraren primair en voortgezet onderwijs niet overeenkomen met de bekwaamheidseisen. We hebben in dit onderzoek toch gekeken of de criteria gebaseerd zijn op de bekwaamheidseisen omdat ook zij-instromers daaraan moeten voldoen.

4.1.5 Aspecten van geschiktheid en de beoordeling daarvan

Kwaliteitsaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek borgt de kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: tijdens het geschiktheidsonderzoek wordt nagegaan of de kandidaat een vooropleiding in het hoger onderwijs heeft, in staat is tot verantwoord lesgeven in de feitelijke klassituatie, voldoende vakdeskundigheid heeft (met name op het gebied van rekenen en taal), voldoende kennis heeft van het onderwijs en een passende beroepshouding heeft.

CONCLUSIE

Alle onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek stellen de voorwaarde dat de kandidaat beschikt over een getuigschrift van een opleiding in het hoger onderwijs en beoordelen het lesgeven van de kandidaat in de praktijk. Elf van de twaalf onderzochte uitvoerders van de geschiktheidsonderzoeken beoordelen de rekentaalvaardigheid en doen dat met behulp van de WisCAT. Wat betreft het toetsen van de taalvaardigheid zijn er grote verschillen. Daarvoor bestaat geen duidelijk kader of norm. In ieder geval bij negen uitvoerders wordt de eigen taalvaardigheid van de kandidaat beoordeeld. In de geschiktheidsonderzoeken wordt weinig aandacht besteed aan de aanwezige kennis van het onderwijs. Ongeveer de helft van de uitvoerders van de geschiktheidsonderzoeken toetst wel op een passende beroepshouding.

²⁸ Vastgelegd in Besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel.

BEVINDINGEN

Vooropleiding hoger onderwijs

Alle onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek stellen de voorwaarde dat de kandidaat beschikt over een getuigschrift van een opleiding in het hoger onderwijs. De geënquêteerde zij-instromers zeggen allemaal een opleiding in het hoger onderwijs te hebben afgerond.

Verantwoord lesgeven in de praktijk

Alle onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek beoordelen het lesgeven van de kandidaat in de praktijk. Daarbij gaat het om het hele proces: de voorbereiding, de lesuitvoering en de reflectie op de les. De kandidaat verzorgt een of meer praktijklessen, die worden geobserveerd door een of meer beoordelaars. Daarbij hanteren de meeste uitvoerders de bekwaamheidseisen onderwijspersoneel en sommige de bekwaamheidseisen van voor 2017 (de zogenoemde SBL-competenties).

Vakdeskundigheid taal en rekenen

In het geschiktheidsonderzoek moet onder meer vastgesteld worden of de kandidaat beschikt over voldoende vakdeskundigheid op het gebied van rekenen en taal. In de praktijk wordt vaak de eigen beheersing van taal en rekenen getoetst.

In het documentenonderzoek hebben we vastgesteld dat elf van de twaalf uitvoerders de rekenvaardigheid beoordelen tijdens het geschiktheidsonderzoek, in een enkel geval doen ze dat voorafgaand aan het onderzoek. Zij gebruiken daarvoor de zogenaamde WisCAT-toets²⁹. Eén uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek doet dit niet: deze vindt het niet nodig om de rekenvaardigheid te toetsen, omdat in de praktijk blijkt dat geschikte kandidaten tijdens het traject altijd slagen voor de landelijke kennistoets.

Bij het toetsen van de taalvaardigheid loopt het beleid van de verschillende uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek flink uiteen. Negen van de twaalf onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek beoordelen de kandidaten op taal. Meestal gebeurt dat grotendeels aan de hand van het portfolio. Eén van de uitvoerders neemt een taaltoets af en twee uitvoerders doen dat in geval van twijfel. Eén uitvoerder hanteert referentieniveau F4 als norm voor het taalgebruik in het portfolio. Twee uitvoerders toetsen de taalvaardigheid niet. Zij veronderstellen dat het taalniveau voldoende is vanwege het feit dat de kandidaat een vooropleiding in het hoger onderwijs heeft. Van één uitvoerder hebben we op dit punt te weinig informatie.

Bij drie uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek moeten de kandidaten een reken- of taalles geven of moet de kandidaat reken- of taalopdrachten opstellen voor de leerlingen.

We hebben geen eenduidig antwoord op de vraag of zij-instromers met dit reken- en taalniveau voldoende kennis en vaardigheden hebben om reken- en taallessen te kunnen geven. Dit punt is niet in alle interviews besproken.

²⁹ Wiskundige Computergestuurde Adaptieve Toets(pakket). Deze toets betreft de eigen vaardigheid op het niveau van 5 havo. Bij de reguliere pabo betreft dit een eerstejaarstoets.

Kennis over het onderwijs

Uit de documenten van de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek blijkt weinig aandacht voor de aanwezige kennis van het onderwijs. Twee van de onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek beoordelen de kennis van het onderwijs deels, bijvoorbeeld door een essay te laten schrijven. De rest doet dit niet. Wel gaat één instelling ervan uit dat de kandidaat voorafgaand aan het geschiktheidsonderzoek een oriëntatietraject volgt, waarvan oriëntatie op het beroep en op het werkveld onderdelen zijn.

Beroepshouding

Toetsing van een passende beroepshouding is meer dan het vorige punt zichtbaar in de documenten: bij vier uitvoerders van geschiktheidsonderzoeken is dit terug te vinden, bij twee deels. Kandidaten moeten dan hierover iets opnemen in een portfolio of een essay schrijven. Bij zes uitvoerders zien we hierover niets terug in de documenten. Eén uitvoerder gaat ervan uit dat de kandidaat voorafgaand aan het geschiktheidsonderzoek een oriëntatietraject volgt, waarvan een oriëntatie op het beroep en op het werkveld onderdelen zijn.

Een passende beroepshouding is als criterium verweven met de SBL-competenties, maar is niet in de bekwaamheidseisen opgenomen. Dat verklaart wellicht (deels) het verschil: bij instellingen die nog met de SBL-competenties werken, zien we dit onderdeel deels terug.

4.1.6 De vormgeving van het geschiktheidsonderzoek

Kwaliteitsaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek borgt de kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: het geschiktheidsonderzoek bestaat uit een beoordeling van de eerder verworven competenties, praktijkopdrachten (waaronder opdrachten waaruit het gedrag blijkt in feitelijke klassituaties) en gesprekken met de kandidaat-zij-instromer.

Toelichting: we beoordelen dit aspect door na te gaan op welke wijze het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd.

CONCLUSIE

Alle uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek volgen de voorgeschreven onderdelen van het geschiktheidsonderzoek: beoordeling van eerder verworven competenties, beoordeling van het lesgeven in de praktijk en (in ieder geval) een gesprek over de bevindingen. Bijna alle onderzochte uitvoerders voeren meerdere gesprekken met de kandidaat-zij-instromer: een criteriumgericht interview en/of een reflectiegesprek naar aanleiding van de praktijkproef en een eindgesprek over de bevindingen.

BEVINDINGEN

Beoordeling EVC

Alle uitvoerders van geschiktheidsonderzoeken die zijn betrokken in dit onderzoek beoordelen de eerder verworven competenties als onderdeel van het geschiktheidsonderzoek. Dat doen zij aan de hand van het portfolio van de kandidaat. Zo'n portfolio bevat getuigschriften en andere bewijsstukken van de

gevolgde scholing, maatschappelijke activiteiten, beroepservaring, referenties en werkstukken.

Praktijkopdrachten

Alle onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek beoordelen het lesgeven van de kandidaat in de praktijk. De kandidaat verzorgt een of meer praktijklessen. Deze worden geobserveerd door een of meer beoordelaars. Daarbij hanteren sommige uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek de nieuwe bekwaamheidseisen en anders de oude SBL-competenties.

Gesprekken over de bevindingen

Bijna alle (tien van de twaalf) onderzochte uitvoerders voeren meerdere gesprekken met de kandidaten. Alle twaalf onderzochte uitvoerders nemen een criteriumgericht interview af. Dat gebeurt op verschillende momenten: na het portfolio of na de praktijkproef. In ieder geval tien instellingen voeren een reflectiegesprek naar aanleiding van de praktijkproef. Wat betreft het voeren van een eindgesprek: dat doen alle acht de geïnterviewde uitvoerders. Bij de vier uitvoerders waarvan we alleen de documenten hebben bekeken, hebben we niet kunnen vaststellen of ze een eindgesprek voeren.

Vormgeving geschiktheidsonderzoek geheel

Bij alle uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek bestaat het geschiktheidsonderzoek in ieder geval uit een beoordeling van eerder verworven competenties, een praktijkbeoordeling en een gesprek over de bevindingen. De helft van de geïnterviewde uitvoerders van de geschiktheidsonderzoeken geeft aan dat alle onderdelen even belangrijk zijn en dat het gaat om de integrale beoordeling. Eén uitvoerder geeft aan dat de praktijkbeoordeling zwaar weegt, een andere uitvoerder hecht vooral belang aan de praktijkbeoordeling samen met het gesprek.

4.1.7 Verslag van het geschiktheidsonderzoek

Kwaliteitsaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek borgt de kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek zorgt voor een verslag van de beoordeling met een deugdelijke motivering van de uitslag.

CONCLUSIE

Alle uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek maken een verslag van het geschiktheidsonderzoek, met in het algemeen een goede onderbouwing.

BEVINDINGEN

Alle uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek zorgen voor verslaglegging van het geschiktheidsonderzoek. Bij acht uitvoerders bevatten de verslagen een goede motivering van het oordeel. Bij drie uitvoerders is de onderbouwing minder uitvoerig en met name gericht op de beoordeling van de praktijksituatie, minder op de andere onderdelen van het geschiktheidsonderzoek. Eén uitvoerder onderbouwt niet hoe de verschillende onderdelen samen een eindoordeel vormen.

4.1.8 Geschiktheidsverklaring

Kwaliteitsaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek borgt de kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: geschikte kandidaten ontvangen een geschiktheidsverklaring.

CONCLUSIE

Alle uitvoerders – op een na – geven een geschiktheidsverklaring af. Die verklaring is noodzakelijk om de zij-instromer te kunnen aanstellen als leraar.

BEVINDINGEN

Vrijwel alle onderzochte uitvoerders van geschiktheidsonderzoeken geven een geschiktheidsverklaring aan de geschikt bevonden kandidaat. Eén uitvoerder bleek dat niet te doen en is daarop aangesproken tijdens het onderzoek. Een school kan een zij-instromer alleen aanstellen als leraar indien deze een geschiktheidsverklaring heeft.

4.1.9 Evaluatie van het geschiktheidsonderzoek

Kwaliteitsaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek borgt de kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek evalueert het geschiktheidsonderzoek.

CONCLUSIE

Bij in ieder geval de helft van de acht uitvoerders van de geschiktheidsonderzoeken hebben we kunnen vaststellen dat deze de geschiktheidsonderzoeken evalueren en verbeteren. Bij de andere vier uitvoerders die we hebben geïnterviewd, is evaluatie van het geschiktheidsonderzoek niet ter sprake gekomen.

BEVINDINGEN

Met vier van de acht uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek is evaluatie van het geschiktheidsonderzoek besproken. Deze uitvoerders evalueren de kwaliteit van de geschiktheidsonderzoeken op verschillende manieren:

- Ze bevragen (oud-)kandidaten en gebruiken de uitkomsten om wijzigingen door te voeren.
- Ze volgen zij-instromers en gebruiken informatie over uitval tijdens het zij-instroomtraject om het geschiktheidsonderzoek bij te stellen.
- Ze voeren overleg met de assessoren, onder meer om de beoordelingen te kalibreren.

4.2 Kwaliteitsborging en beleid: Scholing en begeleiding

Op basis van het geschiktheidsonderzoek krijgt de kandidaat – als het goed is – een advies over de benodigde scholing en begeleiding (dit is besproken in paragraaf 3.1.2). Dit advies vormt de basis voor de scholings- en begeleidingsovereenkomst, meestal de tripartiete overeenkomst genoemd. In die overeenkomst leggen de drie partijen – de zij-instromer, de pabo en het schoolbestuur waar de zij-instromer is aangesteld – de afspraken vast over de scholing en begeleiding die de zij-instromer zal ontvangen. Deze punten bespreken we in subparagraaf 4.2.1. Met de scholing en

begeleiding moeten zij-instromers na twee jaar kunnen voldoen aan de bekwaamheidseisen voor leraarschap in het primair onderwijs (4.2.2). Wij vinden het daarnaast belangrijk dat zij-instromers na afloop van het traject behouden blijven voor het onderwijs. Het beleid van scholen en pabo's hiervoor komt aan de orde in subparagraaf 4.2.3. Subparagraaf 4.2.4 gaat in op de samenwerking tussen de pabo en de school om de kwaliteit van de scholing en de begeleiding te borgen. Tot slot gaan we na of de pabo's en de scholen evaluaties uitvoeren van de scholing en begeleiding (4.2.5).

4.2.1 De afspraken over scholing en begeleiding

Kwaliteitsaspect: de pabo en de school borgen de kwaliteit van de scholing en begeleiding en werken daarin samen.

Kwaliteitsdeelaspect: de school, de pabo en de zij-instromer maken afspraken over scholing en begeleiding en leggen hun afspraken vast in een tripartiete overeenkomst.

Toelichting: we beoordelen dit door eerst na te gaan hoe de tripartiete overeenkomst, waarin deze afspraken staan, tot stand komt. Daarna kijken we naar de afspraken zelf: wat is de omvang van de aanstelling? Welke afspraken worden er gemaakt over de scholing? Wat is de omvang van de scholing? Wordt er aandacht besteed aan taal en rekenen en de landelijke kennisbases? Worden er afspraken gemaakt over de begeleiding op school en op de pabo? En worden die afspraken nagekomen?

CONCLUSIE

In alle door ons onderzochte zij-instroomtrajecten zijn afspraken vastgelegd in een tripartiete overeenkomst. De overeenkomsten komen lang niet altijd tot stand met de drie partijen aan tafel. Ruim de helft van de zij-instromers die we hebben gesproken, was niet betrokken bij het opstellen van de tripartiete overeenkomst. Meestal wordt het standaard format van de pabo ondertekend.

Ongeveer twee derde deel van de overeenkomsten bevat afspraken over de begeleiding op de school. Opvallend is dat de schoolbegeleider meestal niet betrokken is bij de totstandkoming van de tripartiete scholings- en begeleidingsovereenkomst. Ongeveer driekwart van de overeenkomsten omvat ook een scholingsplan, grotendeels met specifieke afspraken over de te volgen scholing. Over de afspraken rond begeleiding door de pabo hebben we weinig concrete informatie gevonden.

De meeste zij-instromers hebben een aanstelling van drie of vier dagen op de school. Over de omvang van de scholing hebben we geen eenduidige informatie. Op basis van de gesprekken met de pabo's komen we op een schatting van 1,5 tot 2,5 dagen per week, bestaande uit zelfstudie en fysiek onderwijs. In alle gevallen vormen de kennisbases en de bijbehorende toetsen onderdeel van de scholing.

Het lukt niet altijd om de gemaakte afspraken uit te voeren, al verschilt het beeld hierover. Vier van de zeven pabo's geven aan dat er verbetermogelijkheden liggen in de start van het traject en het op dat moment gezamenlijk vastleggen van de afspraken.

BEVINDINGEN

Tripartiete overeenkomst: totstandkoming

Wij hebben de tripartiete overeenkomst van 51 zij-instromers opgevraagd bij hun schoolbestuur. Deze hebben wij allemaal ontvangen. Het is wettelijk voorgeschreven dat de tripartiete overeenkomst afspraken bevat over scholing en begeleiding, daarbij rekening houdend met de uitkomst van het geschiktheidsonderzoek (WPO artikel 38a). Deze afspraken hebben vaak de vorm van een scholings- of begeleidingsplan. Wij hebben 38 scholingsplannen en 28 begeleidingsplannen bij de overeenkomsten gezien.

We hebben alle betrokken partijen gevraagd naar de totstandkoming van deze overeenkomst. 49 van de 51 tripartiete overeenkomsten zijn door de drie betrokken partijen ondertekend. In de interviews met de scholen geven 45 van de 51 gesprekspartners aan dat het bestaande format van de pabo is ingevuld en ondertekend. Zes scholen zeggen dat de overeenkomst in gezamenlijkheid is opgesteld.

Over het algemeen is de schoolbegeleider niet betrokken bij de totstandkoming van de tripartiete scholings- en begeleidingsovereenkomst. Dat geldt voor 85 procent van deze begeleiders. Het grootste deel van de begeleiders is wel op de hoogte van de tripartiete overeenkomst. 15 procent van de begeleiders kent deze overeenkomst niet.

Minder dan de helft van de zij-instromers (twintig van 46) zegt betrokken te zijn bij de totstandkoming van de tripartiete overeenkomst. In de toelichtingen geven de zij-instromers die niet betrokken zijn, meestal aan dat zij een standaard document hebben ondertekend en teruggestuurd. Uit het groepsgesprek met een klein aantal zij-instromers hebben wij begrepen dat dit niet altijd betekent dat er geen afspraken over scholing en begeleiding zijn, maar dat deze later in het traject pas duidelijk worden. Twee van deze zij-instromers vertellen dat het bij de start van het traject risicovol voelde om hun baan op te zeggen, omdat er bij aanvang geen heldere scholings- en begeleidingsafspraken waren.

Dit bleek ook uit de gesprekken met de pabo's. In ieder geval één pabo gaf aan dat het scholings- of begeleidingsplan later wordt opgesteld, dus nadat de tripartiete overeenkomst is vastgesteld.

In subparagraaf 6.2.1 gaan we verder in op de betrokkenheid van de zij-instromer bij de totstandkoming van de tripartiete overeenkomst.

Omvang aanstelling

Bij de totstandkoming van de tripartiete overeenkomst worden ook afspraken over de omvang van de aanstelling vastgelegd. Wij hebben de omvang van de aanstelling bevraagd bij de zij-instromers: 38 procent van de zij-instromers heeft een taakomvang van 0,6 fte. 30 procent heeft een aanstelling van 0,8 fte. De meeste zij-instromers werken dus drie of vier dagen. De aanstellingen variëren van 0,4 tot 1,0 fte, met een gemiddelde van 0,66 fte.

Tripartiete overeenkomst: scholingsplan

We hebben bij de 51 opgevraagde tripartiete overeenkomsten 38 scholingsplannen ontvangen. In 28 documenten waren specifieke afspraken opgenomen over de

scholing. In de meeste gevallen gaat het om een beschrijving van de te volgen programma's op de pabo. De antwoorden bij 'Anders, namelijk' gaan over afspraken over de omvang van de scholing of over scholingsaspecten die minder goed in een van de categorieën passen, zoals visieontwikkeling.

In het groepsgesprek met een klein aantal schoolbegeleiders geven zij aan dat ze op de hoogte zijn van de scholingsplannen van de zij-instroomers en dat dit belangrijke informatie is voor de begeleiding.

Omvang scholing

Om te achterhalen hoe omvangrijk het scholingsdeel van het zij-instroomtraject is, hebben we de documenten van twaalf instellingen bekeken. We hebben gezien dat negen van de twaalf instellingen inzicht geven in de scholingsomvang: ofwel in de algemene informatie, ofwel in de scholingsplannen.

De helft van de twaalf onderzochte pabo's geeft in de algemene documentatie in meer of mindere mate inzicht in de scholingsomvang. Ook voor de scholingsplannen geldt dat de helft van de pabo's daarin inzicht geeft in de scholingsomvang. Voor zover de informatiebrochures of websites informatie bevatten, betreft die bijvoorbeeld het aantal uren onderwijs per week (acht tot tien uur), het uitgangspunt dat het traject in 24 maanden afgerond moet kunnen worden of dat de omvang afhankelijk is van het scholingsplan. De informatie in de scholingsplannen (of soms: scholingsadviezen) over de scholingsomvang – voor zover aanwezig – is erg wisselend. Bijvoorbeeld een overzicht van de te volgen vakken, met per vak het aantal zogeheten European Credits (EC) of het totaal aantal EC, variërend van 54 tot 101 EC.

In de interviews hebben wij de acht pabo's die we spraken, gevraagd naar de omvang van de scholing in studiebelastingsuren. Deze vraag wordt heel verschillend beantwoord, waardoor er geen eenduidig antwoord is te formuleren. De meeste pabo's geven aan dat de zij-instromer per week twee tot vier dagen voor de klas staat, een tot anderhalve dag besteedt aan zelfstudie en een halve tot een hele dag naar de opleiding gaat. Eén pabo geeft aan dat per week acht tot tien uur studie nodig is, inclusief zelfstudie. Gewoonlijk duurt het traject twee jaar, soms kan het korter.

Scholing: taal en rekenen

In het documentenonderzoek hebben wij bekeken welke aandacht er in het scholingsdeel besteed wordt aan taal en rekenen. Bij alle onderzochte pabo's is het scholingstraject onder meer gericht op het verwerven van vakinhoudelijke bekwaamheid op het gebied van taal en rekenen. Bij negen pabo's blijkt dat uit de scholingsplannen, bij drie andere blijkt dat uit andere documenten. Bij zeker zes pabo's betreft het zowel eigen vaardigheid, vakinhoud als didactiek. Bij twee pabo's gaat het om vakdidactiek en bij één andere om vakinhoud. Bij de overige pabo's wordt dit niet duidelijk uit de documenten.

Uit de gesprekken met de acht pabo's is gebleken dat alle acht van de ondervraagde pabo's de landelijke kennistoetsen en landelijke kennisbasis in het scholingstraject hebben opgenomen. Ook de andere vier pabo's hanteren de kennisbases, inclusief de niet-bekostigde instelling. De kennisbasistoetsen rekenen, taal en Engels bevatten eigen vaardigheid, vakinhoud en vakdidactiek. Dus bij alle twaalf pabo's zijn de taal- en rekenvakken gericht op zowel vakinhoud als vakdidactiek.

In de interviews met de pabo's geven alle gespreksdeelnemers die we deze vraag stelden aan dat zij-instroomers bij aanvang van het traject nog niet over voldoende

vakkennis op het gebied van taal en rekenen beschikken om te kunnen slagen voor het bekwaamheidsonderzoek. Vandaar dat dit tijdens het scholingstraject aangeboden en getoetst wordt.

Tripartiete overeenkomst: begeleidingsplan

Afspraken over de begeleiding

We hebben in de 51 opgevraagde tripartiete overeenkomsten gezien dat in 35 daarvan afspraken zijn opgenomen over de begeleiding. In totaal hebben we 28 aparte begeleidingsplannen ontvangen. De afspraken over de begeleiding van de zij-instromer betreffen voornamelijk afspraken over begeleiding in de klas (63 procent), de frequentie van de begeleiding (66 procent) en het aantal uren begeleiding (51 procent).

Ook tijdens de interviews met de pabo's is dit besproken. De pabo's zeiden dat er afspraken worden gemaakt over de begeleiding van de zij-instromer. Deze worden volgens de helft van de pabo's vastgelegd in de tripartiete overeenkomst.

Drie van de zeven pabo's geven aan dat de afspraken over de begeleiding op de pabo en op de school niet in de tripartiete overeenkomst staan. Twee van deze pabo's geven aan dat de tripartiete overeenkomst geen afspraken bevat over de begeleiding, maar dat er generieke afspraken worden gemaakt met de besturen, aansluitend bij de structuur van het Platform Samen Opleiden³⁰. Een derde pabo geeft aan dat de tripartiete overeenkomst wel wat afspraken bevat op hoofdlijnen, maar dat de invulling van die afspraken mondeling afgestemd wordt tussen de zij-instromer en de directeur, dus niet tripartiet. De zij-instromer is hier verantwoordelijk voor de communicatie over de afspraken met de scholen en de pabo.

Van de 38 schoolbegeleiders die betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van de tripartiete overeenkomst, geven 22 begeleiders aan dat er afspraken over de begeleiding in staan.

Afspraken nakomen

Op de vraag of deze afspraken worden nagekomen, antwoorden 15 van de 22 bevroegde schoolbegeleiders dat de afspraken volledig worden nagekomen. Geen van de begeleiders zegt dat dat niet het geval is en vier van de 22 begeleiders antwoorden dat de afspraken deels worden nagekomen. Hiervoor zijn verschillende redenen, maar twee van hen zeiden zelf te weinig tijd te hebben gehad hiervoor.

Slechts drie van de zeven pabo's geven aan dat de afspraken over de begeleiding op de school en op de pabo worden nagekomen. Zij lichten in hun antwoord toe dat zowel de pabo als de school de verantwoordelijkheid neemt. Ook geven ze aan dat het nakomen van afspraken gemakkelijker gaat op opleidingsscholen in het kader van het Platform Samen Opleiden: daar liggen al generieke afspraken. Schoolbegeleiders spelen een belangrijke rol bij het nakomen van de afspraken.

³⁰ Binnen het Platform Samen Opleiden & Professionaliseren bundelen schoolbesturen, scholen en lerarenopleidingen hun krachten om samen een duurzame inrichting van opleiding én professionalisering voor leraren te realiseren. Het Platform zet zich in voor versterking van de samenwerking tussen besturen, scholen en lerarenopleidingen in het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs rond dit thema. Zie ook: <https://www.platformsamenoopleiden.nl>

Vier van de zeven pabo's geven aan dat deze afspraken niet altijd worden nagekomen. In de toelichting geven twee pabo's aan dat de afspraken niet voldoende waren vastgelegd. Vier pabo's geven aan dat zij de communicatie bij de start van het traject gaan verbeteren. Algemene bijeenkomsten blijken minder goed te werken dan een startbijeenkomst waarbij de drie partijen op de school met elkaar de tripartiete overeenkomst bespreken. Twee pabo's geven aan dat onwetendheid over ZiB een rol speelt bij de onduidelijkheid over de afspraken over de begeleiding. Dit is vooral het geval bij kleine besturen. Tot slot geeft één pabo aan een cursus aan te bieden aan schoolbegeleiders voor de begeleiding van zij-instromers.

Begeleiding door de pabo

Over de afspraken rond begeleiding door de pabo hebben we weinig concrete informatie. We hebben bij twaalf pabo's de documenten bekeken en gezocht naar de afspraken over de begeleiding door de pabo. Bij tien pabo's staat in de algemene documenten dat er afspraken zullen worden vastgelegd over de begeleiding, of er staan globaal al wat aanwijzingen in over de frequentie, bijvoorbeeld van intervisie en schoolbezoeken. Bij een daarvan hebben we in de dossiers de concrete afspraken kunnen terugvinden. Bij drie daarvan konden we deels de afspraken terugvinden: het betrof dan alleen wat globale afspraken over de vormgeving van de begeleiding. Bij twee pabo's hebben we in de algemene documenten geen afspraken over de begeleiding kunnen terugvinden, maar in de dossiers konden we deels wat afspraken terugvinden: het betrof dan globale afspraken over inhoud of omvang van de gesprekken met de studieloopbaanbegeleider. Van drie pabo's hebben we afspraken kunnen vinden over de aantallen EC's voor studieloopbaanbegeleiding en een overzicht van aantallen uren begeleiding. Eén pabo kondigt in de algemene documenten aan dat de afspraken worden opgenomen in het begeleidingsplan.

We hebben geen tripartiete overeenkomsten en begeleidingsplannen opgevraagd bij de pabo's. Mogelijk hadden we daarin meer informatie kunnen vinden.

4.2.2 Opleiden voor de bekwaamheidseisen

Kwaliteitsaspect: de pabo en school hanteren beleid dat gericht is op de kwaliteit van de scholing en begeleiding.

Kwaliteitsdeelaspect: de pabo draagt er zorg voor dat de scholing en bijbehorende begeleiding door de pabo zo zijn ingericht, dat de zij-instromers na het traject van twee jaar kunnen voldoen aan de bekwaamheidseisen voor leraarschap in het primair onderwijs.

Toelichting: we beoordelen dit door na te gaan hoe de pabo's de kwaliteit van de scholing en begeleiding op de pabo borgen en of de pabo's daarbij de bekwaamheidseisen voor leraarschap in het primair onderwijs hanteren.

CONCLUSIE

De pabo's gebruiken verschillende manieren om de kwaliteit van de scholing en begeleiding te borgen. Het meest genoemd worden: het gebruiken van hetzelfde basisprogramma als voor de reguliere pabo of de (verkorte) deeltijd, het werken met een onderwijs- en examenregeling (OER), het vaststellen van scholingsprogramma's door de examencommissie en het uitvoeren van evaluaties. We hebben niet bij alle pabo's kunnen vaststellen of ze de bekwaamheidseisen hanteren.

BEVINDINGEN

Borging kwaliteit scholing en begeleiding op de pabo

We hebben de pabo's in een open vraag uitgenodigd om te vertellen hoe zij de kwaliteit van de scholing en begeleiding borgen. Zes pabo's geven aan de kwaliteit te borgen door voor het zij-instroomtraject hetzelfde basisprogramma te hanteren als voor de reguliere pabo of voor de verkorte deeltijdopleiding. Een zevende pabo geeft aan dat de kwaliteit is geborgd doordat het programma is getoetst aan de bekwaamheidseisen.

Vier pabo's geven aan dat voor zij-instroom gebruik wordt gemaakt van een speciale OER voor ZiB, of van een OER van de reguliere pabo met een toevoeging over zij-instroom. Twee andere pabo's hanteren dezelfde OER die voor de reguliere pabo (voltijd, deeltijd of flex) wordt gehanteerd.

Daarnaast noemen zes pabo's evaluaties van het programma of van modules als borgingsmethoden. Verder stellen twee pabo's speciale eisen aan de leraren en beoordelaars van de modules (die geen onderdeel zijn van het bekwaamheidsonderzoek). Andere genoemde borgingsmechanismen zijn:

- Overleg met team over zij-instromers.
- Overleg met het assessorennetwerk Landelijk Expertise Netwerk Assessment (LENA).
- Overleg met Landelijk Overleg Lerarenopleiding Basisonderwijs (LOBO).
- Een (cijfer)volgsysteem.
- De aanstelling van een coördinator ZiB.
- Het voeren van exitgesprekken.
- Het toetsen van het programma aan NLQF6-niveau.

Tot slot geven drie pabo's aan dat hun examencommissies de scholingsplannen vaststellen. Ook wordt genoemd dat de examencommissie met de manager van het zij-instroomtraject overlegt. In paragraaf 4.3.1 gaan we verder in op de rol van de examencommissie bij de borging van het bekwaamheidsonderzoek.

Scholing: opleiden voor de bekwaamheidseisen

Drie van de twaalf onderzochte pabo's leggen in de scholingsplannen (of in het format) een relatie met de bekwaamheidseisen. Een vierde pabo verwijst in de OER wel naar de bekwaamheidseisen, maar heeft de scholingsplannen gerelateerd aan de SBL-competenties. Mogelijk is de OER van recentere datum en worden de toekomstige scholingsplannen wel gebaseerd op de bekwaamheidseisen.

Twee pabo's hebben we tijdens het interview gevraagd naar de bekwaamheidseisen en het gebruik van de SBL-competenties (de vorige bekwaamheidseisen, van voor 2017). Eén pabo antwoordt dat de opleiding nog aan het omschakelen is naar de nieuwere bekwaamheidseisen, maar dat dat gefaseerd plaatsvindt. Een andere pabo geeft aan dat de bekwaamheidseisen in de hele opleiding de rode draad vormen.

4.2.3

Beleid van de school

Kwaliteitsaspect: de pabo en school hanteren beleid dat gericht is op de kwaliteit van de scholing en begeleiding.

Kwaliteitsdeelaspect: de school heeft een beleid ten aanzien van de begeleiding van zij-instromers dat is gericht op behoud van de zij-instromer en handelt volgens dat beleid.

Toelichting: we gaan dit na door eerst in te gaan op de vraag of er een algemeen beleid is ten aanzien van de begeleiding van zij-instromers. Vervolgens gaan we in op de vraag of en hoe de school voorziet in goede schoolbegeleiders. Ook kijken we naar een eventueel beleid van de school ten aanzien van de acceptatie van de zij-instromer door het team, en of het bestuur zijn best doet de zij-instromer te behouden. Tot slot gaan we na of de scholen zicht houden op de uitvoering van de begeleiding conform de tripartiete overeenkomst en op de kwaliteit van de begeleiding, bijvoorbeeld als ze te kampen hebben met een lerarentekort. Komen ze in actie bij problemen?

CONCLUSIE

70 procent van de door ons onderzochte scholen heeft een beleid dat is gericht op het behoud van de zij-instromer na de afronding van het traject. Meestal betreft dit algemeen beleid ten aanzien van startende leraren, bijvoorbeeld door de inzet van coaching. Opleidingsscholen en scholen zonder een lerarentekort hebben niet vaker een beleid dan niet-opleidingsscholen of scholen met een lerarentekort. Ook hebben (scholen die deel uitmaken van) besturen met een grotere omvang niet vaker beleid gericht op het behoud van de zij-instromer dan (scholen van) besturen met een relatief kleinere omvang.

Twee derde van de scholen in ons onderzoek heeft algemeen beleid voor de begeleiding van zij-instromers. Soms is daarbij sprake van bovenbestuurlijke samenwerking. Scholen zonder beleid geven aan nog weinig zij-instromers te hebben of net gestart te zijn met zij-instroom. Een aantal is bezig met het ontwikkelen van beleid voor ZiB.

Scholen faciliteren de begeleiders van zij-instromers door ze extra taakuren te geven en ze bij te scholen op het gebied van coachen en begeleiden. Veel scholen kunnen aanspraak maken op bovenschoolse inzet van begeleiding, vaak vanwege Samen Opleiden.

Lang niet alle scholen en besturen voeren specifiek beleid dat is gericht op de acceptatie van de zij-instromer door het team en de ouders. Toch geven zowel de begeleiders als de zij-instromers zelf aan dat dat goed gaat: volgens de begeleiders worden de zij-instromers door het team geaccepteerd en de zij-instromers zelf ervaren een veilige cultuur op school.

Besturen houden zicht op de begeleiding door contact te houden met de begeleider, de schoolopleider en de schoolleider. Ook staan ze vaak in contact met de zij-instromer zelf en zijn ze alert op signalen. Als zich problemen voordoen, grijpen bestuurders in door de begeleiding aan te passen, de zij-instromer op een andere school te plaatsen, contact op te nemen met de pabo of het beleid aan te passen. Maar ze laten dat ook vaak over aan de directie, de schoolopleider of de coördinator zij-instroom. Daarnaast vinden ze dat de zij-instromer hierin ook zelf een verantwoordelijkheid heeft.

BEVINDINGEN

Algemeen beleid ten aanzien van de begeleiding van zij-instromers

33 van de scholen/besturen (65 procent) zegt een beleid te hebben ten aanzien van de begeleiding van zij-instromers. Veertien scholen/besturen geven aan dat ze geen specifiek beleid hebben ten aanzien van zij-instromers, maar wel ten aanzien van startende leraren of leraren in opleiding (27 procent). Vier scholen voeren geen beleid ten aanzien van zij-instromers (8 procent).

Op de vraag waarom er geen beleid is, geven scholen de volgende redenen: de school is net gestart met zij-instroom of heeft nog maar heel weinig zij-instromers in dienst. Een aantal scholen geeft aan wel wat beleidsafspraken te hebben, maar die staan niet op papier. Bij een aantal scholen/besturen is het beleid ten aanzien van ZiB in ontwikkeling. Op de vervolgvraag welk beleid wordt gevoerd, geven 45 scholen de antwoorden die weergegeven zijn in tabel 4.2 (meerdere antwoorden mogelijk).

Tabel 4.2. Type beleid dat de school hanteert ten aanzien van de begeleiding van zij-instromers (N=45).

Type beleid op de school t.a.v. begeleiding zij-instromers	Aantal
Afspraken over facilitering begeleider	30
Afspraken zijn bovenschools vastgelegd in een beleidsplan of ander document	29
Er is een verantwoordelijke functionaris binnen het bestuur voor het ZiB-traject	28
Afspraken over scholing van de begeleider	24
Er is een begeleidingsprogramma voor alle zij-instromers binnen het bestuur	23
Plaatsingsbeleid (bij meerdere scholen)	12
Er is bovenbestuurlijke samenwerking (stedelijk, regionaal) bij het begeleiden van zij-instromers	8
Er is een mogelijkheid voor extra begeleiding door een externe partij	2
Valt onder beleid voor startende leraar	1

Aan de 46 begeleiders van de zij-instromers op school hebben we gevraagd of het bestuur een beleid heeft voor de begeleiding van de zij-instromers. Zeventien van hen weten niet of dit het geval is. 26 begeleiders antwoorden bevestigend op die vraag. Drie begeleiders antwoorden ontkennend.

Aan de 26 begeleiders die hebben geantwoord dat het bestuur een beleid heeft, hebben we gevraagd in hoeverre dat beleid in de praktijk wordt gebracht. Zij gaven in het antwoord aan dat het beleid wordt uitgevoerd in de praktijk (achttien keer), het beleid zo nodig wordt aangepast (vijf keer), het beleid in ontwikkeling is (drie keer), er geen zicht op te hebben (drie keer), en dat het beleid deels wordt uitgevoerd (een keer).

Ook hebben we de 46 begeleiders op school gevraagd naar het beleid van de school zelf ten aanzien van de begeleiding van de zij-instromers. Twintig schoolbegeleiders geven aan dat de school een beleid heeft, twaalf zeggen van niet en veertien geven aan dat ze dat niet weten. Van deze twintig schoolbegeleiders zeggen elf begeleiders dat het beleid helemaal of zoveel mogelijk in de praktijk wordt toegepast. Eén zegt dat het beleid nog in ontwikkeling is.

Beleid en opleidingsscholen, scholen met een lerarentekort en de omvang van het bestuur

31 van de 51 ondervraagde scholen zijn opleidingsscholen in het kader van Samen Opleiden. Deze opleidingsscholen hebben niet vaker een beleid op het gebied van de begeleiding van zij-instromers dan scholen die geen opleidingsschool zijn. In de interviews geven enkele pabo's wel aan dat de begeleiding van de zij-instromers beter verloopt op de opleidingsscholen. Daarnaast hebben scholen met een lerarentekort (dat zijn 26 van de 51 ondervraagde scholen) minder vaak een beleid ten aanzien van de begeleiding van zij-instromers. Tot slot hebben scholen van besturen met een grotere omvang niet vaker een beleid op het gebied van de begeleiding, werving en selectie of het behoud van zij-instromers, dan scholen van besturen met een relatief kleine omvang.

Samenhang tussen het hebben van beleid ten aanzien van de begeleiding en de tevredenheid van de zij-instromer

Als de school of het bestuur aangeeft een beleid te hebben ten aanzien van de begeleiding van zij-instromers, ontvangen zij-instromers niet meer begeleiding en zijn zij niet meer tevreden, dan wanneer er geen beleid is. Meer over tevredenheid van de zij-instromer is te vinden in paragraaf 5.3 en 5.4.

Voorzien in goede schoolbegeleiders

We hebben de scholen/besturen gevraagd hoe zij voorzien in goede begeleiders. 40 scholen/besturen doen dat door begeleiders extra taakuren te geven, 32 zorgen voor scholing op het gebied van coachen en begeleiden. Bij 38 scholen/besturen is er sprake van een bovenschoolse inzet van begeleiding. Twintig scholen geven aan dat de inzet van begeleiding aansluit bij de begeleidingsstructuur die is ingericht ten behoeve van Samen Opleiden. Andere voorbeelden van het inzetten en faciliteren van begeleiding zijn: het hoger inschalen van de begeleider of een dag extra formatie voor de duo-partner die belast is met de begeleiding.

Aan 46 schoolbegeleiders hebben we gevraagd op welke wijze ze gefaciliteerd worden om de begeleiding uit te voeren. 31 van deze begeleiders geven aan dat ze uren hebben gekregen voor de begeleiding en twaalf noemen scholing op het gebied van coachen en begeleiden. Twaalf begeleiders geven aan dat ze niet gefaciliteerd worden. Twee geven aan dat ze zijn ingehuurd en per uur worden betaald.

Op de vraag hoe tevreden ze zijn over de facilitering geven 28 begeleiders aan dat ze (heel erg) tevreden zijn. Drie zijn (heel erg) ontevreden. Zeven zijn niet ontevreden maar ook niet tevreden. Vijf gaven aan dat de vraag niet van toepassing is. Zeventien begeleiders geven een toelichting op de vraag. Uit de toelichtingen blijkt dat de begeleiding op de scholen in de praktijk uiteenloopt. Sommige begeleiders geven aan dat er duidelijke kaders zijn, en dat zij zich goed toegerust voelen voor hun taak. Voor anderen is er veel onduidelijk en moet het wiel uitgevonden worden tijdens het traject.

Facilitering begeleider en tevredenheid zij-instromer

Zij-instromers en begeleiders zijn niet tevredener over het zij-instroomtraject, of over de begeleiding op school, wanneer de begeleiders aangeven dat zij gefaciliteerd worden (versus begeleiders die niet gefaciliteerd worden). Meer over tevredenheid van de zij-instromer is te vinden in paragraaf 5.3.

Beleid ten aanzien van de acceptatie van de zij-instromer door het team en de ouders

We hebben de schoolleiders gevraagd wat zij doen om de acceptatie van de zij-instromer door het team en de ouders te bevorderen. Ruim een derde van de scholen geeft aan dat hierover beleidsafspraken zijn gemaakt en eenderde deel van de scholen heeft zulke afspraken niet. 26 scholen hebben in hun antwoord toegelicht hoe zij de acceptatie van de zij-instromer bevorderen. Zij geven aan dat ze bij het team de zij-instromer presenteren als volwaardig teamlid en het team betrekken door teamleden te informeren of ze mee te laten beslissen, of door de zij-instromer niet in te schalen in de hoogste schaal. Ook presenteren scholen de zij-instromer richting de ouders als volwaardig teamlid en als startbekwame leerkracht. De scholen geven aan dat de schoolleider hierbij een belangrijke rol speelt en dat duidelijke communicatie richting de ouders nodig is. Verder geven scholen aan dat de rol van de duo-leraar belangrijk is en dat het goed is als de zij-instromer zichzelf introduceert bij de ouders en het team.

Op de vraag of de zij-instromer daadwerkelijk door het team als collega wordt geaccepteerd, antwoorden 43 van de 48 schoolbegeleiders positief. Eén schoolbegeleider vindt dat de zij-instromer niet wordt geaccepteerd en bij twee schoolbegeleiders blijft het in het midden.

Wanneer de begeleider op school aangeeft dat de zij-instromer geaccepteerd wordt door het team, rapporteert de betreffende zij-instromer op die school een hogere tevredenheid over de begeleiding op die school ($r=.40$, $p<.01$). Er is geen relatie tussen acceptatie en het ervaren van veilige cultuur, belemmeringen, neiging om te stoppen, verwachtingen of maatwerk. Hier wordt in paragraaf 5.4 verder op ingegaan. Daar wordt ook uitgelegd dat de meeste zij-instromers de school als veilig ervaren.

Beleid ten aanzien van het behoud van zij-instromers

We hebben het bestuur en/of de school gevraagd of zij beleid hebben om de zij-instromer na de afronding van het traject duurzaam voor het onderwijs te behouden. 35 van hen (69 procent) geven aan dat zij daar inderdaad beleid voor hebben, bij de meeste scholen (31 scholen, 61 procent) is dit gelijk aan het algemene beleid ten aanzien van startende leraren. Vier scholen (8 procent) hebben een specifiek beleid voor de inductiefase van zij-instromers. Zestien scholen (31 procent) geven aan dat zij een dergelijk beleid niet kennen.

27 scholen lichten als volgt toe hoe dit beleid voor het behoud van zij-instromers vorm krijgt: startende leraren krijgen loopbaancoaching, begeleiding en scholing of ze doorlopen een twee- of driejarig traject. Andere voorbeelden die scholen noemen zijn: startende leraren krijgen duidelijke arbeidsvooruitzichten aangeboden, er is een inductietraject op maat, of de school wacht af hoe bekwaam de zij-instromers zijn bij afronding en stemt het vervolgtraject daar op af. Ook geeft een bestuur aan dat er een terugbetalingsregeling is. De zij-instromer moet 13.500 euro per jaar terugbetalen als hij of zij stopt met het traject. Na afronding van het traject moet de zij-instromer nog minimaal drie jaar bij het bestuur blijven, anders moet hij of zij ook datzelfde bedrag terugbetalen. Volgens dit bestuur is deze werkwijze afgesproken met de andere grote besturen in de regio.

De scholen waar weleens een zij-instromer is gestopt met het traject, is gevraagd of ze al eens hebben meegemaakt dat een zij-instromer na het traject uitviel en welke

redenen zij-instromers daarvoor hadden. Deze gesprekspartners gaven aan dat dit niet is voorgekomen.

Zicht houden op de begeleiding

Tijdens het gesprek met de schoolleiders en -bestuurders hebben we gevraagd hoe het bestuur zicht houdt op de uitvoering van de scholing en de begeleiding conform de tripartiete overeenkomst. Besturen houden voornamelijk zicht via de begeleider en de schoolopleider (33 besturen) en via mondeling contact met de schoolleider (27 besturen). Ook staan ze in contact met de zij-instromer zelf (24 besturen). Verder houden ze hun oren open voor signalen (achttien besturen). Veel minder vaak vraagt het bestuur om schriftelijke rapportages van de schoolleider of de begeleider (twee besturen).

Het bestuur houdt op ongeveer dezelfde wijze zicht op de kwaliteit van de begeleiding en eventuele knelpunten. Ook dit gebeurt door contact met de schoolleider (31 besturen), met de begeleider of schoolopleider (28 besturen), met de zij-instromer zelf (twintig besturen) of door signalen op te vangen (26 besturen). Ook hier wordt niet vaak gewerkt met schriftelijke rapportages (vier keer genoemd). Wel is er bij veertien besturen sprake van periodieke evaluaties.

Een aantal schoolleiders/bestuurders gaf een toelichting op deze vragen. Daaruit blijkt dat ze naast bovenstaande manieren, ook zicht houden via overleg met de zij-instroomcoördinator binnen het bestuur, dat de afdeling personeelszaken een rol speelt bij de kwaliteitsmonitoring en dat de gesprekkencyclus die zij-instromers doorlopen met daarin lesobservaties veel informatie opleveren. Een bestuur merkt op dat er door corona minder zicht kan worden gehouden op de kwaliteit.

In actie komen bij problemen

80 procent van de besturen/scholen zegt dat ze ingrijpen als het niet lukt om de scholing of de begeleiding uit te voeren conform de tripartiete overeenkomst. Zij doen dat door bijvoorbeeld de begeleiding aan te passen, de zij-instromer op een andere school te plaatsen of het traject te verlengen. Ook vinden er dan vaak gesprekken plaats, onder andere met de pabo. Zo'n 14 procent geeft aan dat er niet wordt bijgestuurd of dat dit nog niet is voorgekomen.

Als besturen niet ingrijpen, is dat omdat ze dat de taak van de schoolleiding vinden. Daarnaast is er vaak een coördinator zij-instroom die deze taak heeft. Een aantal scholen wijst erop dat zij-instromers zelf ook de verantwoordelijkheid hebben aan de bel te trekken als zich problemen voordoen.

Lerarentekort

We hebben in de interviews met de pabo's de invloed van het lerarentekort op de kwaliteit van de begeleiding besproken. Zes pabo's geven aan dat zij zien dat het voor de scholen onder de omstandigheden van het lerarentekort moeilijker is om de begeleiding goed uit te voeren. Voorbeelden van deze situaties zijn: de schoolbegeleider staat zelf voor de klas, of de dubbele bezetting op de groep van de zij-instromer is niet langer mogelijk. Twee pabo's geven aan dat ze dit probleem niet herkennen.

Dezelfde vraag naar de invloed van het lerarentekort op de begeleiding hebben we voorgelegd aan de vier zij-instromers in het verdiepende gesprek. Zij geven aan dat

te weinig begeleiding wel voorkomt, maar dat dat meestal niet door het lerarentekort komt en andere oorzaken heeft.

4.2.4 Samenwerking tussen pabo en school

Kwaliteitsaspect: de pabo en de school borgen de kwaliteit van de scholing en begeleiding en werken daarin samen.

Kwaliteitsdeelaspect: de pabo en de school werken samen om de kwaliteit van de scholing en de begeleiding te borgen.

Toelichting: we beoordelen dit aspect door in te gaan op de samenwerking van de pabo en de school. In hoeverre werken de begeleiders van de school en de pabo samen? Hebben de school en de pabo een gezamenlijke kwaliteitsborging van de scholing en begeleiding?

CONCLUSIE

Pabo's en schoolbegeleiders hebben een verschillend beeld van de samenwerking op het gebied van kwaliteitsborging. Alle pabo's geven aan dat er gezamenlijk overleg plaatsvindt over de voortgang van de zij-instromers of de begeleiding, tussen de zij-instromer, de begeleider op school en de begeleider vanuit de pabo. Maar dit wordt door slechts de helft van de ondervraagde schoolbegeleiders bevestigd. Sommige schoolbegeleiders zeggen dat ze alleen via de zij-instromer geïnformeerd worden. De meesten geven aan wel op de hoogte te zijn van de scholing en begeleiding op de pabo. Volgens zes van de acht pabo's zorgen de scholen en de pabo's voor een gezamenlijke kwaliteitsborging, in ieder geval voor het werkplekdeel van het zij-instroomtraject (de begeleiding).

BEVINDINGEN

Samenwerking begeleiders pabo en school

We hebben de pabo's gevraagd of er over de voortgang van de zij-instromers gezamenlijk overleg plaatsvindt tussen de zij-instromer, de begeleider op school en de begeleider vanuit de pabo. Alle pabo's geven aan dat deze driehoeksgesprekken plaatsvinden.

De pabo's benoemen als doelen van deze voortgangsgesprekken: beoordelen of de zij-instromer voortgang boekt (vier keer genoemd); nagaan of de begeleiding nog passend is (twee keer); nagaan of de werkplek nog passend is (een keer); en het uitwisselen van de stand van zaken over de scholing (een keer). Het resultaat van deze voortgangsgesprekken kan zijn dat besloten wordt de vorm en inhoud van de begeleiding aan te passen of de werkplek aan te passen.

De schoolbegeleiders en zij-instromers geven een ander beeld van het driehoeksoverleg. Slechts 52 procent van de schoolbegeleiders (24 van de 46) en 48 procent van de zij-instromers (22 van de 46) geven aan dat deze gesprekken plaatsvinden. De frequentie van deze gesprekken is dan meestal twee tot vier keer per jaar. In een toelichting op de vragen over het contact tussen school- en opleidingsbegeleider, geven dertien schoolbegeleiders aan dat het contact tussen pabo en school voornamelijk, of helemaal, verloopt via de zij-instromer.

Ongeveer de helft van de schoolbegeleiders geeft aan dat ze de begeleiding in ieder geval een keer afstemmen met de opleidingsbegeleider. De rest van de begeleiders stemt niet af met de opleiding. Bijna 90 procent van de schoolbegeleiders geeft aan helemaal (20 procent) of deels (bijna 70 procent) op de hoogte te zijn van de begeleidings- en scholingsactiviteiten op de pabo. De rest is daarvan niet op de hoogte.

In het verdiepende groepsgesprek met de schoolbegeleiders wordt opgemerkt dat de driehoek (zij-instromer, pabo en school) op dit moment niet goed is vormgegeven. Het traject van de zij-instromer voelt voor de schoolbegeleiders niet als een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Gezamenlijke kwaliteitsborging

Zes van de acht geïnterviewde pabo's zeggen dat ze samen met de scholen de kwaliteit van de scholing en begeleiding borgen, bij twee daarvan is dit nog wel in ontwikkeling. Bij twee pabo's betreft het een gezamenlijke evaluatie van het werkplekdeel. Twee pabo's hebben geen gezamenlijke kwaliteitsborging. Een daarvan gaf aan dat er heldere afspraken worden gemaakt in de tripartiete overeenkomst en dat die voldoen. De andere heeft wel een samenwerkingsrelatie met opleidingssscholen in het kader van Samen Opleiden, maar niet met andere scholen.

De pabo's noemen de volgende manieren van gezamenlijke kwaliteitsborging:

- Gezamenlijk overleg, bijvoorbeeld over de inrichting en de begeleiding.
- Gezamenlijke training van de beoordelaars.
- Opleiding van schoolbegeleiders door de pabo.
- Kwaliteitszorgsysteem op de werkplek.
- Gezamenlijke evaluatie.
- Samen opleiden en professionaliseren.

4.2.5 Evaluatie door pabo en school

Kwaliteitsaspect: de pabo en de school borgen de kwaliteit van de scholing en begeleiding en werken daarin samen.

Kwaliteitsdeelaspect: de pabo en de school evalueren de begeleiding en scholing, onder andere door de uitval en de oorzaken van uitval na te gaan.

CONCLUSIE

Alle pabo's en het merendeel van de scholen evalueren de scholing en begeleiding. Ze doen dat op verschillende manieren, waaronder het nagaan van de oorzaken van uitval door middel van het voeren van exitgesprekken. De pabo's en scholen noemen vooral de volgende oorzaken van uitval van zij-instromers: zich niet thuis voelen in het basisonderwijs, persoonlijke omstandigheden, de zwaarte van het traject, en een mismatch tussen de zij-instromer en de school. Bij pabo's die al langer zij-instroomtrajecten bieden, neemt de uitval per jaar af.

BEVINDINGEN

Pabo: evaluatie van de scholing en begeleiding

Alle acht pabo's waarmee we gesproken hebben, geven aan dat ze de scholing en begeleiding evalueren. Ze hanteren daarbij de volgende manieren: overleg met zij-

instromers (zes keer genoemd); panelgesprekken met zij-instromers (drie keer); schriftelijke bevraging van zij-instromers (vijf keer); structureel overleg met schoolbesturen (twee keer); structureel overleg met scholen (twee keer); overleg door docenten of begeleiders op de pabo (drie keer); intervisie door docenten of begeleiders op de pabo (twee keer). Op één pabo wordt het eindniveau van het bekwaamheidsonderzoek beoordeeld door de examencommissie. De afstudeerders worden door één pabo aan het eind van de opleiding bevraged en twee pabo's denken na over alumni-onderzoek.

School: evaluatie van de begeleiding van de zij-instromer

In de interviews met de besturen en scholen hebben we ook gevraagd of zij de kwaliteit van de begeleiding evalueren. Bijna twee derde van de besturen/scholen heeft naar eigen zeggen een cyclisch proces ingericht ten aanzien van het beleid voor de begeleiding van de zij-instromer. De rest kent niet zo'n cyclisch proces.

Ruim de helft van de besturen evalueert de resultaten van de zij-instromers en twee derde deel houdt bij of zij-instromers uitvallen. De besturen doen dat door bijvoorbeeld vaste kijkmomenten, door het bijhouden van personeelsdossiers en door een periodieke check van de cijferlijsten. Bij één school is de evaluatie vooral gericht op voortgang en welbevinden, niet op resultaten en effecten.

Uitval zij-instromers

Het geschatte uitvalpercentage ligt bij de onderzochte pabo's tussen de 2,2 procent en de 8,6 procent in het studiejaar 2019/2020. De gemiddelde uitval per pabo is in dat jaar 5,8 procent. In totaal is bij de acht pabo's gezamenlijk zo'n 7 procent van de zij-instromers uitgevallen, sinds het studiejaar 2017/2018. Bij pabo's die al langer zij-instroomtrajecten bieden, neemt het uitvalpercentage elk jaar af.

Alle acht pabo's voeren exitgesprekken met uitvallers. Een van hen geeft aan dat die exitgesprekken op school gevoerd worden en dat de pabo op de hoogte wordt gebracht van de uitkomst van het gesprek. Een andere pabo geeft aan dat zowel de pabo als de school exitgesprekken voeren. De pabo's noemen als oorzaken van uitval vooral persoonlijke omstandigheden (zes keer genoemd) en de zwaarte van het traject (drie keer genoemd). Ook noemen zij een mismatch tussen de zij-instromer en de school (drie keer genoemd) en onvoldoende begeleiding (twee keer genoemd).

De pabo's hebben in reactie op deze exitgesprekken acties ondernomen op het gebied van het geschiktheidsonderzoek. Bijvoorbeeld het invoeren van een oriëntatietraject voorafgaand aan dit onderzoek en het bijstellen van het oordeel in het geschiktheidsonderzoek (bij twijfel niet toelaten). Daarnaast noemen de pabo's verbeteracties in de begeleiding op de werkplek en de mogelijkheid om tijdens het traject van school te wisselen.

Aan de scholen hebben we ook gevraagd hoe vaak het is voorgekomen dat een zij-instromer voortijdig stopte met het traject. 27 scholen geven aan dat dat tot nu toe nooit is gebeurd. 24 andere scholen geven aan dat dat weleens gebeurde. Bij zestien van de scholen waar een zij-instromer voortijdig stopte, ging het om maximaal 10 procent van de zij-instromers, bij acht van de scholen ging het om een hoger percentage. Aangezien scholen over het algemeen weinig zij-instromers hebben, kunnen we uit dergelijke percentages niet afleiden om hoeveel uitval het precies gaat. Een van de gesprekspartners meldt dat veel kandidaten niet door het

voortraject komen; het grootste struikelblok is de WisCAT (zestien van de 43 kandidaten haalden die niet). Twee besturen vertellen dat ze hun werving en selectie hebben aangepast naar aanleiding van de uitval. 22 van de 24 eerder genoemde scholen voeren exitgesprekken met de uitvallers. Zij noemen onderstaande redenen (zie tabel 4.3) voor het tussentijds stoppen van het traject.

Tabel 4.3. Redenen van uitval die zij-instromers aandragen tijdens exitgesprekken op scholen (N=22).

Reden van uitval zij-instromer	Aantal
De zij-instromer voelde zich niet thuis in het basisonderwijs	10
De combinatie werk/studie/privé is te zwaar	9
Persoonlijke omstandigheden	5
Te hoge werkdruk van het beroep leraar	4
Onvoldoende kwaliteit zij-instromer	3
Te vol opleidingsprogramma	2
Tekortschietende begeleiding	1
Weinig mogelijkheden tot aanpassingen van het opleidingsprogramma aan de pabo	1
Stress als gevolg van de tijdsdruk om het traject binnen twee jaar af te ronden	1
Onbegrip bij collega's, schoolleider en -begeleider over zij-instroom	1

4.3 Kwaliteitsborging en beleid: bekwaamheidsonderzoek

Het zij-instroomtraject wordt afgesloten met het bekwaamheidsonderzoek, waarmee wordt nagegaan of de kandidaat voldoet aan de bekwaamheidseisen onderwijspersoneel voor leraren in het primair onderwijs. Bij een positieve uitslag krijgt de zij-instromer van de pabo een getuigschrift bekwaamheidsonderzoek en daarmee de bevoegdheid om les te geven in het primair en speciaal onderwijs.

In de eerste subparagraaf bespreken we het beleid van de pabo ten aanzien van de kwaliteitsborging van het bekwaamheidsonderzoek in het algemeen (4.3.1). In de volgende subparagrafen gaan we dieper in op de beoordelingscriteria (4.3.2), de beoordelaars (4.3.3), de vormgeving van het onderzoek (4.3.4), het verslag van het onderzoek (4.3.5) en het getuigschrift (4.3.6). Tot slot gaan we in 4.3.7 na of de pabo de kwaliteit van de bekwaamheidsonderzoeken evalueert.

4.3.1 Borging van het eindniveau

Kwaliteitsaspect: de pabo hanteert beleid dat gericht is op de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: de pabo draagt er zorg voor dat zij-instromers die slagen voldoen aan de bekwaamheidseisen voor leraarschap in het primair onderwijs.

Toelichting: we beoordelen dit door na te gaan of de pabo de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek borgt en in hoeverre de examencommissie daarbij een rol heeft. Ook gaan we na of de pabo bij het bekwaamheidsonderzoek de bekwaamheidseisen onderwijspersoneel hanteert.

CONCLUSIE

De pabo's borgen de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek door het programma, de toetsing en de eindkwalificaties zoveel mogelijk te baseren op dat

van de reguliere (deeltijd)pabo. Ondanks dat dit wettelijk niet wordt voorgeschreven, hebben de examencommissies van de pabo's een duidelijke rol bij de borging van de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek. Bijna alle pabo's hanteren de bekwaamheidseisen onderwijspersoneel als eindkwalificaties. Een deel van de pabo's hanteert echter nog de vorige bekwaamheidseisen van voor 2017, de zogenoemde SBL-competenties.

BEVINDINGEN

Borging kwaliteit bekwaamheidsonderzoek

We hebben de acht geïnterviewde pabo's gevraagd hoe zij de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek borgen. In het algemeen zien we dat pabo's de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek borgen door afstemming op de reguliere opleiding. Dat gebeurt vaak (bij vijf pabo's) door betrokkenheid van de examencommissie, die bijvoorbeeld de vormgeving van het bekwaamheidsonderzoek goedkeurt of het eindniveau van de voltooide bekwaamheidsonderzoeken vergelijkt met dat van de voltooide eindwerken van de reguliere (deeltijd)pabo. Bij twee pabo's heeft het bekwaamheidsonderzoek dezelfde vorm en criteria als het eindwerk van de reguliere pabo. Een derde pabo geeft aan dat het traject in algemene zin is gebaseerd op het reguliere traject en dat de borging van de zij-instroomtrajecten dus daarin automatisch meegaat. Daarnaast noemen de pabo's de volgende methoden om de kwaliteit te borgen: van tevoren de criteria van het bekwaamheidsonderzoek vaststellen, een verslag maken van het bekwaamheidsonderzoek met motivering van de uitslag, onafhankelijke beoordelaars inschakelen en de beoordelaars trainen.

Examencommissie

We hebben de pabo's gevraagd in hoeverre hun examencommissies betrokken zijn bij de borging van de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek. Alle acht geïnterviewde pabo's geven aan dat hun examencommissie daar op enige wijze bij betrokken is. Zij geven bijvoorbeeld aan dat de examencommissies betrokken zijn bij de borging van de toetsing en het eindniveau. Dat doen ze door: het goedkeuren van toetsmatrijzen van het bekwaamheidsonderzoek; het borgen van de kwaliteit van de toetsen, leeruitkomsten en eindassessment; of door de afgenomen bekwaamheidsonderzoeken te vergelijken met de eindopdrachten van de flexibele deeltijd. Daarnaast geven ze aan dat de examencommissie betrokken is bij de beoordelaars van het bekwaamheidsonderzoek. De examencommissie wijst ze bijvoorbeeld aan of verklaart het profiel van de examinatoren toepasbaar op de beoordelaars van het bekwaamheidsonderzoek. Ook wordt genoemd dat de examencommissie het getuigschrift uitreikt en vooraf vaststelt of aan alle eisen van het zij-instroomtrajecten is voldaan. De examencommissie behandelt verder bijvoorbeeld klachten en verzoeken van zij-instromers, en de examencommissie is betrokken bij het opstellen van een examen of toetsreglement voor ZiB, of bij een aanvulling op het bestaande OER.

Gehanteerde eindkwalificaties

We zijn in het documentenonderzoek van twaalf pabo's nagegaan of zij bij het bekwaamheidsonderzoek de bekwaamheidseisen onderwijspersoneel hanteren. Vier van de twaalf onderzochte pabo's baseren de criteria van het bekwaamheidsonderzoek op de huidige bekwaamheidseisen onderwijspersoneel. Bij drie pabo's is dat deels het geval. Vier pabo's hanteren nog de vroegere bekwaamheidseisen van voor 2017, de SBL-competenties. Van de drie pabo's die de bekwaamheidseisen deels toepassen is één pabo in transitie van de oude SBL-

competenties naar de huidige bekwaamheidseisen. De oudere documenten bevatten de SBL-competenties, maar in de nieuwere documenten staan de huidige bekwaamheidseisen. Bij één andere pabo is in de handleiding sprake van de bekwaamheidseisen, maar zijn de SBL-competenties gebruikt in de uitwerking van de criteria. Bij de derde pabo bestaat het bekwaamheidsonderzoek uit drie delen: bij een van de delen worden de bekwaamheidseisen gehanteerd, terwijl voor een ander deel andere criteria worden gehanteerd.

Aan twee pabo's hebben we gevraagd waarom ze nog met de SBL-competenties werken. De ene pabo antwoordt dat ze op dit moment bezig zijn de criteria van het zij-instroomtraject aan te passen, de andere heeft middels kruistabellen de huidige bekwaamheidseisen aan de oude SBL en aan de opleidingsstructuur gekoppeld.

4.3.2 Vaststelling van de beoordelingscriteria

Kwaliteitsaspect: de pabo borgt de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek en het getuigschrift.

Kwaliteitsdeelaspect: de pabo stelt de criteria vast voor de beoordeling van het bekwaamheidsonderzoek.

CONCLUSIE

Alle pabo's stellen vooraf de criteria voor het bekwaamheidsonderzoek vast.

BEVINDINGEN

Om na te gaan of pabo's de criteria vaststellen voor de beoordeling van het bekwaamheidsonderzoek, hebben we bij twaalf pabo's een handleiding bekwaamheidsonderzoek opgevraagd. Van tien pabo's hebben we een handleiding ontvangen, met daarin de criteria voor het bekwaamheidsonderzoek. Daarnaast hebben we van elf instellingen een format voor een beoordelingsformulier ontvangen. Tot slot zien we bij elf pabo's dat de criteria voor het bekwaamheidsonderzoek vooraf zijn vastgesteld. Van één pabo is dit in de documenten niet terug te vinden. Maar omdat deze pabo dezelfde procedure volgt als bij de reguliere opleiding, is het aannemelijk dat ook deze pabo de criteria vooraf vaststelt.

4.3.3 Kwaliteit van de beoordelaars

Kwaliteitsaspect: de pabo borgt de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek en het getuigschrift.

Kwaliteitsdeelaspect: de pabo draagt er zorg voor dat de personen die het bekwaamheidsonderzoek afnemen voldoen aan de gestelde kwaliteitseisen.

CONCLUSIE

Pabo's zorgen er op uiteenlopende manieren voor dat de beoordelaars tot een zorgvuldig oordeel van het bekwaamheidsonderzoek kunnen komen. Ze noemen bijvoorbeeld de keuze van onafhankelijk beoordelaars en de selectie op basis van een profiel, eventueel door de examencommissie. Daarnaast noemen ze training en certificering, overleg en kalibreersessies.

BEVINDINGEN

In de acht interviews noemen de pabo's verschillende manieren om te bereiken dat de beoordelaars tot een zorgvuldig oordeel komen. Het vaakst noemen zij het trainen of certificeren van de beoordelaars (respectievelijk zeven keer en drie keer). Drie pabo's noemen het organiseren van onderlinge kalibreersessies voor de beoordelaars, zodat zij de beoordeling van zij-instromers met elkaar kunnen afstemmen. Daarnaast zijn genoemd: het selecteren van beoordelaars of aanwijzen van beoordelaars door de examencommissie; werken met twee beoordelaars; en tot slot het zorgen voor een onafhankelijke beoordelaar, dus niet de begeleider.

4.3.4 Vormgeving van het onderzoek

Kwaliteitsaspect: de pabo borgt de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek en het getuigschrift.

Kwaliteitsdeelaspect: het bekwaamheidsonderzoek bevat in ieder geval een, zo nodig in tijd gespreide, beoordeling van het functioneren in de praktijk.

Toelichting: we beoordelen dit aspect door na te gaan hoe het bekwaamheidsonderzoek eruitziet.

CONCLUSIE

Bijna alle onderzochte pabo's hebben een bekwaamheidsonderzoek ingericht als duidelijk herkenbaar afsluitend deel. De vormgeving van het bekwaamheidsonderzoek verschilt per pabo, maar bevat bij deze pabo's in ieder geval een beoordeling van het functioneren in de praktijk. Eén pabo heeft geen duidelijk herkenbaar afsluitend bekwaamheidsonderzoek: de zij-instromer is dan geslaagd als alle onderdelen behaald zijn, waaronder de werkplekonderdelen. Deze pabo is wel van plan een afsluitend bekwaamheidsonderzoek in te voeren.

BEVINDINGEN

Onderdelen bekwaamheidsonderzoek

De twaalf onderzochte pabo's³¹ geven het bekwaamheidsonderzoek vorm op verschillende manieren. Vijf pabo's zien alle toetsen en opdrachten gedurende het traject als onderdeel van het bekwaamheidsonderzoek, bij andere pabo's is afronding van die onderdelen voorwaarde voor deelname aan het afsluitende bekwaamheidsonderzoek. Elf pabo's kennen een afsluitend deel. Dat bestaat bijvoorbeeld uit een praktijkbeoordeling, een bespreking van een dossier of portfolio, een criteriumgericht interview of een eindgesprek of eindpresentatie. Bij één pabo zijn twee kennistoetsen (Nederlandse taal en rekenen-wiskunde) onderdeel van het bekwaamheidsonderzoek. Bij andere pabo's zijn die toetsen al eerder afgenomen (zie subparagraaf 4.2.1 onder het kopje 'Scholing: taal en rekenen'). Bij één pabo heeft de afsluitende presentatie een ceremoniële functie: men weet dan al dat de zij-instromer geslaagd is. Eén pabo heeft geen afsluitend deel, maar is wel van plan dat in te voeren. Een praktijkbeoordeling door de opleiding zal daar dan deel van uitmaken; eerder werd de praktijkbeoordeling door de schoolbegeleider uitgevoerd gedurende het traject.

³¹ Tijdens de interviews met acht pabo's hebben we aan zes pabo's gevraagd uit welke onderdelen het bekwaamheidsonderzoek bestaat. Met twee pabo's is dit niet tijdens het interview besproken, maar hebben we deze vraag kunnen beantwoorden aan de hand van de opgestuurde documenten. Ook van de vier andere pabo's die we niet hebben geïnterviewd, hebben we voor de beantwoording de documenten bekeken.

Beoordeling van het functioneren in de praktijk

Bij de elf pabo's met een bekwaamheidsonderzoek bevat dit ook een beoordeling van het functioneren in de praktijk. Bij drie pabo's vindt de beoordeling van de praktijk plaats gedurende het traject, niet tijdens een eindbeoordeling. Bij één pabo wordt de beoordeling in de praktijk alleen door de school uitgevoerd. Bij één pabo bevat het bekwaamheidsonderzoek geen beoordeling in de praktijk, maar deze pabo is wel van plan dat in te voeren. We hebben ook de schoolbegeleiders gevraagd naar de beoordeling van de zij-instromer in de praktijk ten behoeve van het bekwaamheidsonderzoek. 35 van de 46 begeleiders geven aan dat het functioneren van de zij-instromer in de praktijk een of meerdere keren wordt beoordeeld. Negen begeleiders weten het niet, twee noemen 'overig'.

4.3.5 Verslag van de beoordeling

Kwaliteitsaspect: de pabo borgt de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek en het getuigschrift.

Kwaliteitsdeelaspect: de pabo ziet erop toe dat er een verslag is van de beoordeling met een deugdelijke motivering van de uitslag.

CONCLUSIE

De onderzochte pabo's dragen zorg voor een verslag van het bekwaamheidsonderzoek met daarin een goede motivering van het oordeel.

BEVINDINGEN

De toegestuurde formats en verslagen van het bekwaamheidsonderzoek laten zien dat bij tien van de twaalf onderzochte pabo's formats aanwezig zijn op basis waarvan een goede motivering van het oordeel geformuleerd kan worden. Bij zes daarvan hebben we dat ook terug kunnen vinden in de verslagen van het bekwaamheidsonderzoek. Vier pabo's hebben geen verslagen meegestuurd. Eén pabo heeft geen format opgestuurd, maar wel volledige en gemotiveerde verslagen. Een aantal instellingen geeft aan nog geen bekwaamheidsonderzoek te hebben uitgevoerd.

4.3.6 Het getuigschrift bekwaamheidsonderzoek

Kwaliteitsaspect: de pabo borgt de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek en het getuigschrift.

Kwaliteitsdeelaspect: na succesvolle afronding van het bekwaamheidsonderzoek wordt door de examencommissie van de betrokken pabo een getuigschrift uitgereikt met de naam getuigschrift bekwaamheidsonderzoek. Op het getuigschrift wordt vermeld dat de zij-instromer voldoet aan de bekwaamheidseisen voor het primair onderwijs en welke onderdelen het bekwaamheidsonderzoek omvatte. Aan dit getuigschrift is een bevoegdheid verbonden voor het primair onderwijs, maar geen bachelor- of mastergraad. Wel mag de eigenaar van dit getuigschrift de titel baccalaureus, afgekort tot Bc., voeren.

CONCLUSIE

De getuigschriften voldoen op meerdere punten niet aan de voorschriften. De getuigschriften dragen verschillende namen: 'Getuigschrift

bekwaamheidsonderzoek', 'Getuigschrift' of 'Getuigschrift hoger beroepsonderwijs'. Ook kwamen we een getuigschrift tegen zonder naam. Bij niet alle pabo's staat op het getuigschrift vermeld dat de zij-instromer voldoet aan de bekwaamheidseisen, en de bekwaamheidsonderdelen worden slechts summier benoemd. Op geen van de getuigschriften die wij gezien hebben, stond dat er een bachelorgraad aan het getuigschrift is verbonden.

BEVINDINGEN

Van tien van de twaalf pabo's hebben we getuigschriften of formats van het getuigschrift ontvangen. Tenminste twee instellingen hebben nog geen bekwaamheidsonderzoeken uitgevoerd en dus ook geen getuigschriften uitgereikt. Pabo's gebruiken verschillende namen voor de getuigschriften. Bij drie pabo's hebben de getuigschriften de naam 'Getuigschrift bekwaamheidsonderzoek'. Dat is in overeenstemming met artikel 7a.3 van de WHW. Daarnaast hebben we één getuigschrift gezien zonder naam en verder getuigschriften met de namen: 'Getuigschrift' (4x) of 'Getuigschrift hoger beroepsonderwijs' (2x). Zeven pabo's vermelden op het getuigschrift welke bevoegdheid daaraan verbonden is, bij drie is dat duidelijk af te leiden. Bij acht pabo's staat op het getuigschrift dat de zij-instromer voldoet aan de bekwaamheidseisen. Bij twee pabo's staat dat niet op het getuigschrift. Acht pabo's vermelden (op het supplement) welke onderdelen het bekwaamheidsonderzoek omvatte, maar bij vijf daarvan gebeurt dat summier, met enkel een opsomming van de bekwaamheidseisen of de SBL-competenties. Geen van de tien pabo's waarvan we (formats van) getuigschriften hebben ontvangen gebruikt de term bachelor op het getuigschrift. Op deze getuigschriften staat ook dat de betrokkene het recht heeft de titel baccalaureus, afgekort bc., te voeren voorafgaand aan de naam.

4.3.7 Evaluatie van het bekwaamheidsonderzoek

Kwaliteitsaspect: de pabo borgt de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek en het getuigschrift.

Kwaliteitsdeelaspect: de pabo evalueert de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek.

CONCLUSIE

Om de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek te evalueren zetten pabo's verschillende evaluatievormen in, of ze zijn van plan deze in te zetten. Bijvoorbeeld vormen waarbij de school, de examencommissie, zij-instromers, beoordelaars en het werkveld betrokken zijn. De evaluatie van het bekwaamheidsonderzoek is bij de meeste pabo's nog in ontwikkeling, vanwege het nog lage aantal afgestudeerden van het zij-instroomtraject.

BEVINDINGEN

We hebben met vijf van de acht geïnterviewde pabo's besproken hoe zij de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek evalueren. Drie daarvan evalueren de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek periodiek. Twee pabo's doen (nog) geen evaluatie, omdat er nog geen bekwaamheidsonderzoeken hebben plaatsgevonden. De pabo's geven aan dat ze bijvoorbeeld het bekwaamheidsonderzoek evalueren als onderdeel van de gehele evaluatie van het zij-instroomtraject, dat de examencommissie bekwaamheidsonderzoeken vergelijkt met de eindwerken van de flexibele deeltijd,

of dat de pabo's enquêtes afnemen onder zij-instromers. Bij vier van de pabo's is de evaluatie van het bekwaamheidsonderzoek nog in ontwikkeling, omdat ze nog weinig of geen afgestudeerden hebben. Ze zijn van plan om: gesprekken te voeren met de werkveldbeoordelaars, gesprekken te voeren met externe deskundigen uit het werkveld, een alumni-onderzoek te doen, of een enquête uit te zetten in het werkveld. Bij drie pabo's is deze vraag overgeslagen, omdat de evaluatie van het traject al besproken was (zie 4.2.5). Zij gaven aan dat de examencommissie het eindniveau van het bekwaamheidsonderzoek onderzoekt.

4.4 **Kwaliteitsborging en beleid: op de hoogte van de ZiB-voorschriften**

Kwaliteitsaspect: de pabo en school hanteren beleid dat gericht is op de kwaliteit van het zij-instroomtraject (het geschiktheidsonderzoek, de scholing en begeleiding en het bekwaamheidsonderzoek).

Kwaliteitsdeelaspect: de uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek is op de hoogte van de wettelijke voorschriften die nodig zijn om het geschiktheidsonderzoek correct uit te kunnen voeren. De pabo en de school zijn op de hoogte van de wettelijke voorschriften die nodig zijn om de scholing en begeleiding correct uit te kunnen voeren. De pabo is op de hoogte van de wettelijke richtlijnen die nodig zijn om het bekwaamheidsonderzoek correct uit te kunnen voeren.

Toelichting: in de bevindingen over bovenstaande kwaliteitsdeelaspecten kan geen onderscheid worden gemaakt tussen kennis over de verschillende onderdelen van ZiB (het geschiktheidsonderzoek, de scholing en begeleiding, en het bekwaamheidsonderzoek). Daarom nemen we bij de beoordeling van deze kwaliteitsdeelaspecten de drie onderdelen samen. We beoordelen de kennis over de wettelijke voorschriften van de verschillende partijen door eerst na te gaan of de betrokken zelf vinden dat ze op de hoogte zijn. Vervolgens gaan we na wat partijen vinden van de kennis van collega's in het onderwijsveld en of zij-instromers vinden dat de school en de pabo op de hoogte zijn.

CONCLUSIE

De pabo's, de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek, de schoolleiders en schoolbestuurders vinden overwegend dat zij op de hoogte zijn van de wettelijke voorschriften rondom ZiB. Een kleine meerderheid van de schoolbegeleiders geeft aan deels op de hoogte te zijn van de inrichting van het zij-instroomtraject. Tegelijkertijd vinden alle ondervraagden dat andere partijen in het onderwijsveld niet altijd goed op de hoogte zijn. Ze zien bij anderen onbekendheid met de ZiB-regelgeving op het gebied van: het verschil met de deeltijdopleiding of andere trajecten, de duur van het traject, de positie van de zij-instromer, het getuigschrift, de toelatingseisen, de benodigde begeleiding, de subsidie, en de rol van de examencommissie. De ondoorzichtige wet- en regelgeving voor ZiB speelt volgens sommigen hierin ook een rol. Zij-instromers zelf vinden dat de school niet altijd goed op de hoogte is van de inrichting van ZiB. Een paar keer is gezegd dat de zij-instromer aanvankelijk degene was die de kennis verspreidt op de school. Sommigen geven aan dat die kennis moest groeien gedurende het traject, vooral als ze de eerste zij-instromer waren. Zij-instromers zien dat laatste ook bij de pabo's.

Betrokkenen vinden kennis over ZiB van belang. Zo wijzen instellingen op het belang van kennis over de verschillende rollen en verantwoordelijkheden van

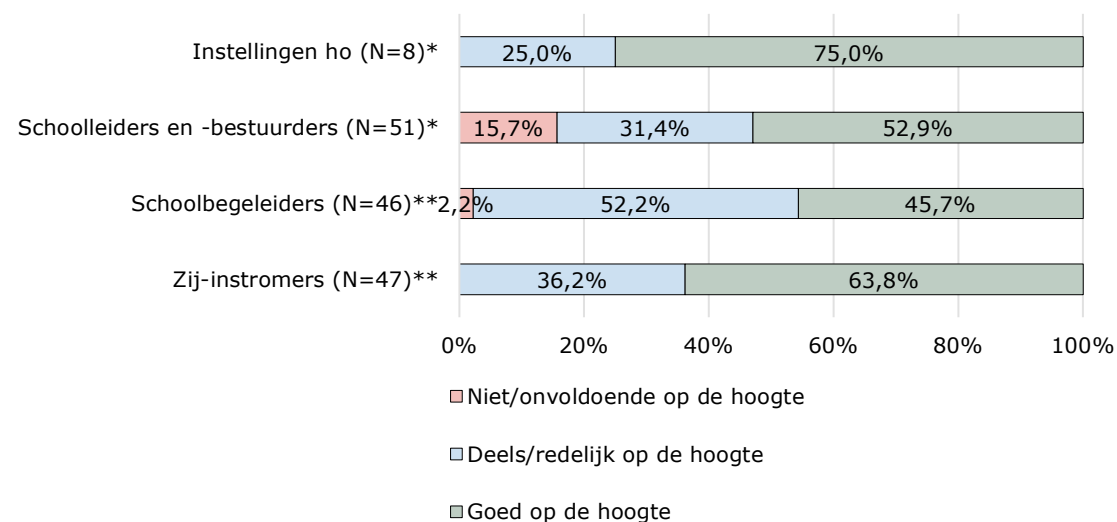
partijen, ook om duidelijke afspraken onderling te kunnen maken. Volgens scholen kan onbekendheid met ZiB leiden tot verkeerde verwachtingen van de zij-instromer en kunnen kansen blijven liggen.

BEVINDINGEN

Kennis over ZiB-voorschriften volgens betrokkenen zelf

De vraag of men op de hoogte is van de wettelijke ZiB-voorschriften of de inrichting van het zij-instroomtraject, is met diverse betrokken partijen besproken. Figuur 4.1. laat zien dat driekwart van de instellingen hoger onderwijs en iets meer dan de helft van de schoolleiders en bestuurders aangeven dat ze goed op de hoogte zijn van de wettelijke regeling van ZiB. Ruim 60 procent van de zij-instromers en iets minder dan de helft van de schoolbegeleiders vindt zichzelf goed op de hoogte van de inrichting van het zij-instroomtraject. Meer schoolbegeleiders (52 procent) zeggen deels bekend te zijn met de inrichting van ZiB.

Figuur 4.1. Mate waarin de instellingen hoger onderwijs, schoolleiders en -bestuurders zelf vinden op de hoogte te zijn van de wettelijke voorschriften van het zij-instroomtraject. En de mate waarin schoolbegeleiders en zij-instromers zelf zeggen kennis te hebben van de inrichting van ZiB.

* Aan de instellingen hoger onderwijs (waarvan zeven pabo's en drie uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek) is gevraagd in hoeverre ze zichzelf op de hoogte vinden van de wettelijke voorschriften van het zij-instroomtraject.

**Aan de schoolbegeleiders en zij-instromers is gevraagd in hoeverre ze zichzelf op de hoogte vinden van de inrichting van het zij-instroomtraject.

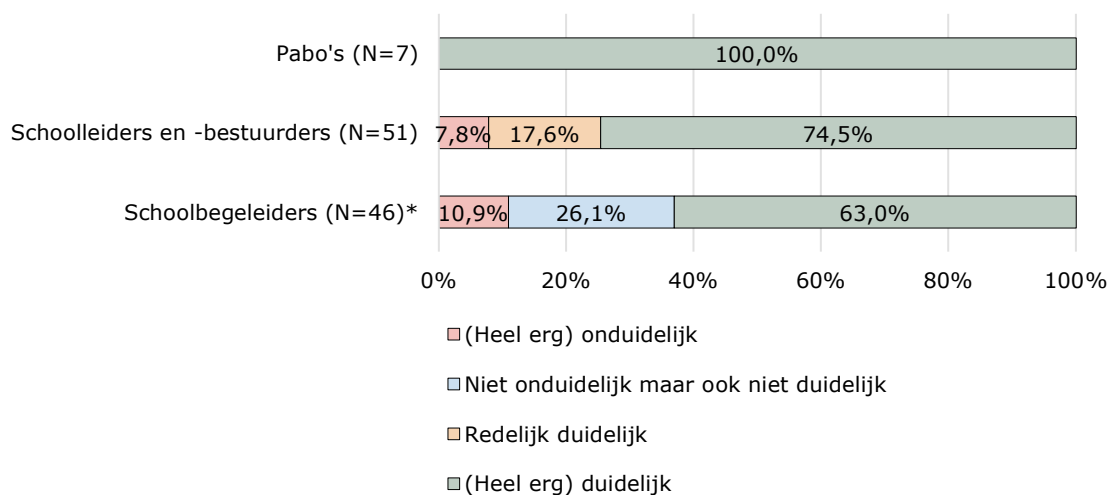
Als toelichting geven uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek en pabo's (instellingen hoger onderwijs) aan kennis te hebben over de ZiB-voorschriften doordat ze de ontwikkelingen bijhouden en zich vooraf verdiept hebben; door overleg en afstemming binnen LOBO-verband; en doordat ze bij het (weer opnieuw) opzetten van de geschiktheidsonderzoek ervaren mensen betrokken en bevroegd hebben. Sommige schoolleiders en bestuurders benoemen dat de kennis vaker op bestuurs- dan op schoolniveau aanwezig is – met name bij HRM of anders bij de bovenschoolse coaches of schoolopleiders. Enkele schoolleiders, bestuurders en schoolbegeleiders melden dat zij-instromers aanvankelijk een rol speelden in het verspreiden van kennis over ZiB. Kennis over ZiB wordt meestal opgebouwd nadat

de eerste zij-instromer wordt aangenomen. Enkele begeleiders vinden dat de pabo daar niet goed zicht op had en de school hier dus ook niet goed over informeerde.

Tijdens het verdiepende gesprek met zeven schoolbegeleiders is dit onderwerp nader besproken. De aanwezigen vinden dat kennis van het zij-instroomtraject essentieel is omdat daardoor duidelijk is wat je van de zij-instromer kan verwachten, hoe je een zij-instromer kunt beoordelen en hoe je de begeleiding kunt afstemmen. De begeleiders geven aan dat kennis hierover noodzakelijker bleek dan vooraf gedacht. Toen ze de zij-instromer eenmaal onder hun hoede hadden, moesten ze zelf op zoek naar informatie over zij-instroom. De pabo draagt wel informatie aan, maar zou daarin actiever moeten zijn. Ook tijdens dit verdiepende gesprek stipten schoolbegeleiders aan dat zij-instromers soms worden beschouwd als de drager van de informatie.

Aan de schoolleiders en bestuurders, schoolbegeleiders en pabo's is vervolgens ook gevraagd of voor hen duidelijk is wat het verschil is tussen ZiB en andere trajecten, zoals de verkorte deeltijd en de 'versneld voor de klas'-trajecten. Voor alle pabo's, driekwart van de schoolleiders/bestuurders en ruim 60 procent van de schoolbegeleiders is dit verschil tussen ZiB en de andere routes duidelijk (zie Figuur 4.2.). Twee pabo's voegen hieraan toe dat dit verschil gecommuniceerd wordt tijdens voorlichtingsbijeenkomsten en open dagen, omdat het belangrijk is dat alle actoren op de hoogte zijn gezien de verschillende rollen en verantwoordelijkheden. Vijf scholen vinden de regelgeving ondoorzichtig en het kost tijd om het uit te pluizen. De P&O-afdeling speelt hierin een belangrijk rol: die verwerft de kennis en licht andere actoren binnen school in.

Figuur 4.2. In hoeverre het verschil duidelijk is voor betrokken partijen tussen Zij-instroom in het Beroep en andere trajecten, zoals de verkorte deeltijd en de 'versneld voor de klas'-trajecten.

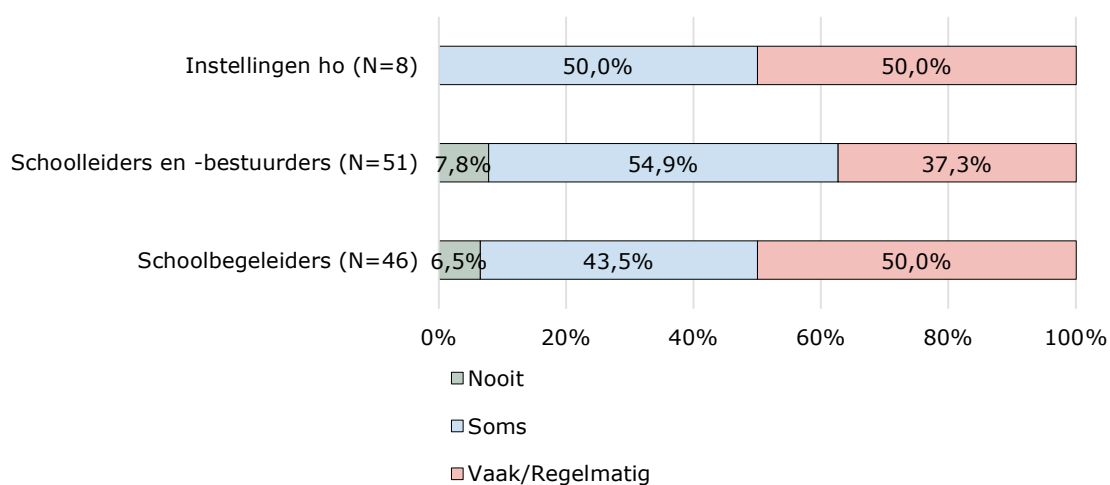

*De schoolbegeleiders hadden een mogelijkheid om te kiezen voor 'niet onduidelijk maar ook niet duidelijk' bij deze vraag, terwijl deze antwoordoptie voor de pabo's, schoolleiders/bestuurders niet is aangeboden. Daarentegen hadden de pabo's, schoolleiders/bestuurders als keuzemogelijkheid 'redelijk onduidelijk'.

Kennis over ZiB-voorschriften van collega's

De helft van de instellingen hoger onderwijs (ofwel de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek, ofwel de pabo) zeggen dat collega's in het onderwijsveld vaak niet goed op de hoogte zijn van Zij-instroom in het Beroep. De andere helft geeft aan dat collega's soms niet op de hoogte zijn. Ook de helft van de schoolbegeleiders vindt dat hun collega's vaak of regelmatig niet goed bekend zijn met ZiB en 40 procent van de schoolleiders of bestuurders vindt dat (zie figuur 4.3.).

Figuur 4.3. De mate waarin betrokkenen vinden dat hun collega's uit het onderwijsveld niet goed op de hoogte zijn van ZiB.

De instellingen zien onbekendheid met de ZiB-richtlijnen bij scholen, zij-instromers, collega's op de pabo, andere studenten van de pabo en bij collega-hogescholen. Scholen zien soms onbekendheid bij collega-schoolleiders, onder andere bij eenpitters, en ook wel bij leraren. De onbekendheid betreft onder andere het verschil met andere trajecten, de duur van het traject, de positie van de zij-instromer, het getuigschrift, de toelatingsvoorwaarden, de subsidie, de rol van de examencommissie, de benodigde begeleiding en het traject in zijn geheel.

Van de schoolleiders en bestuurders die soms of vaak zien dat collega's in het onderwijsveld een gebrek aan kennis hebben van ZiB, vindt zo'n 80 procent dat het gebrek aan kennis (soms) de uitvoering belemmert. Ongeveer 20 procent vindt dat het gebrek aan kennis de uitvoering niet belemmert. Een kleinere meerderheid van de schoolbegeleiders (60 procent) vindt dat de onbekendheid (soms) de uitvoering van ZiB in de praktijk belemmert. Volgens de scholen (schoolleiders/bestuurders en schoolbegeleiders) kan onbekendheid met ZiB leiden tot verschillende verwachtingen van de zij-instromer, wat volgens schoolleiders/bestuurders weer kan leiden tot verwarring en zelfs tot wrijving tussen de zij-instromer en het team. Ook kunnen kansen blijven liggen. Om dit op te lossen vinden de geïnterviewde schoolleiders en bestuurders dat de overheid meer informatie zou moeten verschaffen over de eisen die aan zij-instromers worden gesteld. De scholen zelf zouden aan verwachtingenmanagement moeten doen richting de ouders en het team.

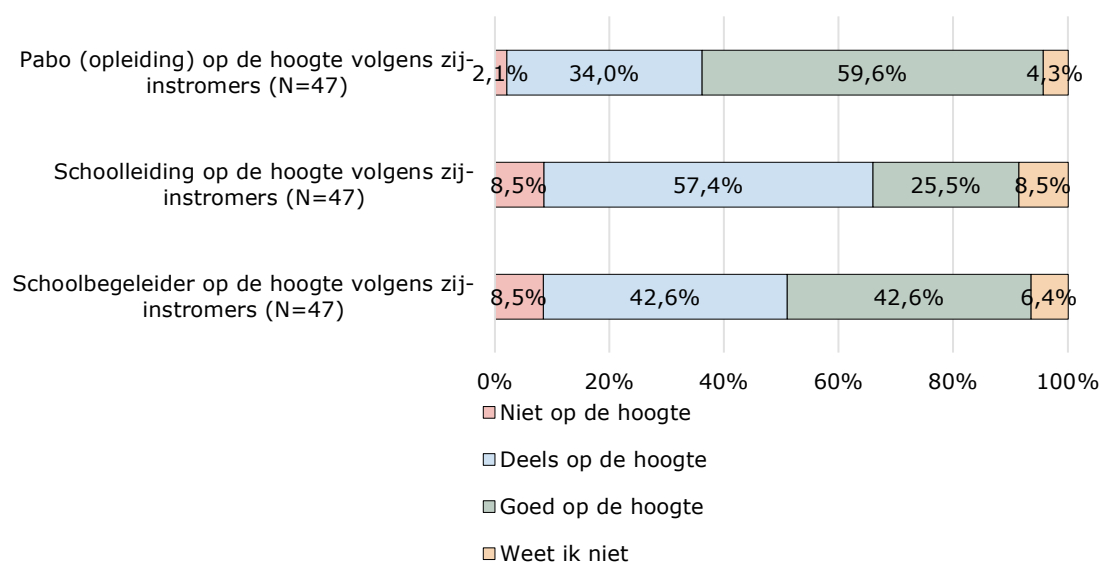
In subparagraaf 4.2.1 werd de vraag behandeld of de verschillende partijen zich aan de gemaakte afspraken houden. Twee van de pabo's gaven daar aan dat onwetendheid over ZiB een rol speelt bij onduidelijkheden over de afspraken over de

begeleiding, vooral bij kleine besturen. Deze kleine besturen nemen weinig verantwoordelijkheid voor de begeleiding, de pabo's hebben de indruk dat onwetendheid over ZiB daarbij een rol speelt.

Kennis over ZiB-voorschriften van school en pabo volgens zij-instromers

We vroegen de zij-instromers in hoeverre ze het idee hebben dat de opleiding, de schoolleiding en hun begeleiders op school op de hoogte zijn van de inrichting van het zij-instroomtraject. Zo'n 60 procent van de zij-instromers vindt dat de opleiding goed op de hoogte is, 43 procent vindt dat hun schoolbegeleider goed op de hoogte is en ongeveer een kwart heeft het idee dat de schoolleiding goed op de hoogte is. Een meerderheid (57 procent) vindt dat de schoolleiding redelijk op de hoogte is (zie figuur 4.4.).

Figuur 4.4. In hoeverre zij-instromers het idee hebben dat de opleiding, de schoolleiding en hun schoolbegeleider op de hoogte zijn van de inrichting van het zij-instroomtraject.

Ongeveer 20 procent van de zij-instromers heeft een toelichting gegeven op de vragen over aanwezige kennis over ZiB op de school en de pabo. Zij geven aan dat er aan het begin van het traject nog veel onduidelijk was, maar dat dit gaandeweg verbeterde. Vooral als ze de eerste zij-instromers zijn, weten de scholen of pabo's weinig over het traject. Ze hebben soms te maken met tussentijdse wijzigingen vanuit de pabo. Dit onderwerp is ook besproken tijdens het verdiepende gesprek met vier zij-instromers. In aanvulling op het bovenstaande gaven zij aan dat onbekendheid kan leiden tot gebrek aan maatwerk, een rommelige uitvoering en wijzigingen in de maatstaven van de beoordeling. Aan de andere kant voorkomt de strakke hantering van het beoordelingskader van de deeltijdopleiding wel dat de eindnormen losgelaten worden.

5 Bevindingen kwaliteitsaspect: de praktijk van de begeleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op de praktijk van de begeleiding. Daarvoor gaan we na hoeveel contact de zij-instromer heeft met zijn of haar begeleiders (5.1) en gaan we in op de vraag hoeveel en welke begeleiding zij-instromers ontvangen van de scholen en pabo's (5.2). Zijn zij-instromers tevreden met de scholing en begeleiding? En zijn ze vervolgens tevredener als ze meer begeleiding ontvangen (5.3)? Hoe beleeft de zij-instromer het traject en in hoeverre hangt deze beleving samen met de hoeveelheid begeleiding en tevredenheid over de begeleiding (5.4)?

5.1 Hoeveelheid contact met de opleidings- en schoolbegeleider

Kwaliteitsaspect: de zij-instromer ontvangt voldoende begeleiding en is tevreden over de begeleiding en de scholing.

Kwaliteitsdeelaspect: de zij-instromers en hun begeleiders hebben naar hun oordeel voldoende contact met elkaar.

Toelichting: we beoordelen dit aspect door na te gaan hoeveel contact de zij-instromer heeft met de opleidings- en schoolbegeleider en door dat te vergelijken met de gewenste hoeveelheid contact. Daarnaast bekijken we dit ook vanuit het perspectief van de schoolbegeleider.

CONCLUSIE

Bijna 40 procent van de zij-instromers heeft een keer per week of per twee weken contact met hun begeleider op de pabo en is hier tevreden mee. Een derde heeft maandelijks contact en een kwart heeft minder dan maandelijks contact met de begeleider van de pabo. Zij-instromers met minder dan maandelijks contact zouden allemaal vaker contact willen hebben.

Ruim de helft van de zij-instromers heeft een of meerdere keren contact met hun schoolbegeleider: zij zijn allemaal tevreden met deze hoeveelheid. Krap een derde heeft tweewekelijks of maandelijks contact met de schoolbegeleider, en de helft hiervan zou vaker contact willen. De rest van de zij-instromers heeft minder dan maandelijks contactmomenten of bouwt af in het aantal contactmomenten gedurende het traject. Deze zij-instromers wensen allemaal vaker contact te hebben. Ook schoolbegeleiders hebben de behoefte om de zij-instromer vaak te zien, het liefst een of meerdere keren per week.

BEVINDINGEN

Contact met opleidingsbegeleider

We hebben de zij-instromers gevraagd hoeveel contactmomenten zij hebben met hun begeleider van de pabo. Alle 47 zij-instromers hebben deze vraag beantwoord. Zie tabel 5.1 voor het specifieke aantal (gewenste) contactmomenten. Met name zij-instromers met minder dan maandelijks contact, zouden vaker contact willen hebben.

Tabel 5.1 Aantal contactmomenten zij-instromers met opleidingsbegeleider (pabo) vergeleken met het gewenste aantal contactmomenten (N=47)

Aantal contactmomenten	N	Minder vaak / Tevreden / Vaker	N	Gewenst aantal contactmomenten
Een keer per week	10	Tevreden	10	
Een keer per twee weken	8	Tevreden	8	
Een keer per maand	17	Tevreden	13	
		Vaker	4	Een keer per twee weken
Een keer per kwartaal	4	Tevreden	1	
		Vaker	3	Een keer per maand
Een keer per half jaar	1	Vaker	1	Een keer per kwartaal
Op aanvraag	5	Tevreden	1	
		Vaker	2	Een keer per maand
		Vaker	1	Een keer per kwartaal
		Vaker	1	Een keer per half jaar
Nog geen contactmomenten	1	Vaker	1	Een keer per kwartaal
Afname: eerste jaar veel contactmomenten, daarna niet meer	1	Vaker	1	Een keer per maand
Totaal	47		47	

Contact zij-instromer met schoolbegeleider

We hebben de zij-instromers gevraagd hoeveel contactmomenten zij hebben met hun begeleider op school. 46 van de 47 zij-instromers hebben deze vraag beantwoord. Als we de huidige hoeveelheid contact vergelijken met de gewenste hoeveelheid contact (zie tabel 5.2), is te zien dat de zij-instromers die een of meerdere keren per week contact hebben met hun begeleider op school daarmee tevreden zijn. Van de zij-instromers die een keer per twee weken of een keer per maand contact hebben met hun begeleider op school, is ruim de helft tevreden. Van de zij-instromers die nog minder vaak contact hebben, wil iedereen vaker contact. Dat geldt met name voor de zij-instromers bij wie sprake is van onduidelijke of veranderende situaties, of bij wie de begeleiding gedurende het traject snel is afgebouwd.

Tabel 5.2 Aantal contactmomenten zij-instromers met de schoolbegeleider vergeleken met het gewenste aantal contactmomenten (N=46)

Aantal contactmomenten	N	Minder vaak / Tevreden / Vaker	N	Gewenst aantal contactmomenten
Meerdere keren per week	14	Tevreden	14	
Een keer per week	12	Tevreden	10	
		Vaker	2	Meerdere keren per week
Een keer per twee weken	4	Tevreden	2	
		Vaker	2	Een keer per week
Een keer per maand	9	Tevreden	5	
		Vaker	3	Een keer per week
		Vaker	1	Meerdere keren per week
Een keer per kwartaal	2	Vaker	2	Een keer per maand

Aantal contactmomenten	N	Minder vaak/ Tevreden/ Vaker	N	Gewenst aantal contactmomenten
Afname: van meerdere keren per week in het eerste jaar tot heel weinig in het tweede jaar	1	Vaker	1	Onduidelijk
Contact is afgebouwd	1	Vaker	1	Een keer per week
Afname: van eens in de twee weken tot helemaal niet tijdens corona	1	Vaker	1	Een keer per maand
Eerste anderhalf jaar geen contact gehad	1	Vaker	1	Een keer per week
Heel weinig	1	Vaker	1	Meerdere keren per week
Totaal	46		46	

Contact schoolbegeleider met zij-instromer

We hebben de vraag naar de hoeveelheid contact en de gewenste hoeveelheid contact ook gesteld aan de 46 schoolbegeleiders. Als we de huidige hoeveelheid contact vergelijken met de gewenste hoeveelheid contact (zie tabel 5.3), blijkt dat (bijna alle) schoolbegeleiders tevreden zijn met het aantal contactmomenten wanneer zij de zij-instromer meerdere keren of een keer per week zien. Wanneer begeleiders de zij-instromers minder vaak zien dan een of meerdere keren per week, zouden zij de zij-instromer vaker of veel vaker willen zien.

Tabel 5.3 Aantal contactmomenten schoolbegeleiders met de zij-instromer vergeleken met het gewenst aantal contactmomenten (N=46)

Aantal contactmomenten	N	Minder vaak/ tevrede Vaker /anders	N	Gewenst aantal contactmomenten
Meerdere keren per week	19	Tevreden	19	
Een keer per week	16	Tevreden	10	
		Vaker	6	Meerdere keren per week
Een keer per drie weken	2	Vaker	2	Een keer per week
Een keer per maand	5	Tevreden	1	
		Vaker	1	Een keer per week
		Vaker	1	Eens per drie weken
		Vaker	1	Meerdere keren per week, maar andere begeleiders hebben wel vaker contact
		Anders	1	Per individu verschillend
Naar behoefte	2	Tevreden	1	Naar behoefte
		Anders	1	Liever een vaste afspraak
Zes lesbezoeken per schooljaar	1	Vaker	1	Een keer per maand
Vijf lesbezoeken met nagesprek per traject	1	Vaker	1	Een keer per week
Totaal	46		46	

5.2 Vormgeving van de begeleiding door de pabo en de school

Kwaliteitsaspect: de zij-instromer ontvangt voldoende begeleiding en is tevreden over de begeleiding en de scholing.

Kwaliteitsdeelaspect: zij-instromers ontvangen diverse begeleidingsactiviteiten van de scholen en pabo's.

Toelichting: we beoordelen dit aspect door te kijken naar de vormgeving van de begeleiding door de pabo en de school. Op basis van de begeleidingsactiviteiten uit het onderzoek van Helms-Lorenz e.a. (2019), hebben we een aangepaste lijst van begeleidingsactiviteiten gemaakt die aangeboden kunnen worden door de school, de pabo of beide³². De begeleidingsactiviteiten zijn verdeeld in vijf verschillende categorieën: introductie-activiteiten, lesgeven in de praktijk, professionele ontwikkeling, werkdrukvermindering en persoonlijke ontwikkeling.

CONCLUSIE

Zij-instromers krijgen begeleidingsactiviteiten aangeboden in verschillende begeleidingscategorieën (introductie-activiteiten, lesgeven in de praktijk, professionele ontwikkeling, werkdrukvermindering en persoonlijke ontwikkeling). Binnen de begeleidingscategorieën bieden de scholen andere activiteiten aan dan de pabo.

BEVINDINGEN

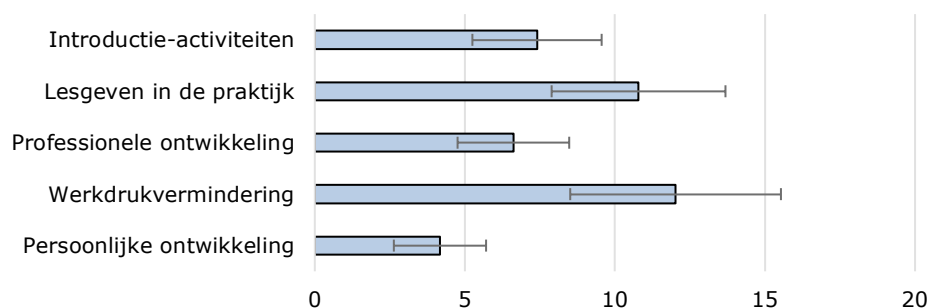
Begeleidingsactiviteiten volgens de zij-instromers³³

We hebben de zij-instromers gevraagd aan te geven welke begeleidingsactiviteiten zij aangeboden krijgen door de school, de pabo of (geen van) beide. In bijlage IV is een overzicht te vinden van alle verschillende activiteiten die men aan kon vinken binnen vijf verschillende categorieën. In figuur 5.1 is per categorie te zien hoeveel begeleidingsactiviteiten de zij-instromers gemiddeld hebben aangeklikt, om aan te geven dat deze activiteiten door de school of de pabo worden aangeboden. Ook zijn er standaarddeviatiebalken weergegeven die laten zien in hoeverre individuele zij-instromers van elkaar verschillen in het aanklikken van het aantal activiteiten. De standaarddeviatiebalken in figuur 5.1 zijn niet heel groot, wat aangeeft dat zij-instromers niet veel van elkaar verschillen in de hoeveelheid begeleiding die zij ontvangen. Volgens de zij-instromers biedt de school begeleidingsactiviteiten aan in alle uitgevraagde categorieën (introductie-activiteiten, lesgeven in de praktijk, professionele ontwikkeling, werkdrukvermindering en persoonlijke ontwikkeling).

³² De volledige lijst met begeleidingsactiviteiten is te vinden in bijlage IV

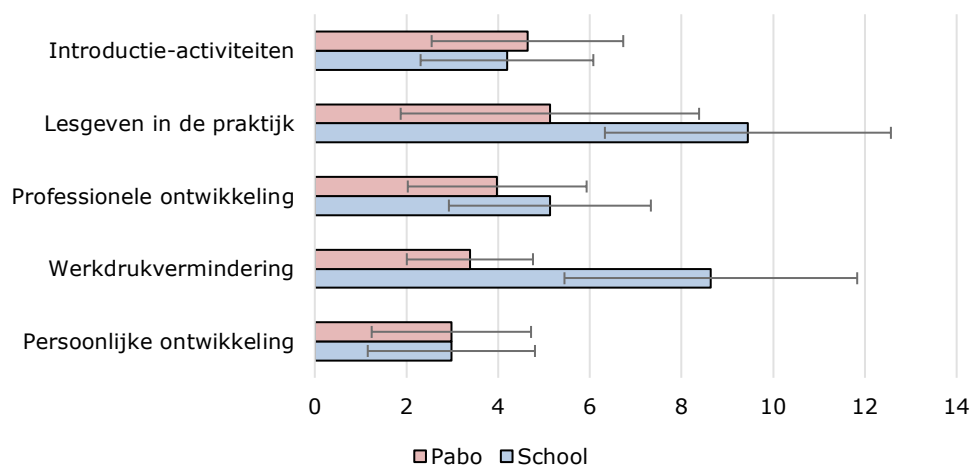
³³ We hebben de schoolbegeleiders van de zij-instromers ook gevraagd aan te geven welke begeleidingsactiviteiten worden aangeboden door de school. De begeleiders en zij-instromers hebben mogelijk een ander beeld van de vormgeving van begeleiding, want begeleiders zeggen deels andere begeleidingsactiviteiten te geven dan de zij-instromers zeggen te ontvangen (ontbreken van correlatie).

Figuur 5.1 Gemiddeld aantal (door de school, de pabo of beide) aangeboden begeleidingsactiviteiten tijdens het traject (met standaarddeviatiebalken) voor de vijf verschillende begeleidingscategorieën gerapporteerd door zij-instromers (N=47).

In figuur 5.2 is te zien hoe de verdeling van de aangeboden activiteiten tussen de school en de pabo is. Zij-instromers hebben meer begeleidingsactiviteiten aangevinkt rondom werkdrukvermindering vanuit de school dan vanuit de pabo. Hierbij moet opgemerkt worden dat sommige activiteiten enkel door de school of door de pabo gegeven konden worden, waardoor de vergelijking vertekend is. Zij-instromers ontvangen op het gebied van introductie-activiteiten, professionele ontwikkeling en persoonlijke ontwikkeling nagenoeg een gelijke hoeveelheid begeleiding van de school en de pabo. In tabel 5.4 geven we per categorie de drie meest aangevinkte activiteiten weer, die de school en de pabo aanbieden. De activiteiten die veelal door de school aangeboden worden, verschillen van de activiteiten die door de pabo worden aangeboden.

Figuur 5.2 Gemiddeld aantal begeleidingsactiviteiten (met standaarddeviatiebalken) voor de vijf verschillende categorieën aangeboden door school en door de pabo volgens zij-instromers (N=47).

Tabel 5.4. Een overzicht van de drie meest aangevinkte begeleidingsactiviteiten per categorie die de school en de pabo aanbieden.

Begeleidings-categorie	Aangeboden door	Voorbeeld meest aangevinkte activiteit
Introductie-activiteiten	School	Introductie aan het team
		Introductie over de schoolregels op de basisschool
	Pabo	Aangewezen maatje of buddy
	Pabo	Regels rondom toetsen opdrachten en portfolio's

Begeleidings-categorie	Aangeboden door	Voorbeeld meest aangevinkte activiteit
		Introductie aan andere zij-instromers en studenten
		Introductie over de regels rondom beoordeling
Lesgeven in de praktijk	School	Onderwijs samen uitvoeren (met collega's of begeleider/andere zij-instromers of studenten)
		Leerling-prestaties (met een collega of begeleider/andere zij-instromers of studenten) bespreken met als doel mijn eigen onderwijspraktijk te evalueren
	Pabo	Onderwijs samen voorbereiden (met collega's of begeleider/andere zij-instromers of studenten)
		Samen (met collega's/andere zij-instromers of studenten) mijn eigen onderwijspraktijk evalueren
		Videoregistratie van mijn eigen lessen bespreken
		Geobserveerde lessen (van collega's/andere zij-instromers of studenten) nabespreken
Professionele Ontwikkeling	School	Lesbezoek door de schoolleider
		Beoordelingsgesprek met de schoolleider
		Lesbezoek door de schoolbegeleider
	Pabo	Werken met een (persoonlijk) ontwikkelplan
		Lesbezoek door de begeleider
		Het gebruik van een methode voor het geven van feedback na een lesobservatie
Werkdruk-vermindering	School	In deeltijd aangesteld worden
		Samen met een ervaren collega les geven
		Geen extra taken toebedeeld krijgen binnen het team
	Pabo	Een mentor toegewezen krijgen
		Flexibiliteit om opdrachten aan te passen aan de situatie op mijn basisschool
		Flexibel omgaan met deadlines voor het inleveren van opdrachten
Persoonlijke ontwikkeling	School	Analyseren van de resultaten van mijn groep
		Experimenteren met voor mij nieuwe werkvormen
		Zelf ontwikkelen van nieuw onderwijs
	Pabo	Verwerken van literatuur/bronnen die ik aangereikt krijg of zelf zoek
		Zelfstandig uitvoeren van onderzoek
		Zelf ontwikkelen van nieuw onderwijs

5.3

Tevredenheid over de begeleiding en scholing

Kwaliteitsaspect: de zij-instroomer ontvangt voldoende begeleiding en is tevreden over de begeleiding en de scholing.

Kwaliteitsdeelaspect: zij-instromers zijn tevreden over de begeleiding en de begeleidingsactiviteiten door de school en door de pabo, over de scholing op de pabo en over het zij-instroomtraject in het algemeen. Zij-instromers die meer begeleiding ontvangen zijn meer tevreden over de begeleiding. Schoolbegeleiders zijn tevreden over de begeleiding en de begeleidingsactiviteiten door de school.

Toelichting: we beoordelen dit aspect door te kijken hoe tevreden zij-instromers zijn over de begeleiding en de begeleidingsactiviteiten door de school en door de pabo, over de scholing op de pabo en over het zij-instroomtraject in het

algemeen. We bekijken ook of meer begeleiding samenhangt met een hogere tevredenheid over de begeleiding, de scholing en het zij-instroom traject in zijn geheel. Ten slotte kijken we naar verschillen in de hoeveelheid van, en de tevredenheid over de schoolbegeleiding tussen opleidingsscholen en niet-opleidingsscholen en tussen scholen met en zonder lerarentekort.

CONCLUSIE

Zij-instromers zijn tevreden over de begeleiding door de school. Zij zijn niet tevreden, maar ook niet ontevreden, met de begeleiding en de scholing door de pabo. Zij-instromers zijn meer tevreden over de begeleiding door de school dan over de begeleiding door de pabo. Zij-instromers die meer begeleiding ontvangen zijn ook tevredener met de begeleiding (school en pabo). Niet de hoeveelheid, maar de tevredenheid over de begeleiding (school en pabo) is gerelateerd aan een hoger cijfer voor het zij-instroomtraject in het algemeen.

De begeleiders van de zij-instromers op school zijn net zo tevreden over de aangeboden begeleidingsactiviteiten op school als de zij-instromers zelf.

De hoeveelheid schoolbegeleiding en tevredenheid daarover verschilt niet tussen scholen met en zonder lerarentekort en tussen opleidingsscholen en niet-opleidingsscholen.

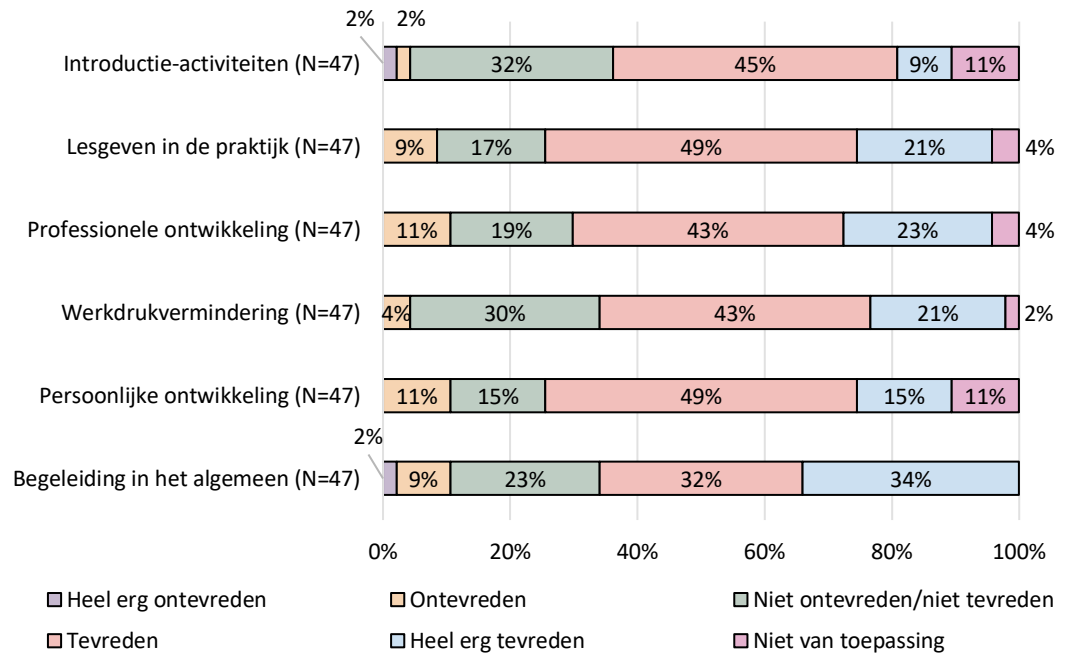
BEVINDINGEN

Tevredenheid over de begeleiding door de school

In figuur 5.3 is te zien in welke mate zij-instromers aangeven tevreden te zijn met de begeleidingsactiviteiten en de algemene begeleiding door de school. Wanneer we kijken naar de gemiddelde tevredenheid³⁴ van alle vragen, is te zien dat de zij-instromers aangeven gemiddeld gezien tevreden te zijn met de begeleiding door de school ($M=3.67$, $SD=0.72$, $range=2.00;4.83$). Enkele zij-instromers lichten toe dat de begeleiding door de school aan het begin van het traject niet goed geregeld was, onder andere door het ontbreken van duidelijke afspraken, en dat de kwaliteit van de begeleiding afhangt van de begeleider.

³⁴ Cronbach's alpha = .88, vragen zijn gesteld op een Likertschaal (1 = heel erg ontevreden, 5 = heel erg tevreden)

Figuur 5.3. De tevredenheid van zij-instromers over de begeleiding of begeleidingsactiviteiten gegeven door de school.

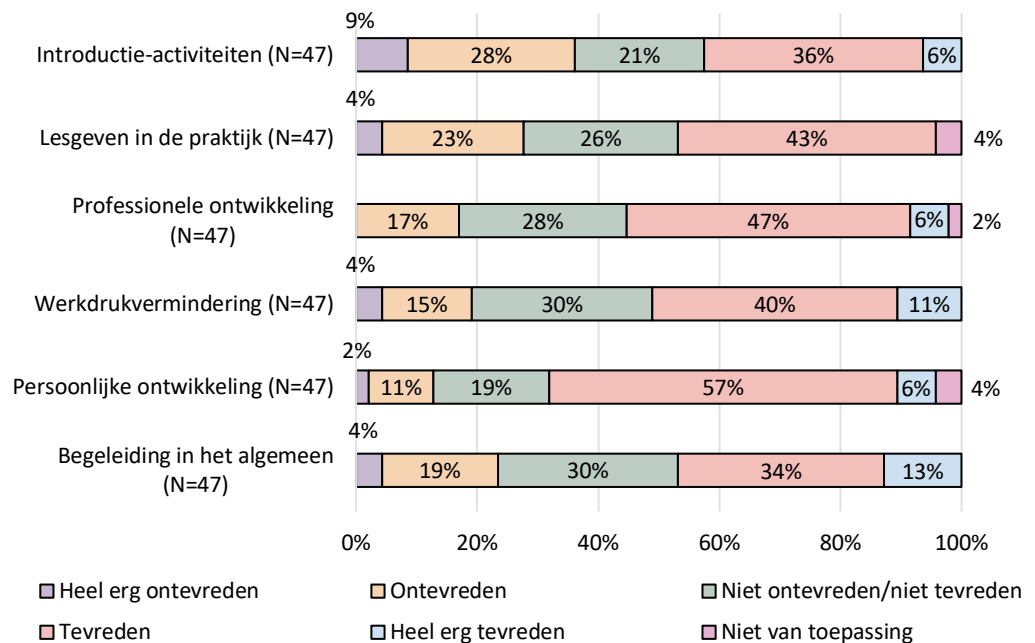
We hebben bekeken of de hoeveelheid schoolbegeleiding en tevredenheid daarover verschilt tussen opleidingsscholen in het kader van Samen Opleiden (N=31) en niet-opleidingsscholen (N=19), en tussen scholen met (N=25) en zonder (N=25) lerarentekort. We vinden geen verschillen.

Tevredenheid over de begeleiding door de pabo

In figuur 5.4 is te zien in welke mate zij-instromers aangeven tevreden te zijn met de begeleidingsactiviteiten en de algemene begeleiding door de pabo. Wanneer we kijken naar de gemiddelde tevredenheid³⁵ van alle vragen is te zien dat de zij-instromers aangeven gemiddeld gezien niet ontevreden maar ook niet tevreden te zijn met de begeleiding door de pabo ($M=3.17$, $SD=0.71$, $range=1.71;4.57$). Enkele zij-instromers gaven in de toelichting aan dat ze de begeleiding onpersoonlijk vonden en niet altijd aansluitend op de praktijk.

³⁵ Cronbach's alpha = .87, vragen zijn gesteld op een Likertschaal (1 = heel erg ontevreden, 5 = heel erg tevreden)

Figuur 5.4. De tevredenheid van zij-instromers over de begeleiding of begeleidingsactiviteiten gegeven door de pabo.

Vergelijking tevredenheid begeleiding school en pabo

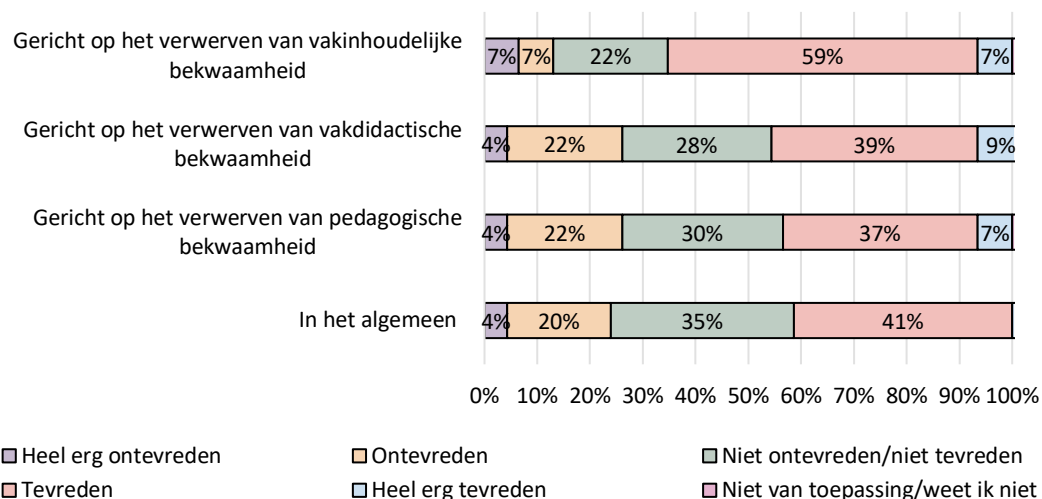
Wanneer we de tevredenheid van de zij-instromers over de begeleiding door de school en door de pabo vergelijken, blijkt dat zij-instromers gemiddeld meer tevreden zijn over de begeleiding door de school dan over de begeleiding door de pabo ($t(46)=4.13, p<.001$).

Tevredenheid over de scholing op de pabo

In figuur 5.5 is te zien in welke mate zij-instromers aangeven tevreden te zijn met de scholing op de pabo. Wanneer we kijken naar de gemiddelde tevredenheid³⁶ van alle vragen is te zien dat de zij-instromers aangeven gemiddeld gezien niet ontevreden maar ook niet tevreden te zijn met de scholing op school ($M=3.10, SD=0.76, range=1.20;4.80$). Achttien van de 47 zij-instromers hebben toelichting gegeven bij de vragen over de scholing. Ze geven daarin aan ontevreden te zijn over de ontbrekende aansluiting van de scholing op de praktijk, onwetendheid van de docenten over het zij-instroomtraject, het gebrek aan aansluiting op de behoeften van de zij-instromer, over het lesaanbod en over de inrichting van de groepen – met name dat zij-instromers worden gemengd met studenten van de reguliere pabo.

³⁶ Cronbach's alpha = .85, vragen zijn gesteld op een Likertschaal (1 = heel erg ontevreden, 5 = heel erg tevreden)

Figuur 5.5. De tevredenheid van zij-instromers over scholing op de pabo.

Samenhang tussen de hoeveelheid scholing en begeleiding en de tevredenheid daarover

In tabel 5.5 zijn de correlaties weergegeven tussen de hoeveelheid begeleiding door de school en de pabo, de tevredenheid over de begeleiding, de scholing en het zij-instroomtraject in het algemeen. De correlatiecoëfficiënt kan een waarde aannemen van nul tot een: een correlatiecoëfficiënt van .10 geeft een zwak of kleine relatie tussen twee concepten weer, een correlatiecoëfficiënt van .30 geeft een gematigde relatie weer en een correlatiecoëfficiënt van .50 of hoger geeft een sterke of grote relatie weer. Uit de correlatiecoëfficiënten in tabel 5.5 blijkt dat zij-instromers die meer begeleiding ontvangen ook tevredener zijn met de begeleiding (school en pabo). Zij-instromers die meer tevreden zijn met de begeleiding (school en pabo), beoordelen het zij-instroomtraject ook met een hoger cijfer. Opvallend is dat meer begeleiding door de school en de pabo niet (sterk) gerelateerd is aan een hoger cijfer voor het zij-instroomtraject. Ten slotte is te zien dat alle tevredenheidsmaten aan elkaar zijn gerelateerd: zij-instromers die meer tevreden zijn met de begeleiding door de school zijn over het algemeen ook meer tevreden met de begeleiding door de pabo en de scholing door de pabo.

Tabel 5.5 Correlaties tussen de hoeveelheid begeleiding door de school en de pabo, en de tevredenheidsmaten over het zij-instroomtraject³⁷.

	Som begeleiding school	Som begeleiding pabo	Tevredenheid begeleiding school	Tevredenheid begeleiding pabo	Tevredenheid scholing pabo	Cijfer zij-instroomtraject
Som begeleiding school	-	.43**	.75***	.02	.16	.24
Som begeleiding pabo		-	.52***	.56***	.52***	.34*
Tevredenheid begeleiding school			-	.31*	.29*	.42**
Tevredenheid begeleiding pabo				-	.74***	.73***
Tevredenheid scholing pabo					-	.60***
Cijfer zij-instroomtraject						-

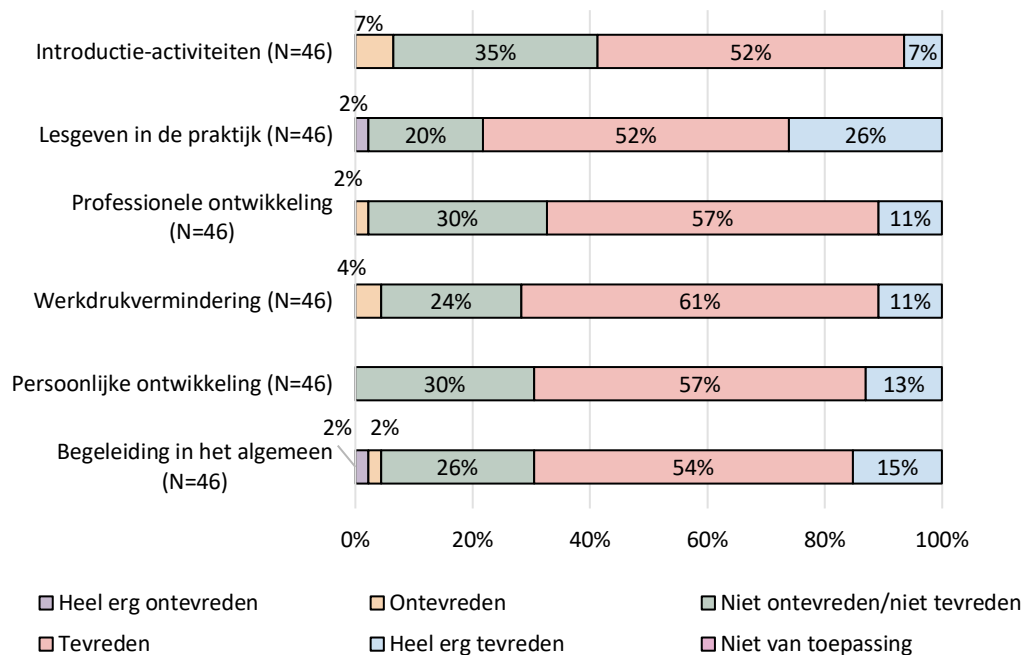
³⁷ Wanneer we de zij-instromers vragen het zij-instroomtraject met een cijfer te beoordelen op een schaal van 1 (heel slecht) tot 10 (uitmuntend), beoordelen zij het traject gemiddeld met een voldoende (M=6.5, SD=1.33). Het laagst gegeven cijfer is een 4 en het hoogste een 9.

N=47, *p<.05, **p<.01, ***p<.001.

Tevredenheid van de schoolbegeleider over de begeleiding

Om zicht te krijgen op de kwaliteit van de begeleiding op school, vroegen we naast de zij-instromers ook aan de schoolbegeleiders hoe tevreden ze zijn over de begeleidingsactiviteiten. In figuur 5.6 is te zien in welke mate begeleiders aangeven tevreden te zijn met de begeleidingsactiviteiten en de algemene begeleiding door de school. Wanneer we kijken naar de gemiddelde tevredenheid van alle vragen is te zien dat de begeleiders aangeven gemiddeld gezien tevreden te zijn met de begeleiding door de school (M=3.78, SD=0.50, range=3.00;5.00). Negentien van de 46 begeleiders hebben een toelichting gegeven. Ze geven aan dat er verschillen zijn tussen begeleiders en dat de onduidelijkheid van het traject zorgt voor onvoldoende begeleiding – zeker aan het begin van het traject. Ook geven ze aan dat er meer begeleiding nodig is: daar zetten scholen op in maar dat is niet altijd haalbaar. Wanneer we de gemiddelde tevredenheid van de begeleiders over de begeleiding door de school vergelijken met de gemiddelde tevredenheid van de zij-instromers, blijkt dat de tevredenheid niet van elkaar verschilt.

Figuur 5.6. De tevredenheid van begeleiders over de begeleiding en begeleidingsactiviteiten gegeven door de school.

Begeleiding bij scholen met lerarentekort en op opleidingsscholen

We hebben bekeken of de hoeveelheid schoolbegeleiding en tevredenheid daarover verschilt tussen opleidingsscholen in het kader van Samen Opleiden (N=31) en niet-opleidingsscholen (N=19), en tussen scholen met (N=25) en zonder (N=25) lerarentekort. We vinden geen verschillen. Op opleidingsscholen rapporteren zij-instromers niet meer begeleidingsmaatregelen dan op niet-opleidingsscholen. Ook zijn zij-instromers niet tevredener over de begeleiding op opleidingsscholen dan op niet-opleidingsscholen. Zij-instromers op scholen met een lerarentekort rapporteren dat zij net zoveel schoolbegeleiding ontvangen en net zo tevreden zijn over de schoolbegeleiding, als zij-instromers die op scholen zitten zonder een lerarentekort.

5.4 Samenhang tussen begeleiding en de beleving van zij-instromers

Kwaliteitsaspect: de zij-instromer ontvangt voldoende begeleiding en is tevreden over de begeleiding en de scholing.

Kwaliteitsdeelaspect: zij-instromers die meer begeleiding ontvangen of meer tevreden zijn over de begeleiding, ervaren een veiligere cultuur, minder belemmerende factoren, hebben minder de neiging om te stoppen, hebben verwachtingen die vaker uitkomen en ervaren meer maatwerk.

Toelichting: we beoordelen dit aspect door na te gaan in hoeverre zij-instromers op school een veilige cultuur ervaren, welke factoren zij-instromers belemmeren en stimuleren, of de verwachtingen die de zij-instromers vooraf hadden zijn uitgekomen, in hoeverre zij-instromers de neiging hebben om te stoppen, en maatwerk. We kijken per beleving of deze samenhangt met de hoeveelheid begeleiding en tevredenheid daarover en ten slotte in hoeverre ze met elkaar samenhangen.

CONCLUSIE

Zij-instromers die meer tevreden zijn over de begeleiding of een groter aantal begeleidingsactiviteiten ontvangen, ervaren ook een hogere veiligheid op school, minder belemmerende factoren en meer maatwerk. Een hogere tevredenheid over de begeleiding – maar niet de hoeveelheid begeleiding – is gerelateerd aan een minder grote neiging om te stoppen en het vaker uitkomen van de verwachtingen. Vrijwel alle aspecten die bijdragen aan de beleving van het zij-instroomtraject zijn aan elkaar gerelateerd, wat suggereert dat veiligere cultuur, minder belemmeringen, reële verwachtingen, voldoende maatwerk, en voldoende (tevredenheid over de) begeleiding mogelijk bijdragen aan een positieve ervaring van het zij-instroomtraject.

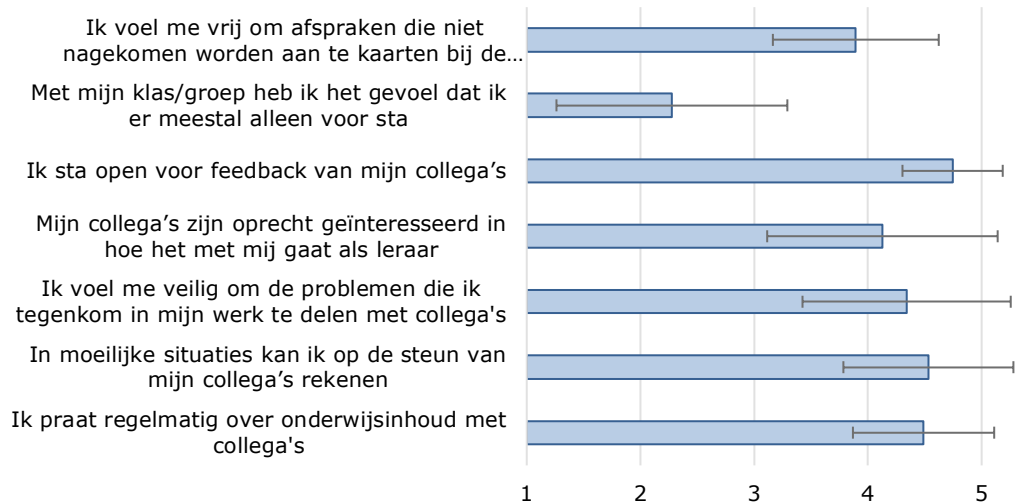
BEVINDINGEN

Veilige cultuur op school

De meeste zij-instromers ervaren de school als veilig: ze praten met collega's over het onderwijs en ze ontvangen steun. De meesten voelen zich veilig genoeg om eventuele problemen te delen, en als afspraken niet worden nagekomen, kunnen de meeste zij-instromers dat aankaarten bij de schoolleiding (zie figuur 5.7). Ook als we naar het gemiddelde³⁸ kijken van alle vragen over veilige cultuur is te zien dat de zij-instromers gemiddeld gezien een veilige cultuur ervaren op school ($M=4.26$, $SD=0.53$, $range=2.57;5.00$). Veertien van de 47 zij-instromers hebben hun antwoorden toegelicht. De zij-instromers zijn positief over de begeleiding en hoe ze behandeld worden door collega's. Zij geven aan dat de interesse van collega's uiteenloopt en dat de directie hoge verwachtingen heeft.

³⁸ De vraag 'Met mijn klas/groep heb ik het gevoel dat ik er meestal alleen voor sta' is omgescoord voordat het gemiddelde werd berekend, zodat een hogere score overeenkomt met een hogere mate van ervaren veilige cultuur. *Cronbach's alpha* = .83, vragen zijn gesteld op een Likertschaal (1 = helemaal niet mee eens, 5 = helemaal mee eens).

Figuur 5.7. De gemiddelde ervaren veiligheid (met standaarddeviaties) op school en met collega's, gerapporteerd door zij-instromers.

De relaties tussen een veilige cultuur en de hoeveelheid en tevredenheid over de begeleiding (tabel 5.6), laten zien dat zij-instromers die meer begeleiding ontvangen en tevredener zijn over de begeleiding ook een hogere veiligheid ervaren op school.

Tabel 5.6 Correlaties tussen veilige cultuur op school en de hoeveelheid en tevredenheid van de begeleiding volgens de zij-instromers.

	Som begeleiding school	Som begeleiding pabo	Tevredenheid begeleiding school	Tevredenheid begeleiding pabo	Tevredenheid scholing pabo	Cijfer zij-instroom traject
Veilige cultuur	.68***	.10	.64***	.03	.08	.17

$N=47$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Belemmerende en stimulerende factoren

We vroegen de zij-instromers welke belemmeringen ze ervaren tijdens het zij-instroomtraject. Uit een lijst met voorbeelden van belemmerende factoren konden zij meerdere antwoorden aanvinken. De meest gekozen belemmering is de combinatie van werk, studie en privé (72 procent). Zij-instromers geven ook aan stress te ervaren vanwege de tijdsdruk om het traject binnen twee jaar af te ronden (45 procent). Daarna noemen zij-instromers belemmeringen die te maken hebben met de scholing: het programma is te vol (36 procent); er zijn weinig mogelijkheden het programma aan te passen (36 procent); er zijn onverwachte wijzigingen in het scholingsprogramma (30 procent); de scholing sluit niet aan op de werkzaamheden op school (36 procent); of ze moeten vakken volgen die niet passen bij hun baan (17 procent). Ook noemen zij-instromers tekortschietende begeleiding vanuit de pabo (26 procent). Wat sommigen ook lastig vinden is weer in de lerende rol te zitten (26 procent). Ook vroegen we zij-instromers in een open vraag welke zaken hen bij het zij-instroomtraject stimuleren. Het meest noemen zij schoolgerelateerde zaken; het contact met collega's, andere zij-instromers en studenten; het plezier in het werk; en het contact met leerlingen. Daarna worden begeleiding van de pabo en steun van de omgeving en de school het meest genoemd.

Wanneer we kijken naar de relatie tussen het aantal belemmeringen en de hoeveelheid en tevredenheid over de begeleiding op school (tabel 5.7) valt op dat

een lager aantal belemmeringen gerelateerd is aan een hoger aantal begeleidingsactiviteiten en een hogere tevredenheid over de begeleiding door de school en de pabo, de scholing en een hoger cijfer voor het zij-instroomtraject in zijn geheel.

Tabel 5.7 Correlaties tussen het aantal belemmerende factoren en de hoeveelheid en tevredenheid van de begeleiding.

	Som begeleiding school	Som begeleiding pabo	Tevreden- heid begeleiding school	Tevreden- heid begeleiding pabo	Tevreden- heid scholing pabo	Cijfer zij- instroom traject
Aantal belem- meringen	-.33*	-.38**	-.50***	-.58***	-.37*	-.58***

$N=47$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Verwachtingen over het traject

Op de vraag in hoeverre het zij-instroomtraject overeenkomt met de verwachtingen die de zij-instromer ervan had, geven de meesten aan (31 zij-instromers) dat het traject redelijk tot goed overeenkomt met de verwachtingen. Dertien zij-instromers geven aan dat het traject een beetje overeenkomt en bij drie komt het traject helemaal niet overeen met de verwachtingen. Zeventien van de 47 zij-instromers gaven een toelichting. Veertien zij-instromers vinden het traject zwaarder dan verwacht, drie anderen hadden verwacht dat het zwaar zou zijn en die verwachting kwam uit. De combinatie van alle opdrachten en taken wordt als zwaar ervaren. Ook wordt het gebrek aan maatwerk genoemd.

Wanneer we kijken naar de relatie tussen de mate waarin het zij-instroomtraject overeenkomt met de verwachting en de hoeveelheid en tevredenheid van de begeleiding op school (tabel 5.8), valt op dat een grotere overeenkomst tussen het traject en eerdere verwachtingen gerelateerd is aan een hogere tevredenheid over de begeleiding door de school en de pabo, de scholing en een hoger cijfer voor het zij-instroomtraject in zijn geheel. Het aantal begeleidingsactiviteiten van de school is niet gerelateerd aan de verwachtingen.

Tabel 5.8 Correlaties tussen overeenkomst met de verwachtingen van de zij-instromer en de hoeveelheid en tevredenheid van de begeleiding.

	Som begelei- ding school	Som begelei- ding pabo	Tevreden- heid begeleiding school	Tevreden- heid begeleiding pabo	Tevreden- heid scholing pabo	Cijfer zij- instroom traject
Verwachtingen	.17	.41**	.41**	.59***	.55***	.69***

$N=47$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Neiging om te stoppen

We vroegen zij-instromers of ze wel eens de gedachte hebben om te stoppen met het traject. Negentien zij-instromers geven aan nooit de gedachte te hebben om te stoppen met het zij-instroomtraject, twaalf bijna nooit, acht soms en acht zij-instromers hebben vaak de gedachte om te stoppen. Achttien van de 47 zij-instromers gaven een toelichting op deze vraag. Vijf van deze achttien zij-instromers geven aan positief te zijn over het traject: ze vinden het werk leuk. Ook werden er aspecten genoemd die kunnen leiden tot de neiging om te stoppen zoals

een hoge prestatiedruk, onduidelijkheden rondom het traject en een zware belasting door de combinatie van werk, privé en studie. .

Uit eerder onderzoek is gebleken dat startende leraren die meer begeleiding krijgen vaker in het onderwijs blijven werken (Helms-Lorenz e.a., 2020). In het huidige onderzoek vinden we echter geen relatie tussen het aantal begeleidingsactiviteiten die door de school of de pabo worden ingezet en de neiging van de zij-instroomer om te stoppen. Wel is een hogere tevredenheid over de begeleiding door de school en de pabo gerelateerd aan een minder sterke neiging om te stoppen, als ook een hogere tevredenheid over de scholing en een hoger cijfer voor het zij-instroomtraject (tabel 5.9).

Tabel 5.9 Correlaties tussen de neiging om te stoppen en de hoeveelheid en tevredenheid van de begeleiding.

	Som begeleiding school	Som begeleiding pabo	Tevreden- heid begeleiding school	Tevreden- heid begeleiding pabo	Tevreden- heid scholing pabo	Cijfer zij- instroom traject
Overeen- komst verwach- tingen	-.22	-.23	-.33*	-.32*	-.29*	-.38**

$N=47$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Maatwerk

In subparagraaf 3.2.3 is gezien dat de scholing van de zij-instromers weinig aansluit op eerder opgedane werk- en levenservaring. In de begeleiding wordt hier volgens de zij-instromers meer rekening mee gehouden. De meerderheid vindt dat zij hun eerder opgedane kennis en vaardigheden kunnen inzetten op de school.

In deze subparagraaf gaan we verder in op de samenhang tussen maatwerk en de hoeveelheid begeleiding en tevredenheid daarover. We zien dat meer gerapporteerd maatwerk door zij-instromers gerelateerd is aan een grotere hoeveelheid begeleiding en scholing door de school en de pabo, en hogere tevredenheid daarover (tabel 5.10). Meer maatwerk is ook gerelateerd aan een hoger cijfer voor het traject in zijn geheel.

Tabel 5.10 Correlaties tussen maatwerk en de hoeveelheid en tevredenheid van de begeleiding.

	Som begeleiding school	Som begeleiding pabo	Tevreden- heid begeleiding school	Tevreden- heid begeleiding pabo	Tevreden- heid scholing pabo	Cijfer zij- instroom traject
Maatwerk	.36*	.30*	.42**	.46**	.41**	.52***

$N=47$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Relaties tussen veilige cultuur, belemmeringen, verwachtingen, neiging om te stoppen en maatwerk

De meeste belevingsaspecten zijn aan elkaar gerelateerd, behalve verwachtingen en veilige cultuur (tabel 5.11). Dit lijken belangrijke aspecten die bijdragen aan een positieve beleving van het traject (niet de uitkomst):

- Als zij-instromers een veiligere cultuur ervaren, rapporteren ze ook minder belemmeringen, hebben ze minder de neiging om te stoppen en rapporteren ze meer maatwerk.
- Wanneer ze minder belemmeringen rapporteren, hebben zij-instromers minder de neiging om te stoppen, ervaren ze meer overeenkomst met hun verwachtingen en meer maatwerk.
- Wanneer er minder neiging is om te stoppen, is er meer overeenkomst met hun verwachtingen en meer maatwerk.
- Wanneer er meer overeenkomst is met hun verwachtingen is er meer maatwerk.

Tabel 5.11 Correlaties tussen veilige cultuur, belemmeringen, verwachtingen, stopneiging en maatwerk.

	Veilige cultuur	Belemmeringen	Stopneiging	Verwachtingen	Maatwerk
Veilige cultuur	-	-.39**	-.34*	.16	.42**
Belemmeringen		-	.39**	-.45**	-.43**
Stopneiging			-	-.59***	-.47**
Verwachtingen				-	-.49***
Maatwerk					-

*N=47, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.*

6 Bevindingen kwaliteitsaspect: positie van de zij-instromer

De positie van de zij-instromer vormt een belangrijk element van Zij-instroom in het Beroep. Zij-instromers zijn volwassen en hebben al eerdere werkervaring opgedaan. Het is daarom belangrijk dat zij worden behandeld als gelijkwaardige partners in het maken van de afspraken en tijdens het traject als volwassene worden bejegend. De wet bevat dan ook bepalingen over de positie van de zij-instromer in het geschiktheidsonderzoek, de scholing en begeleiding en het bekwaamheidsonderzoek. Zo moeten de uitvoerders zij-instromers informeren over hun positie in het traject, de gehanteerde criteria en de gevolgde procedures in het ZiB-traject.

In dit hoofdstuk behandelen we de positie van de zij-instromer in respectievelijk het geschiktheidsonderzoek (6.1), de scholing en begeleiding (6.2) en het bekwaamheidsonderzoek (6.3). We sluiten het hoofdstuk af met de conclusies (6.4).

6.1 Positie van de zij-instromer in het geschiktheidsonderzoek

In deze paragraaf bespreken we eerst de wijze waarop en de mate waarin zij-instromers worden geïnformeerd over de gehanteerde criteria en de gevolgde procedures in het geschiktheidsonderzoek (subparagraaf 6.1.1). Daarna gaan we in op de gesprekken die met zij-instromers gevoerd worden tijdens en na afloop van het geschiktheidsonderzoek (subparagraaf 6.1.2).

6.1.1 Het informeren van de zij-instromer

Kwaliteitsaspect: de zij-instromer heeft een duidelijke positie in het geschiktheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: de zij-instromer wordt geïnformeerd over de gehanteerde criteria en de gevolgde procedures in het geschiktheidsonderzoek.

CONCLUSIE

Alle uitvoerders van de geschiktheidsonderzoeken informeren zij-instromers over de criteria en procedures van het geschiktheidsonderzoek. Allemaal hebben ze een – meer of minder uitgebreide – brochure of website met informatie over aanvraag en beoordelingscriteria. Daarnaast informeren ze geïnteresseerden tijdens bijvoorbeeld voorlichtingsbijeenkomsten of intakegesprekken.

60 procent van de geënquêteerde zij-instromers is tevreden of heel tevreden over de voorlichting die zij voorafgaand aan het geschiktheidsonderzoek hebben ontvangen over het zij-instroomtraject. 20 procent vindt echter de criteria onduidelijk of heel erg onduidelijk.

BEVINDINGEN

Informatie over de aanvraag

Alle twaalf onderzochte uitvoerders van de geschiktheidsonderzoeken hebben een informatiebrochure of website voor zij-instroomkandidaten, met informatie over aanvraag en beoordelingscriteria. In de algemene documenten of websites van vrijwel alle uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek (elf van de twaalf), staat

informatie voor (potentiële) kandidaten over de eisen waaraan een aanvraag voor deelname aan het zij-instroomtraject moet voldoen. Dat betreft bijvoorbeeld de documenten die moeten worden aangeleverd, zoals een getuigschrift van een opleiding hoger onderwijs, een VOG, werkgeversverklaring en een portfolio.

Uitvoerders van de geschiktheidsonderzoeken helpen aspirant-kandidaten ook op andere manieren om zich te oriënteren. Bijvoorbeeld door het voeren van intakegesprekken, het deelnemen aan voorlichtingsbijeenkomsten en het verstrekken van telefonische informatie. Daarnaast informeren sommige uitvoerders aspirant-kandidaten over voortrajecten gericht op werving en selectie, georganiseerd door schoolbesturen of over voortrajecten gericht op de voorbereiding op het geschiktheidsonderzoek.

Informatie over het doel van het geschiktheidsonderzoek

Negen van de twaalf onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek maken in hun communicatie duidelijk dat het geschiktheidsonderzoek bedoeld is om vast te stellen of de kandidaat geschikt is om direct voor de klas te staan. Van die negen uitvoerders zegt er een dat het weliswaar de theorie is dat de zij-instromer direct voor de klas kan staan, maar dat de schoolbesturen waarmee wordt samengewerkt daar in de praktijk anders mee om gaan: de zij-instromer werkt eerst samen met een leerkracht, daarna onder supervisie en dan pas zelfstandig. Een andere adviseert in de rapportages van de geschiktheidsonderzoeken om de zij-instromer de eerste vier maanden uitsluitend onder begeleiding van, en in samenwerking met, een leerkracht te laten werken. Drie uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek communiceren niet dat het geschiktheidsonderzoek bedoeld is om vast te stellen of de kandidaat geschikt is om direct voor de klas te staan.

Zoals vermeld in paragraaf 4.1.2 ondersteunen niet alle partijen betrokken bij ZiB het uitgangspunt dat een zij-instromer direct als leraar voor de klas kan staan.

Informatie over de beoordelingscriteria

Uit de aangeleverde documenten blijkt dat tien van de twaalf onderzochte uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek de kandidaten informeren over de beoordelingscriteria van het geschiktheidsonderzoek. Een aantal van hen helpt de kandidaten concreet op weg met bijvoorbeeld een format voor specifieke informatie over het portfolio, een instructie of handleiding voor de praktijkopdracht, of een informatiegids, handleiding of website met een uiteenzetting van de beoordelingscriteria. Alle geïnterviewde uitvoerders geven aan de kandidaten te informeren over de beoordelingscriteria en de procedure. Van de geënquêteerde zij-instromers zegt ruim de helft dat de beoordelingscriteria van tevoren duidelijk of heel erg duidelijk waren. Een vijfde deel vond de criteria onduidelijk of heel erg onduidelijk.

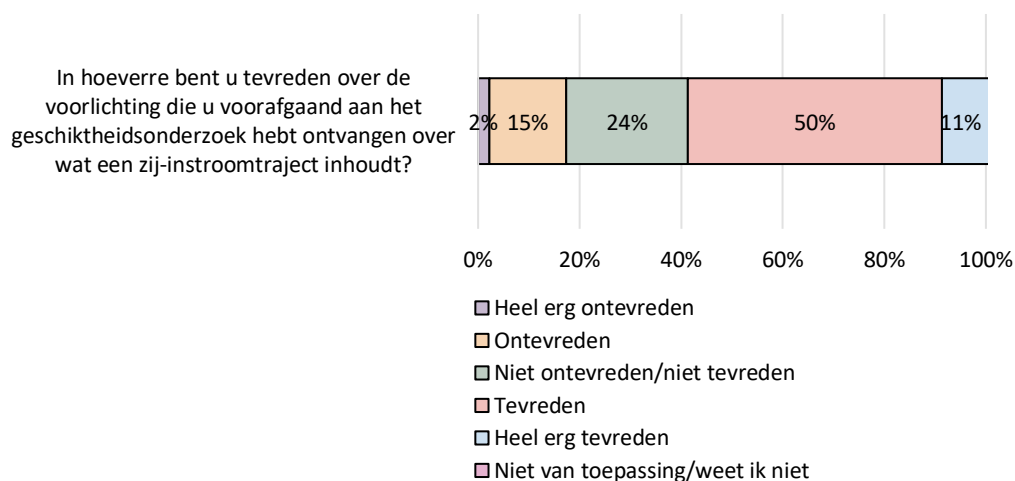
Informatie over procedures en inhoud van het geschiktheidsonderzoek

Uitvoerders van geschiktheidsonderzoeken noemen verschillende manieren waarop zij zorgen voor een duidelijke en gelijkwaardige positie van de kandidaat-zij-instromers. Ten dele komen deze punten ook elders in dit rapport aan bod. Op de eerste plaats zet men in op informatieverstrekking over de procedure. Daarnaast geven vier uitvoerders aan een klachtenregeling te hebben. Het recht op een herkansing van het geschiktheidsonderzoek wordt twee keer genoemd, één instelling is huiverig dit recht vast te leggen. Ook zeggen vijf aanbieders de zij-instromer als volwassene te bejegenen. Verder zijn genoemd: het uitspreken van

verwachtingen naar kandidaten, het opzoeken van informele momenten buiten het geschiktheidsonderzoek, zij-instromers betrekken bij de herinrichting van het traject en intensieve samenwerking met de scholen.

Van de geënquêteerde zij-instromers heeft 94 procent aan het begin van het zij-instroomtraject informatie gekregen over het proces van het geschiktheidsonderzoek en de vervolgstappen. Van de 47 geënquêteerde zij-instromers is 60 procent tevreden of heel tevreden over de voorlichting die zij voorafgaand aan het geschiktheidsonderzoek hebben ontvangen over wat een zij-instroomtraject inhoudt. 15 procent is daarover ontevreden en 2 procent heel erg ontevreden. Zie figuur 6.1.

Figuur 6.1 De tevredenheid van zij-instromers over de voorlichting die zij voorafgaand aan het geschiktheidsonderzoek hebben ontvangen.

Bijna twee derde deel (64 procent) van de geënquêteerde zij-instromers is tevreden of zeer tevreden met het proces rondom het geschiktheidsonderzoek. 15 procent is ontevreden of heel erg ontevreden. Een klein aantal heeft specifieke redenen voor hun ontevredenheid genoemd: onduidelijkheid, gebrek aan informatie en gebrek aan maatwerk.

6.1.2 Gesprekken met de zij-instromers

Kwaliteitsaspect: de zij-instromer heeft een duidelijke positie in het geschiktheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: er vindt een gesprek plaats met de zij-instromer over de bevindingen van het geschiktheidsonderzoek.

Toelichting: we beoordelen dit aspect door na te gaan welke gesprekken met zij-instromers gevoerd worden tijdens en na afloop van het geschiktheidsonderzoek.

CONCLUSIE

In ieder geval zes van de acht geïnterviewde uitvoerders voeren een eindgesprek over de bevindingen. Bijna alle (tien van de twaalf) onderzochte uitvoerders van geschiktheidsonderzoeken voeren meerdere gesprekken met de kandidaten, waaronder het eindgesprek.

BEVINDINGEN

Zoals al vermeld in subparagraaf 4.1.6 voeren bijna alle (tien van de twaalf) onderzochte uitvoerders van geschiktheidsonderzoeken meerdere gesprekken met de kandidaten. Alle twaalf onderzochte uitvoerders nemen een criteriumgericht interview af. In ieder geval tien instellingen voeren een reflectiegesprek naar aanleiding van de praktijkproef. Wat betreft het voeren van een eindgesprek: dat doen alle acht de geïnterviewde uitvoerders. Bij de vier uitvoerders waarvan we alleen de documenten hebben bekeken, hebben we niet kunnen vaststellen of ze een eindgesprek voeren.

6.2 Positie van de zij-instromer bij scholing en begeleiding

In deze paragraaf behandelen we de positie van de zij-instromer bij de scholing en begeleiding. Dat betreft de betrokkenheid van de zij-instromer bij het opstellen van de tripartiete overeenkomst (subparagraaf 6.2.1), de informatie die de zij-instromer ontvangt over de scholing en begeleiding (subparagraaf 6.2.2) en de mate waarin de zij-instromer als volwassene wordt behandeld (subparagraaf 6.2.3).

6.2.1 Betrokkenheid bij de tripartiete overeenkomst

Kwaliteitsaspect: de zij-instromer heeft een duidelijke positie in het scholings- en begeleidingstraject.

Kwaliteitsdeelaspect: de zij-instromer is betrokken bij het opstellen van de tripartiete overeenkomst waarin afspraken zijn opgenomen over scholing en begeleiding.

Toelichting: in subparagraaf 4.2.1 bespraken we hoe de afspraken over de scholing en begeleiding tot stand komen. In deze subparagraaf gaan we na of de zij-instromer betrokken is bij het opstellen van de tripartiete overeenkomst.

CONCLUSIE

Minder dan de helft van de zij-instromers in ons onderzoek was betrokken bij het opstellen van de tripartiete overeenkomst. Vaak krijgen zij-instromers de overeenkomst ter ondertekening overhandigd.

BEVINDINGEN

Aan 46 zij-instromers – verbonden aan een van de 51 scholen in dit onderzoek – vroegen we of ze betrokken zijn geweest bij het opstellen van de tripartiete overeenkomst. Twintig van hen (44 procent) geven aan dat ze betrokken werden, 26 van hen (57 procent) geven aan dat dat niet het geval was. In de toelichting op de vragen over de tripartiete overeenkomst en het scholings- en begeleidingsplan, geven zes zij-instromers aan de tripartiete overeenkomst enkel te hebben ondertekend. Twee zij-instromers merken op dat ze wel goed geïnformeerd zijn over de inhoud van de tripartiete overeenkomst.

Ook tijdens de gesprekken met de acht pabo's is gevraagd naar de positie van de zij-instromer bij de scholing en begeleiding. Vier van hen zeggen dat de zij-instromer betrokken wordt bij het opstellen van de tripartiete overeenkomst. Twee pabo's wijzen daarnaast op de eigen verantwoordelijkheid van de zij-instromer voor de eigen ontwikkeling en het aan de bel trekken als er iets niet goed gaat.

In de interviews met de scholen wees één school erop dat er geen overleg is geweest tussen de pabo en de school: de zij-instromer fungeerde als tussenpersoon

en zorgde ervoor dat de tripartiete overeenkomst door alle partijen ondertekend werd. Tijdens het verdiepende gesprek met de zeven schoolbegeleiders kwam dit ook ter sprake: de zij-instromer wordt soms gezien als de drager van de informatie.

6.2.2 Het informeren van de zij-instromer

Kwaliteitsaspect: de zij-instromer heeft een duidelijke positie in het scholings- en begeleidingstraject.

Kwaliteitsdeelaspect: de zij-instromer ontvangt informatie over de scholing en begeleiding.

CONCLUSIE

Alle pabo's geven zij-instromers vooraf informatie over de scholing, zij het soms beperkt. Niet alle pabo's verstrekken informatie over de begeleiding vanuit de pabo.

BEVINDINGEN

Tijdens de interviews met de acht pabo's gaven zij aan dat ze de zij-instromers allemaal van tevoren informatie verstrekken over de scholing en begeleiding.

Aan twaalf pabo's hebben we gevraagd ons hun informatiedocumenten over scholing en begeleiding op te sturen. Daaruit blijkt dat alle onderzochte pabo's (twaalf stuks) informatie verstrekken over de scholing. Bij drie pabo's blijft dat beperkt tot summiere informatie, bijvoorbeeld op een website, een flyer of enkel een schematisch overzicht van de vakken. Zes pabo's geven informatie over het proces. Slechts drie pabo's geven uitgebreide informatie over de inhoud van de vakken.

Acht van de twaalf pabo's verstrekken algemene informatie over de begeleiding op de pabo, zoals de vormgeving en de frequentie. Bij een daarvan stond de informatie over de begeleiding op de pabo in de (format) tripartiete overeenkomst. Van twee pabo's hebben wij wel uitgebreide informatie ontvangen over de begeleiding op de pabo, maar die is niet gericht op zij-instromers.

6.2.3 De bejegening van de zij-instromer

Kwaliteitsaspect: de zij-instromer heeft een duidelijke positie in het scholings- en begeleidingstraject.

Kwaliteitsdeelaspect: de zij-instromer wordt als volwassene behandeld.

CONCLUSIE

De meeste zij-instromers vinden dat ze als volwassene behandeld worden, op de school nog iets meer dan op de pabo.

BEVINDINGEN

In de gesprekken met de acht pabo's beaamden zij dat volwassen studenten en zij-instromers behoefte hebben aan een volwassen benadering en een didactiek die past bij hun werk- en levenservaring. De pabo's geven aan dat zij bijvoorbeeld zij-instromers aansporen om verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leerproces (drie keer genoemd); zij-instromers aanmoedigen om hun eigen ervaring of bagage in te zetten (twee keer genoemd); ruimte geven voor eigen leervragen in het scholingsprogramma (een keer genoemd); inspraak geven (twee keer genoemd);

een aangepast curriculum van het deeltijdprogramma hebben voor zij-instroom (een keer genoemd); de werkplekcoach erop wijzen dat de zij-instromer een andere begeleiding nodig heeft (een keer genoemd); en een aangepaste toon hanteren in de benadering van de zij-instromers (een keer genoemd). Bij twee pabo's is de volwassen benadering van zij-instromers in ontwikkeling. Een daarvan gaat de studieloopbaanbegeleiding differentiëren, de ander zoekt naar een manier om eerder verworven competenties meer tot hun recht te laten komen. Een andere pabo geeft aan dat de volwassen benadering wel beter kan.

Dit onderwerp is ook besproken met de schoolbegeleiders. Zij waren het vrijwel allemaal eens met de stelling dat ze de zij-instromer behandelen als een volwassen en ervaren beginner in het onderwijs. Een aantal gaf specifiek aan dat de zij-instromer wordt gezien als volwaardige collega. Bij zeven schoolbegeleiders kwam ter sprake dat collega's soms niet weten wat ze van een zij-instromer kunnen verwachten en hoe ze diegene aan moeten spreken. Van de zij-instromers zelf is 90 procent het eens met de stelling dat ze door de begeleiders op school als volwassene behandeld worden. Ruim 80 procent is het (helemaal) eens met de stelling dat ze op de pabo als volwassene aangesproken worden.

6.3 Positie van de zij-instromer in het bekwaamheidsonderzoek

In deze paragraaf behandelen we de positie van de zij-instromer in het bekwaamheidsonderzoek. Daarbij gaat het om de volgende aspecten:

- Het informeren van de zij-instromer over de gehanteerde criteria en de gevolgde procedures in het bekwaamheidsonderzoek (subparagraaf 6.3.1).
- De vraag of de zij-instromer het verslag ontvangt van de uitslag van het bekwaamheidsonderzoek (subparagraaf 6.3.2).
- Het gesprek dat plaats moet vinden over de bevindingen van het bekwaamheidsonderzoek (subparagraaf 6.3.3).
- De vraag of de zij-instromer zo nodig twee keer de mogelijkheid krijgt het bekwaamheidsonderzoek te ondergaan (subparagraaf 6.3.4).
- De vraag of de zij-instromer is geïnformeerd over het feit dat het getuigschrift niet leidt tot een bachelor- of mastergraad (subparagraaf 6.3.5).

6.3.1 Het informeren van de zij-instromer

Kwaliteitsaspect: de zij-instromer heeft een duidelijke positie in het bekwaamheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: de zij-instromer wordt geïnformeerd over de gehanteerde criteria en de gevolgde procedures in het bekwaamheidsonderzoek.

CONCLUSIE

De meeste pabo's informeren zij-instromers over de gehanteerde beoordelingscriteria en de gevolgde procedures in het bekwaamheidsonderzoek, waarbij een aantal pabo's de examenregeling noemt. In ieder geval een deel van de onderzochte pabo's informeert de zij-instromer over zijn of haar rechten rondom het bekwaamheidsonderzoek, zoals een klachtenregeling, beroep tegen afwijzing bij een burgerlijk rechter of eventuele andere rechtsmiddelen.

BEVINDINGEN

Informatie over het bekwaamheidsonderzoek en criteria

Tien van de twaalf onderzochte pabo's informeren de zij-instromer over de inrichting, het proces en de beoordelingscriteria van het bekwaamheidsonderzoek. Bij twee pabo's hebben we dat niet in de documenten kunnen vinden en zij noemen dit ook niet tijdens het interview. Eén pabo noemt aanvullend in het interview dat de examencommissie erop toeziet dat zij-instromers goed geïnformeerd worden.

Examenregeling

In ieder geval vijf van de twaalf onderzochte pabo's hebben een examenregeling voor het zij-instroomtraject. Bij de andere zeven pabo's hebben we daarover geen informatie gekregen.

Klachten en beroep

Tenminste vijf van de twaalf onderzochte pabo's informeren de zij-instromer geheel of deels over zijn of haar rechten rondom het bekwaamheidsonderzoek, zoals een klachtenregeling, beroep tegen afwijzing bij een burgerlijk rechter, of eventuele andere rechtsmiddelen. Dat blijkt uit de interviews of het documentenonderzoek. Dit punt is niet op systematische wijze met de pabo's besproken. Daarom weten we niet in hoeverre zij-instromers voldoende worden geïnformeerd over hun rechtspositie als contractant, die anders is dan de rechtspositie van een reguliere student. In het groepsinterview met enkele zij-instromers noemen zij dat het voor hen niet duidelijk is waar zij klachten in kunnen dienen.

6.3.2 Verslag van het bekwaamheidsonderzoek

Kwaliteitsaspect: de zij-instromer heeft een duidelijke positie in het bekwaamheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: de zij-instromer ontvangt het verslag van de uitslag van het bekwaamheidsonderzoek.

CONCLUSIE

Bij in ieder geval meer dan de helft van de onderzochte pabo's kan de zij-instromer de beoordeling van het bekwaamheidsonderzoek inzien. We nemen daarom aan dat de zij-instromers van deze pabo's het verslag ontvangen met de uitslag van het bekwaamheidsonderzoek.

BEVINDINGEN

Bij zeven van de twaalf onderzochte pabo's blijkt uit de documenten, of is tijdens het interview genoemd, dat de zij-instromer de beoordeling van het bekwaamheidsonderzoek in kan zien. We nemen daarom aan dat de zij-instromers van deze pabo's het verslag ontvangen met de uitslag van het bekwaamheidsonderzoek. Eén pabo heeft expliciet in de documenten staan dat de zij-instromer geen recht heeft op inzage. Bij de andere vier pabo's hebben we geen informatie hierover kunnen vinden in het documentenonderzoek en is dit niet ter sprake gekomen tijdens het interview.

6.3.3 Gesprek met de zij-instromer over de bevindingen

Kwaliteitsaspect: de zij-instromer heeft een duidelijke positie in het bekwaamheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: er vindt een gesprek plaats met de zij-instromer over de bevindingen van het bekwaamheidsonderzoek.

CONCLUSIE

De vraag of er een gesprek plaatsvindt over de bevindingen is met te weinig pabo's besproken om hierover een uitspraak te kunnen doen.

BEVINDINGEN

Tenminste drie van de twaalf onderzochte pabo's bevestigen tijdens het interview dat de zij-instromer het resultaat van het bekwaamheidsonderzoek nabespreekt met de assessoren. Bij de andere negen pabo's is dit punt tijdens het interview niet aan bod gekomen of bespreken ze de uitkomst van het bekwaamheidsonderzoek niet.

6.3.4 Tweede gelegenheid voor bekwaamheidsonderzoek

Kwaliteitsaspect: de zij-instromer heeft een duidelijke positie in het bekwaamheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: de zij-instromer krijgt zo nodig twee keer de gelegenheid het bekwaamheidsonderzoek te ondergaan.

CONCLUSIE

Bij in ieder geval driekwart van de onderzochte pabo's kunnen zij-instromers tenminste twee keer het bekwaamheidsonderzoek ondergaan.

BEVINDINGEN

Bij negen van de twaalf pabo's krijgen zij-instromers in ieder geval twee keer de kans het bekwaamheidsonderzoek te ondergaan, blijkt uit het documentenonderzoek of het interview. Bij twee pabo's hebben we in de documenten hierover geen informatie kunnen vinden en is geen interview afgenomen. Bij één pabo bevatten de aangeleverde documenten daarover tegenstrijdige informatie en is in het interview met deze pabo dit specifieke punt niet ter sprake gekomen.

6.3.5 Duidelijkheid over waarde van het getuigschrift

Kwaliteitsaspect: de zij-instromer heeft een duidelijke positie in het bekwaamheidsonderzoek.

Kwaliteitsdeelaspect: de zij-instromer is op de hoogte gebracht van het feit dat het getuigschrift niet leidt tot een bachelor- of mastergraad.*

Toelichting: zij-instromers ontvangen een getuigschrift bekwaamheidseisen als zij het bekwaamheidsonderzoek met goed gevolg afsluiten. Dit getuigschrift geeft geen recht op een bachelor- of mastergraad omdat het zij-instroomtraject geen bachelor- of masteropleiding is. We gaan hier na of zij-instromers daarover worden geïnformeerd.

CONCLUSIE

We hebben zeven pabo's gevraagd of de zij-instromer op de hoogte is gebracht van het feit dat het getuigschrift niet leidt tot een bachelor- of mastergraad. Zij antwoordden allemaal bevestigend.

BEVINDINGEN

In het interview is aan zeven pabo's gevraagd of de zij-instromer op de hoogte is gebracht van het feit dat het getuigschrift niet leidt tot een bachelor- of mastergraad. Al deze pabo's geven aan hun zij-instromers hierover te informeren. Op diverse manieren stellen ze de zij-instromer hiervan op de hoogte aan het begin van het traject, zoals tijdens het intakegesprek, bij de voorlichting of voorlichtingsbijeenkomst, op de website of tijdens het tripartiete gesprek. Ook wordt bij één pabo expliciet besproken dat je als zij-instromer tijdens het lerarentekort makkelijk een baan kunt vinden, maar dat dit in de toekomst zou kunnen veranderen als er mogelijk geen lerarentekort meer is, en dat scholen dan mogelijk toch zouden kunnen kiezen voor een leerkracht met een pabodiploma.

7 Bevindingen: hoe kijken betrokkenen aan tegen Zij-instroom in Beroep?

In dit laatste hoofdstuk bespreken we hoe de betrokkenen aankijken tegen het zij-instroomtraject: hoe beoordelen betrokkenen het ZiB-traject in het algemeen? En welke voor- en nadelen zien ze (7.1)? Welke lessen trekken betrokkenen uit hun ervaringen met ZiB (7.2)? Dit hoofdstuk heeft een ander karakter dan de voorgaande hoofdstukken. Er worden geen specifieke kwaliteits(deel)aspecten bekeken uit het ZiB-onderzoekskader, maar we inventariseren beelden van betrokkenen over het ZiB-traject om een antwoord te kunnen formuleren op de aanvullende vraag van dit onderzoek: hoe kijkt het veld aan tegen ZiB?

7.1 Opvattingen over het ZiB-traject

We vroegen alle betrokkenen van het zij-instroomtraject een cijfer te geven aan het zij-instroomtraject in het algemeen. Ook zijn we in de gesprekken ingegaan op een nadere toelichting op het gegeven oordeel, oftewel de voor- en de nadelen van ZiB.

7.1.1 Opvattingen van uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek en pabo's

CONCLUSIE

Uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek en de pabo's hebben wisselende oordelen over het zij-instroomtraject en geven cijfers tussen de 5 en de 10. Ze zijn positief over het feit dat met ZiB een nieuwe doelgroep wordt aangeboord. Over deze zij-instromers zijn ze erg enthousiast: zij-instromers zijn gemotiveerd, brengen veel kennis en ervaring in en kunnen een professionele schoolcultuur bevorderen. Verder is men tevreden met het feit dat ZiB een leerwerktraject is. Maar, de betrokkenen waarderen het negatief dat de ZiB-regelgeving afwijkt van de reguliere opleidingen, want dat maakt het lastig organiseerbaar en tijdrovend. Daarnaast zeggen de pabo's dat niet alle scholen zich voldoende verantwoordelijk voelen voor de begeleiding.

BEVINDINGEN

Tevredenheid over traject

De vraag naar het cijfer voor ZiB is ter sprake gekomen tijdens drie gesprekken met uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek en zeven gesprekken met de pabo's. Zij geven het traject cijfers die flink uiteenlopen: ze geven ZiB of aspecten daarvan cijfers tussen een 1 en een 10. De 10 wordt gegeven omdat ZiB een toevoeging is op het stelsel van routes: het traject zorgt voor meer diversiteit in de leraren voor de klas en het biedt de mogelijkheden voor maatwerk. Een 8 wordt gegeven omdat het een leerwerktraject is, een 4 of een 5 wordt gegeven omdat het ingewikkeld is om dit traject te organiseren in verband met de afwijkende wetgeving. En het cijfer 1 wordt gegeven omdat men het niet verantwoord vindt dat de zij-instromer direct als leraar voor de klas komt te staan.

Positieve kanten

De pabo's en uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek zien verschillende positieve kanten van ZiB. Ten eerste wordt door het zij-instroomtraject een nieuwe doelgroep voor het onderwijs aangeboord, het zorgt daardoor voor meer diversiteit

in de leraren voor de klas. Zij-instromers zijn aantrekkelijke leraren door hun elders opgedane ervaringen, hun hoge vooropleidingsniveau en hun persoonlijke vaardigheden. Zij-instromers verrijken de school en het lerarenteam doordat ze een professionele schoolcultuur bevorderen. ZiB als leerwerktraject is een effectieve manier van opleiden, biedt een passende aansluiting met het werkveld, biedt de mogelijkheid om een maatwerktraject in te richten, biedt kansen voor mensen die zelf niet kunnen investeren in hun opleiding en bevordert de samenwerking met de scholen.

Negatieve kanten

De pabo's en uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek zien ook negatieve kanten aan Zij-instroom in het Beroep. Zo kost het inrichten van ZiB tijd en inspanning vanwege de afwijkende regelgeving. Afgestudeerden van ZiB krijgen een ander getuigschrift dan bij de reguliere pabo, ondanks dezelfde leeruitkomsten. De korte route wekt soms twijfels bij docenten, de school of bij derden over de kwaliteit van het traject. Die kwaliteit van het traject hangt deels af van de kwaliteit van de begeleiding en dat maakt het kwetsbaar, omdat scholen hierin flink verschillen. Niet alle scholen voelen zich voldoende verantwoordelijk voor de begeleiding. Bovendien maakt dat de kwaliteit van het traject te afhankelijk van de omstandigheden: de begeleiding kan onder druk komen te staan door andere oorzaken, bijvoorbeeld het lerarentekort. De financiële prikkel zorgt er soms voor dat de verkeerde mensen in het traject geïnteresseerd zijn. Er is een risico op financiële motivatie van de school bij de beoordeling van de zij-instromer. Soms is er gebrek aan collegialiteit bij de collega's van de zij-instromer. ZiB is een zwaar traject voor zij-instromers. En sommigen vinden het voor de kwaliteit van het onderwijs niet verantwoord als zij-instromers direct als leraar voor de klas komen te staan.

7.1.2 Opvattingen van scholen

CONCLUSIE

Schoolleiders en -bestuurders zijn positief over hun zij-instromers. Ze geven ze gemiddeld een 8. Het traject in het geheel geven ze een 7. Ze vinden zij-instromers een mooie aanvulling op hun personeelsbestand, vooral in tijden van lerarentekort. Ze vinden wel dat het scholingstraject erg zwaar is, te weinig maatwerk biedt en onvoldoende aansluit op de schoolpraktijk, maar dat hangt wel van de pabo af. Scholen zien verschillen tussen de pabo's als het gaat om maatwerk en de zwaarte van de trajecten. Verder zijn ze niet zo tevreden over de afspraken en samenwerking met de pabo's.

Tevredenheid over zij-instromer

Scholen zijn overwegend positief over hun zij-instromer. Gemiddeld krijgen de zij-instromers bijna een 8. De cijfers liggen tussen een 6 en een 10. Ze vinden dat ze een sterk leervermogen hebben en dat ze goede persoonlijke vaardigheden hebben. De zij-instromer is een aanwinst voor het team. Uiteraard geven scholen aan dat de zij-instromer nog wel moet leren. Een aantal scholen geeft aan dat de zij-instromer het (nog) niet zo goed doet. Ze vinden ze pedagogisch-didactisch niet sterk, ze hebben een onvoldoende stevige persoonlijkheid en onvoldoende leervermogen.

Tevredenheid over traject

Gemiddeld geven de 51 scholen het traject een 7. Het cijfer varieert tussen een 5 en een 9. Ze zijn redelijk tevreden over hun eigen rol en geven aan hierin te groeien.

Sommigen geven wel aan dat ze niet zo goed zijn begonnen. De begeleiding kan beter en er kan ook meer beleid zijn.

Positieve kanten

Scholen vinden het een positief punt dat zij-instromers een aanvulling op het lerarenbestand vormen tijdens periodes van lerarentekort. Daarnaast zijn zij-instromers aantrekkelijke leraren vanwege hun elders opgedane ervaringen. Daardoor kunnen zij bijdragen aan een professionele schoolcultuur. Verder geven de scholen aan dat ZiB kansen biedt aan gemotiveerde kandidaten. Daarnaast biedt het besturen de mogelijkheid tot goed werkgeverschap ten aanzien van werknemers die zich willen bij- en omscholen en het biedt een kans te investeren in de toekomst van de stichting.

Negatieve kanten

Minder tevreden zijn schoolleiders en -bestuurders over de rol van de pabo. Er is onduidelijkheid over de verantwoordelijkheidsverdeling met name ten aanzien van de begeleiding. Ook klagen sommige scholen over onvoldoende overleg en afspraken. Daarnaast zijn ze kritisch over de inhoud van de scholing. Er is onvoldoende maatwerk, waardoor de scholingsprogramma's te zwaar zijn en de praktijkopdrachten niet aansluiten bij de praktijk. Over sommige pabo's zijn ze wel tevreden. Scholen zien dus verschillen tussen de pabo's in het maatwerk en de zwaarte van de trajecten. De directeurs en bestuurders plaatsen daarnaast de kanttekening dat door de zwaarte van het traject, de door de zij-instromers ingebracht kennis en ervaringen (nog) niet altijd op de werkvloer te benutten zijn. Tot slot vinden ze dat de subsidie niet toereikend is voor alle kosten die de begeleiding van de zij-instromer met zich meebrengt.

7.1.3 Opvattingen van schoolbegeleiders

CONCLUSIE

Schoolbegeleiders geven het traject een 7. Ze zijn enthousiast over de doelgroep. Ze vinden ZiB wel een zwaar traject en zetten soms vraagtekens bij de kwaliteit van het traject. Ze vinden het ook niet altijd verantwoord om zij-instromers direct (zelfstandig) voor de klas te zetten.

BEVINDINGEN

Tevredenheid over traject

Schoolbegeleiders beoordelen het zij-instroomtraject in het algemeen gemiddeld met een 7. Ze geven het een cijfer tussen een 5 en een 9.

Positieve kanten

Tijdens het verdiepende gesprek met een beperkt aantal begeleiders van de zij-instromers op de scholen, gingen we dieper in op hun oordeel over ZiB. Deze begeleiders vinden dat zij-instromers vaak pedagogisch meer onderlegd zijn dan reguliere pabostudenten. Zij-instromers hebben meer ervaring en twijfelen minder. De schoolbegeleiders vinden het waardevol om deze oudere volwassenen binnen het onderwijs te hebben.

Negatieve kanten

De schoolbegeleiders zien ook negatieve aspecten. De zij-instroomtrajecten verlopen lang niet altijd op de manier waarop het traject vooraf is opgezet. Zij zeggen dat ZiB

een zwaar en intensief traject is voor de deelnemers. Soms adviseren zij om de deeltijdpabo te doen omdat het voor de zij-instromer (te) zwaar is. Zij plaatsen daarnaast kanttekeningen bij de inhoud en de kwaliteit van het traject. Ze vinden de inhoud van het traject summier en oppervlakkig en vinden dat het eindniveau van het zij-instroomtraject niet gelijk is aan dat van de reguliere pabo. Deze begeleiders zien hierin wel verschillen tussen de pabo's. De kwaliteit van het traject is ook afhankelijk van de zij-instromer zelf. Tot slot zien ze dat als zij-instromers te vroeg zelfstandig voor de klas komen te staan, de onderwijskwaliteit voor de leerlingen onder druk kan staan.

7.1.4 Opvattingen van zij-instromers

CONCLUSIE

Zij-instromers zelf geven het zij-instroomtraject het laagste cijfer, namelijk een 6.5. Ze vinden dat het traject goed de gelegenheid geeft om veel te leren, maar het is erg zwaar. Ook is het traject niet erg op maat. Ze hadden vooraf liever meer inzicht gekregen in wat ze te wachten stond, ook gezien het feit dat de keuze van dit traject grote, soms ook financiële, consequenties heeft.

BEVINDINGEN

Tevredenheid over traject

In paragraaf 5.3 is de tevredenheid van de zij-instromers besproken, waaronder de tevredenheid over het traject in het algemeen. Gemiddeld beoordelen zij-instromers het zij-instroomtraject met een voldoende. Het laagste cijfer is een 4, het hoogste een 9.

Positieve kanten

Tijdens het verdiepende gesprek met een beperkt aantal zij-instromers vroegen we ze of ze dit traject zouden aanbevelen. "Ja", zeiden ze, "het is een heel erg leerzaam traject." Zij gaven aan dat het wel van groot belang is dat je als zij-instromer weet waar je aan begint, want het is een zwaar traject. Zij-instromers zeggen vaak hun baan op, waardoor ze niet zomaar terug kunnen. Het is dus belangrijk dat zij-instromers zich vooraf goed (kunnen) oriënteren op wat hen te wachten staat.

Negatieve kanten

Zij-instromers benoemen tevens verschillende verbeterpunten: vooraf meer duidelijkheid over de begeleiding op school, meer maatwerk in de scholing en meer aandacht van de scholen voor de ervaring die ze inbrengen. Zie paragraaf 5.4 voor een overzicht van de overige stimulerende en belemmerende factoren die uit de vragenlijsten zijn opgehaald.

7.2 Leerervaringen van ZiB

Aan de pabo's en de schoolleiders en -bestuurders hebben we gevraagd welke leerervaringen ze hebben opgedaan die de moeite waard zijn om te delen.

7.2.1 Leerervaringen van de pabo's

CONCLUSIE

Pabo's delen een variëteit aan leerervaringen, waaronder: het is goed om de zij-instromer niet direct zelfstandig voor de klas te zetten, maar om die zelfstandigheid

geleidelijk op te bouwen. Daarnaast werkt onderlinge afstemming tussen de pabo's goed.

BEVINDINGEN

Wat gaat goed

Tabel 7.1. Zes pabo's ontvingen de vraag over leerervaringen die de moeite waard zijn om te delen. Deze tabel geeft een overzicht van zaken die goed gaan.

Leerervaringen genoemd door de pabo's

Er is duidelijk een behoefte bij schoolbesturen aan trajecten op maat.

Richt een basisprogramma in specifiek voor zij-instromers.

Pas de inhoud van de trajecten aan voor zij-instromers in het speciaal onderwijs.

Start het zij-instroomtraject met een oriëntatieperiode voor het vaststellen van leerdoelen.

Door te werken met leeruitkomsten speel je makkelijker in op de verschillen tussen zij-instromers.

Breng structuur aan in het ZiB-traject (ook volwassenen hebben behoefte aan structuur).

Goede begeleiding is belangrijk.

Deel het traject op in fasen, met per volgende fase afnemende begeleiding op de werkvloer.

Geef zij-instromers een vaste docent als aanspreekpunt.

Maak gebruik van goede, ervaren beoordelaars.

Geef op het certificaat precies aan op grond van welke vakken, route en context het certificaat is behaald.

Kennisdeling binnen LOBO werkt goed.

Wat kan beter

Tabel 7.2. Zes pabo's ontvingen de vraag over leerervaringen die de moeite waard zijn om te delen. Deze tabel geeft een overzicht van zaken waarover verder moet worden nagedacht.

Verbeterpunten genoemd door de pabo's

De financiering van een voortraject.

Om het maatwerk goed aan te laten sluiten bij iemands competenties, zou het goed zijn om landelijke standaarden te ontwikkelen. Er is daarvoor ook behoefte aan sturing vanuit de overheid.

Volledige adaptiviteit is een utopie; leren in de groep is en blijft belangrijk want leren is een gemeenschappelijke en sociale activiteit.

Er is behoefte aan visieontwikkeling vanuit de overheid ten aanzien van flexibiliteit, leeruitkomsten en maatwerk, betrek lerarenopleidingen daarbij.

Er is behoefte aan meer duidelijkheid vanuit de overheid over de toekomst van ZiB in relatie tot de andere trajecten: ga na of elementen van ZiB geïntegreerd kunnen worden in de reguliere pabo. Tegelijkertijd wordt ook gewezen op de meerwaarde van ZiB: ZiB voorziet duidelijk in een behoefte vanuit het werkveld. Door ZiB blijft het beroep leraar aantrekkelijk voor meerdere doelgroepen.

Laat de subsidie ook voor andere routes gelden.

Geef zij-instromers binnen de aanstelling op scholen meer ruimte om te studeren, in plaats van in hun eigen tijd.

Scholen hebben meer subsidie nodig voor de begeleiding.

Het is moeilijk om in het geschiktheidsonderzoek het pedagogische handelen te beoordelen. Daarover zou nagedacht moeten worden.

Er is behoefte aan meer coördinatie vanuit LOBO, een vraagbaak, een Raamwerk ZiB, afstemming met elkaar over de assessments, de cesuur en het uitwisselen van formats.

7.2.2 Leerervaringen van de scholen

CONCLUSIE

Schoolleiders en -bestuurders delen zeer veel leerervaringen. Veel tips gaan over het voortraject, het maken van afspraken met de pabo's en de begeleiding van de zij-instromer. De scholen pleiten net als de pabo's voor een geleidelijke toename van de zelfstandigheid van de zij-instromer voor de klas.

BEVINDINGEN

Wat gaat goed

Tabel 7.3. De scholen ontvingen de vraag over leerervaringen die de moeite waard zijn om te delen. Deze tabel geeft een overzicht van zaken die goed gaan in verschillende categorieën (keuze voor een zij-instromer, beleid en overleg, begeleiding, overzicht houden, behoud van de zij-instromer en regionale samenwerking).

Leerervaringen genoemd door de scholen

Leerervaringen ten aanzien van de keuze voor een zij-instromer:

- Durf een zij-instromer aan te stellen. Zij-instromers zijn een aanwinst, een zij-instromer aannemen leidt tot zelfreflectie door de vragen die hij of zij stelt.
- Een goede werving en selectie is belangrijk.
- Een goed voortraject helpt beide partijen. De zij-instromer weet waarvoor hij of zij kiest en kan zich voorbereiden op het geschiktheidsonderzoek en het bestuur krijgt zicht op de kandidaat.
- Schep duidelijkheid over arbeidsvoorwaarden.
- Realiseer je dat de zij-instromer nog geen leraar is, overschat de zij-instromer niet.
- Realiseer je dat de zij-instromer anders is dan een stagiair vanuit de deeltijdopleiding.
- Kies voor zij-instromers met gedrevenheid en wilskracht.
- Selecteer alleen kandidaten met pedagogische-didactische ervaring en verwijs overige belangstellenden naar de verkorte deeltijdopleiding.

Leerervaringen gericht op beleid en overleg:

- Een goede samenwerking met de pabo is nodig. Overleg met alle betrokkenen, spreek de verwachtingen over en weer uit. Maak (vooraf) duidelijke afspraken met de pabo over de begeleiding.
- Realiseer je dat de begeleiding van zij-instromers anders is dan de begeleiding van startende leraren.
- De schoolontwikkeling en begeleiding van de zij-instromer moeten bij elkaar passen.

Leerervaringen over de zij-instromer in de school:

- Laat de zij-instromer eerst landen binnen de school en het bestuur en neem daar de tijd voor.
- Zet extra subsidie in om de inwerkperiode te verlengen.
- Zorg voor een goede match met de school en een goede match met de groep.
- Laat de zij-instromer kennismaken met meerdere bouwen.
- Betrek het team. Het team moet openstaan voor de zij-instromer. En neem de zij-instromer op als volwaardig teamlid.
- Zorg voor een open houding, een lerende schoolcultuur en een veilige cultuur.
- Heb oog voor de meerwaarde van de zij-instromer.

Leerervaringen ten aanzien de praktijk van de begeleiding:

- Zet de zij-instromer niet direct zelfstandig voor een groep. Start met co-teaching en laat de zelfstandigheid geleidelijk toenemen.
- Koppel de zij-instromer aan een goede leraar.
- Zorg voor een goede match met de duo.
- Geef goede en laagdrempelige begeleiding.
- Geef de zij-instromer begeleiding op maat, met veel persoonlijke aandacht en aandacht voor de privéomstandigheden.
- Zet naast de interne begeleider ook een externe begeleider in.

Leerervaringen genoemd door de scholen

- Geef de zij-instromer vertrouwen.
- Geef de zij-instromer verantwoordelijkheden zodat hij of zij kan leren.
- Wees flexibel en blijf denken in mogelijkheden.
- Maak de zij-instromer weerbaar.
- Pas de begeleiding aan op de individuele zij-instromer (maatwerk) en zet zijn of haar eerder verworven vaardigheden in.

Leerervaringen gericht op overzicht houden:

- Monitor de voortgang.
- Grijp snel in als het niet goed gaat.

Leerervaringen gericht op het behoud van de zij-instromer:

- Wees een aantrekkelijke werkgever en bied ontwikkel- en carrièreperspectief.
- Zet de eerder verworven ervaringen van de zij-instromer in.
- Neem een terugbetalingsregeling op in het contract van de zij-instromer.

Leerervaringen over zij-instroom in de regio:

- Denk mee op gemeentelijk niveau over de regionale aanpak van zij-instroom.
 - Maak afspraken in de regio om concurrentie te voorkomen.
-

Wat kan beter

Tabel 7.4. De scholen ontvingen de vraag over leerervaringen die de moeite waard zijn om te delen. Deze tabel geeft een overzicht van zaken waarover verder moet worden nagedacht, onderverdeeld in waarschuwingen en verbeterpunten.

Waarschuwingen en verbeterpunten genoemd door scholen

De schoolleiders en -bestuurders geven de volgende waarschuwingen:

- De subsidie is onvoldoende om alle extra kosten te dekken.
- Zorg voor heldere afspraken over scholing en begeleiding en zet die op papier (de tripartite overeenkomst). Neem daarin ook de verantwoordelijkheden op en de voorwaarden voor ontbinding.
- Een stabiele situatie op school is een voorwaarde.
- Plaats een zij-instromer per school, want het kost tijd.
- Gebruik de zij-instromer niet om gaten op te vullen veroorzaakt door het lerarentekort.
- Zet de zij-instromer niet voor een moeilijke klas.
- Check vooraf of de WisCAT al is gehaald.
- Sommige zij-instromers hebben een achterhaald beeld van het onderwijs.

Ten aanzien van het traject zien ze de volgende verbeterpunten:

- Meer samenwerking tussen de pabo's, want er zijn nu nog te veel verschillen.
 - Zorg eerst voor een sterker theoretisch kader bij de start van het traject voordat zij-instromers voor de klas komen te staan.
-

8 Conclusies en aanbevelingen

Dit hoofdstuk bevat de conclusies en aanbevelingen van ons onderzoek. We geven antwoord op de onderzoeksvraag: wat is de kwaliteit van de volledige keten van het traject Zij-instroom in Beroep van leraar in het primair onderwijs als we kijken naar de drie onderdelen 1) het geschiktheidsonderzoek, 2) de scholing en begeleiding, en 3) het bekwaamheidsonderzoek en het afsluitende getuigschrift?

We proberen inzicht in de kwaliteit van de drie onderdelen te krijgen aan de hand van vijf kwaliteitsaspecten:

1. De uitvoerders.
2. Het maatwerk.
3. De kwaliteitsborging en het beleid.
4. De praktijk van de begeleiding.
5. De positie van de zij-instromer.

We presenteren de conclusies per ZiB-onderdeel in plaats van per kwaliteitsaspect zoals in de schema's in paragraaf 1.6. Daarnaast beschrijven we de kennis van de betrokkenen over de wettelijke ZiB-voorschriften, en de opvattingen van de betrokkenen over het zij-instroomtraject in zijn geheel. We geven naar aanleiding van de conclusies aanbevelingen aan het veld of OCW.

8.1 De kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek

Uit het onderzoek blijkt dat de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek in het algemeen goed scoren op de kwaliteitsaspecten. Ten eerste laten zij het geschiktheidsonderzoek uitvoeren door deskundige partijen (uitvoerders): ze zetten assessoren in vanuit de pabo én vanuit het werkveld. Ten tweede passen ze vaak maatwerk toe door rekening te houden rekening met eerdere werk- en leerervaring van de kandidaat. Ten derde borgen ze de kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek: ze zorgen ervoor dat de assessoren tot een professioneel oordeel kunnen komen, bijvoorbeeld door ze te scholen en beoordelingscriteria ter beschikking te stellen. Ze volgen de voorgeschreven onderdelen van het geschiktheidsonderzoek en – voor zover we dat hebben kunnen beoordelen – ze evalueren de geschiktheidsonderzoeken.

Ten vierde hebben ze aandacht voor de positie van de zij-instromer: ze informeren de kandidaten in het algemeen goed over de criteria en procedure en voeren meerdere gesprekken met de kandidaten tijdens de procedure van het geschiktheidsonderzoek. Tot slot geven de meeste besturen aan dat zij succesvol zijn in het selecteren van passende kandidaten. Een oriëntatietraject en het scheppen van heldere verwachtingen vinden zij belangrijke aspecten van een goede selectie.

We zien ook een aantal aandachtspunten. Dat betreft op de eerste plaats het kwaliteitsaspect maatwerk. Weliswaar houden de uitvoerders van de geschiktheidsonderzoeken in het algemeen rekening met de eerder verworven competenties, toch vindt bijna 20 procent van de geënquêteerde zij-instromers dat er onvoldoende rekening is gehouden met eerdere leer- en werkervaring. Daarnaast hebben wij gezien dat de adviezen over scholing in de helft van de gevallen onvoldoende concreet zijn en te weinig op de persoon toegesneden. Verder ontbreekt in de helft van de onderzochte dossiers het advies voor de benodigde begeleiding. De opbrengsten van het geschiktheidsonderzoek kunnen daardoor onvoldoende worden benut bij het vaststellen van de benodigde scholing en

begeleiding. Door de adviezen over scholing en begeleiding beter op de persoon toe te snijden en concreter te formuleren, kan meer maatwerk worden gerealiseerd. Het geschiktheidsonderzoek is bedoeld om richting te geven aan leervragen en accenten te leggen binnen de te behalen bekwaamheidseisen.

- Aanbeveling voor uitvoerders van geschiktheidsonderzoek: maak de adviezen over scholing en begeleiding concreter en snijd ze beter toe op de persoon. Concretere adviezen zorgen voor een betere samenhang tussen alle onderdelen: aansluiting tussen de scholing, de begeleiding, tussentijdse aanpassingen en op de persoon toegesneden eindbeoordelingen.
- Aanbeveling voor uitvoerders van geschiktheidsonderzoek: geef niet alleen advies over scholing maar ook over begeleiding.

Bij het kwaliteitsaspect kwaliteitsborging en beleid, is ons opgevallen dat uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek niet altijd een duidelijke en eenduidige visie hebben op wat geschiktheid betekent. Bij meer dan de helft van de onderzochte uitvoerders is het geschiktheidsonderzoek gericht op het ontwikkelperspectief van de kandidaat – of de kandidaat na twee jaar kan voldoen aan de bekwaamheidseisen – in plaats van op het vaststellen of de kandidaat geschikt is om direct voor de klas te staan. De scholen vinden niet altijd dat een zij-instromer direct als leraar voor de klas kan staan. Er wordt dus verschillend gedacht over geschiktheid en wat er in de praktijk van een zij-instromer verwacht kan worden.

Wanneer er geen overeenstemming is over geschiktheid, kan dat leiden tot verkeerde verwachtingen van de kandidaat. Door een overschatting van de kandidaat kan het bijvoorbeeld voorkomen dat zij-instromers alleen voor de klas komen te staan, terwijl zij nog begeleiding nodig hebben. Een overeenkomstig beeld van geschiktheid heeft dus consequenties voor de begeleiding op de school en de kwaliteit van het door de zij-instromers verzorgde onderwijs.

- Aanbeveling aan uitvoerders van geschiktheidsonderzoek, pabo's en scholen: ga met elkaar in gesprek over wat geschiktheid is en wat dat betekent voor het geschiktheidsonderzoek, de begeleiding op de school en het onderwijs op de pabo. Als een zij-instromer nog niet zelfstandig voor de klas kan staan, moet zij of hij intensief begeleid worden.
- Aanbeveling aan OCW: kijk bij de inbedding van zij-instroom in de reguliere opleidingen kritisch naar het uitgangspunt dat de zij-instromer altijd direct zelfstandig voor de klas moet kunnen staan. De wet moet duidelijk aangeven wanneer een zij-instromer zelfstandig voor de klas kan staan en hoe dit geborgd is, zodat de kwaliteit van het onderwijs niet in gevaar komt.

Verder zien we dat uitvoerders van geschiktheidsonderzoeken verschillend omgaan met een aantal van de assessmentcriteria die zijn opgenomen in het Besluit zij-instroom (kwaliteitsborging). Voor het toetsen van de rekenvaardigheid hanteren uitvoerders vrijwel allemaal de WisCAT-toets en gebruiken ze dezelfde normering. Voor het toetsen van de taalvaardigheid bestaat geen duidelijk kader of norm en daar zien we dan ook grote verschillen. Negen van de twaalf onderzochte uitvoerders beoordelen wel de eigen taalvaardigheid van de kandidaat, meestal aan de hand van het portfolio. In het algemeen nemen zij geen taaltoets af en hanteren ze ook geen concrete norm voor het vereiste taalniveau. Verder wordt in de geschiktheidsonderzoeken weinig aandacht besteed aan de aanwezige kennis van het onderwijs en een passende beroepshouding.

- Aanbeveling aan de pabo's: besteed in het geschiktheidsonderzoek naast aandacht aan de rekenvaardigheid ook aandacht aan taalvaardigheid.
- Aanbeveling aan de pabo's: in het Kader zij-instroom van LOBO is de afspraak opgenomen om de rekenvaardigheid te toetsen met behulp van de WisCAT. Wij geven de pabo's in overweging om in LOBO-verband ook afspraken te maken over de andere onderdelen van het geschiktheidsonderzoek. Dit kan eventueel

ook in het kader van de voorgenomen herziening van de ZiB-regelgeving plaatsvinden.

- Aanbeveling aan besturen: besteed in de werving en selectie aandacht aan de kennis van het beroep. Dit kan ook opgenomen worden in eventuele oriëntatietrajecten.

De inspectie staat positief tegenover het gebruik van de nu geldende bekwaamheidseisen. De uitvoerders van geschiktheidsonderzoeken baseren de beoordelingscriteria vaak op de huidige bekwaamheidseisen voor het onderwijspersoneel, maar soms wordt er nog gewerkt met de oude SBL-competenties (kwaliteitsborging). Wanneer we kijken welke assessmentcriteria zijn vastgelegd in het Besluit zij-instroom, komen deze niet overeen met de nu geldende bekwaamheidseisen. Bovendien zijn deze weinig concreet.

- Aanbeveling aan uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek: hanteer de huidige bekwaamheidseisen.
- Aanbeveling aan OCW: gebruik de bekwaamheidseisen als basis voor de assessmentcriteria bij de inbedding van ZiB in de lerarenopleidingen.

Wat betreft de positie van de zij-instromer is een goede communicatie van belang. Voor 20 procent van de geënuquëeerde zij-instromers waren de criteria van het geschiktheidsonderzoek onduidelijk of heel erg onduidelijk.

- Aanbeveling voor de uitvoerders van geschiktheidsonderzoek: zorg voor duidelijke assessmentcriteria en goede communicatie daarover.

Tot slot attenderen we de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek en schoolbesturen op de volgende aanbevelingen:

- Zorg ervoor dat de veldassessoren onafhankelijk zijn van het schoolbestuur waar de zij-instromer werkt of gaat werken. We hebben gezien dat dat meestal wel goed gaat, maar niet altijd.
- Verstrek een geschiktheidsverklaring aan de geschikt bevonden kandidaat. Zonder deze verklaring kan de zij-instromer niet worden aangesteld als leraar. In ons onderzoek kwamen we één uitvoerder tegen die geen geschiktheidsverklaringen verstrekke.

8.2 De kwaliteit van de scholing en begeleiding

Uit het onderzoek blijkt dat het onderdeel scholing en begeleiding wisselend scoort op de kwaliteitsaspecten. Positief is dat de scholing en begeleiding wordt uitgevoerd door deskundige partijen (uitvoerders): alle zij-instromers in ons onderzoek hebben een begeleider vanuit de school en vanuit de pabo, en de begeleider vanuit de school is in alle gevallen bevoegd om les te geven in het primair onderwijs. Ook hebben wij geconstateerd dat de kwaliteitsborging en het beleid op orde zijn. De pabo's voeren over het algemeen systematisch kwaliteitszorg uit. Het merendeel van de schoolbesturen en scholen heeft beleid voor ZiB, onafhankelijk van de omvang van het bestuur. De zij-instromers ontvangen meerdere soorten begeleidingsactiviteiten en zijn over het algemeen tevreden over de begeleiding op de school (praktijk van de begeleiding).

Minder positief zijn de resultaten voor het kwaliteitsaspect maatwerk. Er is weinig maatwerk in de scholingsprogramma's voor de zij-instromers. De scholing bestaat voornamelijk uit standaardprogramma's die tijdens het zij-instroomtraject nauwelijks kunnen worden aangepast. De pabo's houden bij het vormgeven van het schoolprogramma niet altijd voldoende rekening met de al opgedane werk- en levenservaring, de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek en de vorderingen van de zij-instromer tijdens het traject. Zij-instromers die meer maatwerk ervaren in de opleiding (pabo), zijn ook tevredener over het traject.

- Aanbeveling voor uitvoerders van de scholing (pabo's): maak het mogelijk om de onderwijsprogramma's af te stemmen op de kennis en kunde van de individuele zij-instromers en biedt de mogelijkheid het programma gaandeweg aan te passen.

Een belangrijk kenmerk van het ZiB-traject is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de pabo en de school voor het verzorgen van de scholing en begeleiding (kwaliteitsborging en beleid). Deze gezamenlijke verantwoordelijkheid is niet zichtbaar in het proces van het opstellen van de tripartiete overeenkomst. De tripartiete overeenkomst is meestal een standaardovereenkomst vanuit de pabo, in plaats van een document waarin verwachtingen en op maat gemaakte afspraken vanuit de school, de pabo en de zij-instromer helder worden verwoord (kwaliteitsborging en beleid). Uit het onderzoek blijkt dat ruim de helft van de zij-instromers niet wordt betrokken bij het opstellen van de tripartiete overeenkomst, waarmee de positie van de zij-instromer tijdens het scholings- en begeleidingstraject ook in het geding is.

- Aanbeveling voor de uitvoerders van de scholing en begeleiding: betrek alle partijen (de pabo, de school en de zij-instromer) bij het opstellen van de tripartiete overeenkomst. En maak het een document waarin verwachtingen en op maat gemaakte afspraken van de pabo, de school en de zij-instromer helder worden verwoord.

Ook de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de pabo en de school voor het verzorgen van de scholing en begeleiding op het gebied van onderling contact (kwaliteitsborging en beleid) kan worden verbeterd. Alle pabo's geven aan dat er gezamenlijk overleg plaatsvindt tussen de zij-instromer, de schoolbegeleider en de pabo, maar dit wordt door slechts de helft van de ondervraagde schoolbegeleiders bevestigd. Structureel contact tussen de pabo en de school over de voortgang van de zij-instromer en het eventueel aanpassen van begeleidings- en scholingsafspraken ontbreekt, en de school is niet altijd op de hoogte van de scholing door de pabo.

- Aanbeveling voor de uitvoerders van de scholing en begeleiding: onderhoud contact (tussen pabo en school) tijdens het traject van de zij-instromer om op de hoogte te blijven van de voortgang. Zorg dat alle partijen betrokken zijn als er aanpassingen in scholingsafspraken nodig zijn, en zorg dat de afspraken worden vastgelegd in een aangepaste tripartiete overeenkomst, met inachtneming van de door de pabo gehanteerde borgingsmechanismes.

De zij-instromers zijn over het algemeen tevreden over de hoeveelheid begeleiding op school, hoewel een derde van de zij-instromers wel aangeeft dat ze graag meer begeleiding hadden ontvangen (praktijk van de begeleiding). De zij-instromers willen graag in ieder geval wekelijks of tweewekelijks contact met de school- en opleidingsbegeleider, terwijl een deel slechts maandelijks contact heeft. Zij-instromers die een grotere hoeveelheid begeleidingsactiviteiten ontvangen op school of op de pabo zijn ook tevredener over de begeleiding. En wanneer zij tevredener zijn over de begeleiding, zijn zij ook positiever over het zij-instroomtraject in het algemeen. Zij-instromers zijn meer tevreden over de begeleiding door de school, dan over de begeleiding door de pabo.

- Aanbeveling voor de uitvoerders van de begeleiding (vanuit de school en vanuit de pabo): evalueer de hoeveelheid begeleiding van de zij-instromers en tevredenheid daarover, en optimaliseer de begeleiding indien nodig.

Startende leraren die meer begeleiding ontvangen, blijven langer werken in het onderwijs (Helms-Lorenz e.a., 2020). Uit ons onderzoek blijkt dat niet de hoeveelheid begeleidingsactiviteiten, maar een hogere tevredenheid over die

begeleiding gerelateerd is aan een minder grote neiging om te stoppen met het zij-instroomtraject (praktijk van de begeleiding). Ook blijkt dat zij-instromers die meer begeleiding ontvangen of tevredener zijn over de begeleiding, vaker maatwerk ontvangen, minder belemmeringen noemen, reëlere verwachtingen hebben en meer veiligheid ervaren. Deze aspecten zijn (vrijwel) allemaal aan elkaar gerelateerd, wat impliceert dat het verbeteren van al deze aspecten – in plaats van slechts een van deze aspecten – kan leiden tot een cumulatief betere kwaliteitservaring van het zij-instroomtraject.

- Aanbeveling voor de uitvoerders van het zij-instroomtraject: evalueer het zij-instroomtraject op onderdelen als begeleidingsactiviteiten, scholing, verwachtingen, maatwerk en ervaren belemmeringen, om de kwaliteit van het traject te optimaliseren.

8.3 De kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek

Uit het onderzoek blijkt dat het onderdeel bekwaamheidsonderzoek redelijk goed scoort op de kwaliteitsaspecten. Ten eerste hanteert de pabo beleid dat gericht is op de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek, door het programma, de toetsing en de eindkwalificaties zoveel mogelijk te baseren op dat van de reguliere (deeltijd)pabo. Ook betrekken pabo's zelfs – hoewel dit wettelijk niet voorgeschreven wordt – de examencommissies bij het bekwaamheidsonderzoek. Ten tweede borgt de pabo de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek door vooraf de beoordelingscriteria vast te stellen, professionele beoordelaars in te zetten, een gemotiveerd eindverslag te maken en de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek met regelmaat te evalueren. Ook heeft de zij-instromer een redelijk duidelijke positie in het bekwaamheidsonderzoek. Zo informeren de pabo's de zij-instromers bijvoorbeeld goed over de gehanteerde beoordelingscriteria en de gevolgde procedures in het bekwaamheidsonderzoek.

Op een aantal aspecten is de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek nog niet voldoende: het bekwaamheidsonderzoek sluit niet altijd aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek, wordt niet altijd volledig uitgevoerd door de aangewezen deskundige partijen, en de getuigschriften voldoen op meerdere punten niet aan de wettelijke voorschriften³⁹.

Het bekwaamheidsonderzoek sluit meestal niet aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek (maatwerk).

- Aanbeveling voor uitvoerders van het bekwaamheidsonderzoek: geef in het bekwaamheidsonderzoek concreet aan welke beoordelingscriteria aansluiten op de nog te behalen competenties uit het geschiktheidsonderzoek.

Vrijwel alle pabo's voeren het bekwaamheidsonderzoek zelf uit. Bij het praktijkdeel van het bekwaamheidsonderzoek wordt echter niet altijd de school betrokken (uitvoerders).

- Aanbeveling voor uitvoerders van het bekwaamheidsonderzoek: betrek de school bij de beoordeling van het praktijkdeel van het bekwaamheidsonderzoek.

Niet alle getuigschriften zijn conform de wettelijke voorschriften vormgegeven: de getuigschriften hebben verschillende benamingen, bij niet alle pabo's staat op het getuigschrift vermeld dat de zij-instromer voldoet aan de bekwaamheidseisen en de bekwaamheidsonderdelen worden slechts summier benoemd (kwaliteitsborging getuigschriften). Getuigschriften behoren conform de wettelijke voorschriften te worden vormgegeven, zodat de eigenaar ervan zijn hele leven op grond van dit getuigschrift als leraar aangesteld kan worden.

³⁹ De verwijzingen naar de wettelijke voorschriften zijn te vinden in bijlage III.

- Aanbeveling voor uitvoerders van het bekwaamheidsonderzoek: geef het getuigschrift de naam: 'getuigschrift bekwaamheidsonderzoek', vermeld dat de zij-instromer voldoet aan de bekwaamheidseisen en benoem concrete bekwaamheidsonderdelen.

8.4 Kennis van de wettelijke ZiB-voorschriften

ZiB is wettelijk anders geregeld dan de reguliere routes naar het leraarschap. Alle ondervraagde partijen vinden kennis over de inrichting en de wettelijke voorschriften van ZiB van belang. Dit is volgens hen nodig om afspraken te kunnen maken, betrokkenen (zoals collega's en ouders) te informeren en om duidelijk voor ogen te hebben wat iedereen van de zij-instromer kan verwachten. Over het algemeen vinden de scholen en instellingen zichzelf wel op de hoogte, maar andere partijen vinden ze niet altijd goed op de hoogte. Ze zien bij anderen onbekendheid op verschillende onderdelen van ZiB. De ingewikkelde wet- en regelgeving speelt ook een rol in de onbekendheid. Kennis over ZiB lijkt dus niet altijd optimaal aanwezig bij de partijen. Dit blijkt ook uit het feit dat sommige scholen aangeven dat het verspreiden van kennis over ZiB aanvankelijk gebeurde via de zij-instromer. Tevens signaleren zij-instromers dat sommige scholen en pabo's gedurende het traject moesten groeien in hun rol. De inspectie beschouwt onvoldoende bekendheid met de wettelijke voorschriften van ZiB als een risico voor een goede uitvoering van de hele ZiB-keten (kwaliteitsborging).

- Aanbeveling voor de pabo's en de scholen: investeer verder in kennisontwikkeling onder de betrokkenen over de wettelijke voorschriften voor ZiB (zie ook eerdere aanbevelingen die volgen uit dit onderzoek).
- Aanbeveling voor OCW: verschaft overzichtelijke informatie aan het veld over de wettelijke eisen van ZiB.

8.5 Hoe kijken betrokkenen aan tegen ZiB

Over ZiB als traject hebben de betrokkenen wisselende opvattingen. Scholen en instellingen zijn positief over het feit dat met ZiB een nieuwe doelgroep wordt aangeboord. Voor scholen biedt dat de mogelijkheid om in tijden van een lerarentekort versneld leraren voor de klas te krijgen. Dat het is ingericht als leerwerktraject biedt de gelegenheid het traject passend te maken voor elke zij-instromer. Scholen maken wel de kanttekening dat het maatwerk onvoldoende vorm krijgt, alhoewel dat verschilt per pabo. Het traject is zwaar, zeggen de betrokkenen, inclusief de zij-instromers zelf. Daarnaast zijn scholen niet altijd tevreden over de samenwerking met de pabo's, andersom geldt dit ook. Verder uiten sommige schoolbegeleiders twijfels over de kwaliteit van het onderwijs als de zij-instromers direct voor de klas komen te staan. Scholen geven daarnaast aan dat de subsidie niet toereikend is voor alle kosten voor de begeleiding van de zij-instromer. Tot slot geven de pabo's aan dat de afwijkende regelgeving van ZiB het lastig organiseerbaar en tijdrovend maakt.

De uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek, de pabo's, de scholen en de begeleiders zijn enthousiast over zij-instromers. Zij-instromers zijn gemotiveerd, ze brengen kennis en ervaring in en dragen bij aan een professionele schoolcultuur. De zij-instromers zelf geven aan dat goede informatie voordat ze aan het traject beginnen voor hen van groot belang is, aangezien hun keuze voor dit traject soms grote consequenties heeft.

Er zijn veel waardevolle leerervaringen gedeeld. De leerervaringen gaan over een diversiteit aan onderwerpen, zoals: een geleidelijke toename van de zelfstandigheid van de zij-instromer voor de klas, de invoering van een oriëntatietraject voorafgaand aan het geschiktheidsonderzoek, het maken van afspraken tussen de scholen en de pabo's en de begeleiding van de zij-instromer.

9 **Beschouwing**

Ons onderzoek was gericht op het inzicht krijgen in de kwaliteit van de volledige keten van ZiB in het primair onderwijs als we kijken naar de drie onderdelen: het geschiktheidsonderzoek, de scholing en begeleiding, en het bekwaamheidsonderzoek en getuigschrift. Hierbij gebruikten we vijf aspecten als uitgangspunt: de uitvoerders, het maatwerk, de kwaliteitsborging en het beleid, de praktijk van de begeleiding, en een duidelijke positie van de zij-instromer in het traject. We hebben in ons onderzoek vastgesteld dat de kwaliteit van de ZiB-onderdelen in het algemeen voldoende tot goed is, maar constateren dat er ook knelpunten zijn. Met dit rapport hopen we – in aanvulling op eerder onderzoek en de huidige ontwikkelingen op het gebied van het ZiB-traject – bij te dragen aan de verdere ontwikkeling van ZiB in het primair onderwijs. We bespreken in dit hoofdstuk discussiepunten en de relatie met eerder onderzoek, en geven overwegingen mee die betrekking hebben op de huidige ontwikkelingen rondom het ZiB-traject. Hiermee gaan we een stap verder dan de conclusies en aanbevelingen uit hoofdstuk 8 en zetten we deze in een breder perspectief van maatschappelijke uitdagingen.

Inbedding reguliere lerarenopleiding

De beoogde inbedding van ZiB binnen de reguliere lerarenopleidingen zal mogelijk een aantal knelpunten oplossen die in het huidige onderzoek naar voren komen. De inbedding zorgt er bijvoorbeeld voor dat de opleidingen niet te maken hebben met afwijkende voorschriften ten aanzien van de kwaliteitsborging van het traject. Ook zal dit ervoor kunnen zorgen dat zij-instromers een getuigschrift met een bachelorgraad ontvangen, dat de rechtspositie van de zij-instromer verbeterd wordt en dat de examencommissie betrokken is bij het traject. Ook zorgt inbedding er bijvoorbeeld voor dat alle betrokken partijen de bekwaamheidseisen onderwijspersoneel zullen gebruiken als uitgangspunt van het traject. De bekwaamheidseisen vormen dan de basis voor de toetsing in het geschiktheidsonderzoek, de advisering voor de benodigde scholing en begeleiding, de daadwerkelijke scholing en begeleiding, en het afsluitende bekwaamheidsonderzoek. Deze gezamenlijke basis kan zorgen voor een betere aansluiting tussen de verschillende onderdelen en tot verbetering van de kwaliteitsborging van het traject.

Maatwerk

Wij hebben in onze conclusies aanbevelingen gedaan voor beter maatwerk. Ook in ons eerdere onderzoek naar de kwaliteit van ZiB in het voortgezet onderwijs en mbo (Inspectie van het Onderwijs, 2012) en in andere recente onderzoeken, staan verbeterpunten in het bieden van maatwerk en het meenemen van eerder verworven werk- en leerervaring van de zij-instromer in het traject (Oberon, 2020; Regioplan & ECBO, 2021). Zo staat er in de loopbaanmonitor dat niet meer dan 27 procent van de zij-instromers aangeeft dat de opleiding voldoende maatwerk biedt (CentERdata & MOOZ, 2021).

Wij hebben geconstateerd dat er in de scholingsprogramma's nauwelijks sprake is van maatwerk. De pabo's geven aan dat maatwerk, zoals dat in de ZiB-regelgeving wordt gedefinieerd, moeilijk te realiseren is. Ze baseren de inhoud en vormgeving van het ZiB-traject op het reguliere (deeltijd)traject vanuit het oogpunt van kwaliteitsborging – in de praktijk is er op die manier al inbedding (zie ook Regioplan & ECBO, 2021). Het onderwerp maatwerk vormt een belangrijk punt in de afspraken van het bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen. In het bestuursakkoord

flexibilisering is opgenomen dat de pabo's steeds meer zullen gaan werken met leeruitkomsten. Door te werken met leeruitkomsten moeten kennis en vaardigheden integraal aangetoond worden en heeft de student of cursist de ruimte die leeruitkomsten zelf invulling te geven aan de hand van de eigen leerwensen en de specifieke werkomgeving. De pabo's krijgen op korte termijn te maken met zowel de uitvoering van de afspraken in het bestuursakkoord, als met de inbedding van ZiB in de reguliere opleiding. Het ligt daarom voor de hand om onze aanbevelingen ten aanzien van maatwerk in de scholing integraal met deze veranderingen te verwerken. De mogelijkheid voor maatwerk speelt ook een rol bij de voorgenomen herziening van het bevoegdheidsstelsel, waarmee een flexibeler en toegankelijker stelsel wordt beoogd. Ook bij deze herziening zijn onze aanbevelingen van belang, samen met de aanbevelingen in ons rapport over routes naar het leraarschap (Inspectie van het Onderwijs, 2020).

Samenwerking tussen opleidingen en scholen

Meer en concreter maatwerk vereist goede samenwerking en gezamenlijke afspraken tussen opleidingen en scholen (zie ook Oberon, 2020). Wij concluderen – net als in ons rapport over maatwerk bij deeltijdopleidingen (2019) – dat de samenwerking tussen scholen en opleidingen meer duidelijkheid en begrip over en weer kan gebruiken. In het onderzoek van Regioplan & ECBO (2021) lijkt de samenwerking tussen de school en de opleiding op het gebied van de begeleiding van de zij-instromer, positiever naar voren te komen. Opleidingen en scholen ervaren de samenwerking over het algemeen als positief, vanwege frequent overleg over de begeleiding van de zij-instromers en de betrokkenheid van schoolbesturen bij de ontwikkeling van opleidingsprogramma's.

Beide onderzoeken onderschrijven hoe dan ook het belang van een goede samenwerking tussen de opleiding en de scholen. Ook bij een inbedding in de reguliere pabo, waardoor de eindverantwoordelijkheid bij de opleiding komt te liggen, zijn er scherpe afspraken nodig over de samenwerking en verantwoordelijkheden met betrekking tot de begeleiding. We verzoeken in ons onderzoek de opleidingen en de schoolbesturen om bij die samenwerking de zij-instromers zelf niet te vergeten. De zij-instromer is een gelijkwaardige partij, naast het schoolbestuur en de opleiding, maar wordt vaak niet betrokken bij de tripartiete overeenkomsten waarin – als het goed is – de afspraken voor de drie partijen worden vastgelegd. Als de drie partijen de zij-instromer en zijn specifieke achtergrond en ervaring als spil in de tripartiete overeenkomst zien, krijgt maatwerk bovendien meer kans.

Geschiktheid

Verder vragen we aandacht voor het uitgangspunt van ZiB dat de zij-instromer direct zelfstandig voor de klas moet kunnen staan en voor de interpretatie van het daaraan gerelateerde begrip geschiktheid. In het licht van de boodschap van de inspectie over onderwijsongelijkheid en teruglopende prestaties op de basisvaardigheden (onder andere De Staat van het Onderwijs, 2021) is het evident dat goede leraren belangrijk zijn. Kinderen moeten, ook met een startende zij-instromer voor de klas, voldoende kunnen leren. In de praktijk blijken uitvoerders van geschiktheidsonderzoeken, pabo's en scholen niet altijd achter het uitgangspunt 'direct zelfstandig voor de klas' te staan en gaan zij uit van een geleidelijke toename van de zelfstandigheid van de zij-instromer voor de klas.

Ook andere onderzoeken merken de voordelen op van een geleidelijke toename van de zelfstandigheid van de zij-instromer. Een zachte landing in het onderwijs door (deels) bovenformatieve inzet van de zij-instromer, is een belangrijke succesfactor volgens betrokkenen (Oberon, 2020; Regioplan & ECBO, 2021). Wanneer betrokkenen met elkaar kritisch kijken naar de betekenis van geschiktheid, adviseren wij uit te gaan van een geleidelijke toename van de zelfstandigheid van

een zij-instromer. Men zou kunnen nadenken over een gefaseerd traject, waarbij de zij-instromer onder begeleiding start, onder toezicht en verantwoordelijkheid van een gekwalificeerde leraar en gaandeweg meer zelfstandigheid verwerft. Dit geldt wat ons betreft zeker voor de basisvakken taal en rekenen. Er zullen wellicht ook zij-instromers zijn die wel direct of heel snel zelfstandig voor de klas kunnen staan; ook dit is maatwerk.

Samenwerking tussen de pabo's

De pabo's werken steeds meer onderling samen in het ontwikkelen van standaarden. Dit begon meer dan tien jaar geleden bij het ontwikkelen van kennisbases en kennistoetsen, en de samenwerking van de betrokken examencommissies bij het borgen van de kwaliteit daarvan. Inmiddels werken de pabo's samen bij het ontwikkelen van standaarden ten behoeve van het bieden van maatwerk naar aanleiding van het bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen. Ook werken de pabo's aan een raamwerk ZiB. Dat raamwerk is ontwikkeld door het Netwerk zij-instroom. Dit netwerk is opgericht door het Landelijk Overleg Lerarenopleiding Basisonderwijs (LOBO). Behalve alle pabo's zijn daarbij aangesloten: OCW, de PO-Raad, de Vereniging Hogescholen en het arbeidsmarktplatform. Dit raamwerk ZiB voor het primair onderwijs is geïnspireerd op de raamwerken die de vo- en mbo-sector hebben ontwikkeld naar aanleiding van de aanbevelingen in het inspectierapport in 2012 over ZiB in het voortgezet onderwijs en mbo (Inspectie van het Onderwijs, 2012). Deze vo- en mbo-raamwerken zijn gericht op uniforme inrichting en kwaliteitsborging van ZiB en worden nog steeds toegepast. We adviseren om de aanbevelingen in dit onderzoek die de wettelijke voorschriften van ZiB betreffen, te verwerken in het raamwerk ZiB voor het primair onderwijs. Te denken valt aan bijvoorbeeld formats voor geschiktheidsverklaringen, tripartiete overeenkomsten en getuigschriften bekwaamheidsonderzoek.

Oriëntatietrajecten en samenwerking tussen besturen primair onderwijs

De schoolbesturen en de pabo's zijn voorstander van een oriëntatietraject om de selectie van geschikte kandidaten te vergemakkelijken. Hierin krijgen mogelijke zij-instromers de kans om zich te oriënteren op het beroep en zich voor te bereiden op het geschiktheidsonderzoek. Tegelijk is een oriëntatietraject doeltreffend om kandidaten te selecteren die kansrijk zijn voor het ZiB-traject (Oberon, 2020). Hoewel wij geen onderzoek hebben gedaan naar het directe effect van deze oriëntatietrajecten, bevatten andere onderzoeken vergelijkbare conclusies over onder andere de meerwaarde van een oriëntatietraject en goede voorlichting over het beroep en het traject (Oberon, 2020; Regioplan & ECBO, 2021). Men beveelt zelfs aan een (vorm van een) oriëntatietraject verplicht te stellen, voorafgaand aan het geschiktheidsonderzoek. Oriëntatietrajecten zijn in de vijf grote steden ontstaan in het kader van de Noodplannen Lerarentekort. Een belangrijk onderdeel van deze noodplannen is het werven van grote groepen zij-instromers. De in deze plannen opgenomen doelstellingen voor het aanstellen van zij-instromers loopt redelijk goed. Wij hebben het idee dat ook andere gemeenten hun voordeel kunnen doen met het inrichten van oriëntatietrajecten.

Deze samenwerking tussen besturen sluit aan op een bestaande ontwikkeling van toenemende regionale samenwerkingen van besturen in het primair onderwijs om leraren in opleiding en startende leraren te begeleiden (Samen opleiden en Professionaliseren). Ook bij ZiB kan verdere samenwerking de kwaliteit ten goede komen. Als scholen of besturen starten met zij-instromers, kunnen ze leren van elkaar en een gezamenlijke aanpak ontwikkelen. Ook kunnen ze gezamenlijk de kwaliteit evalueren.

Begeleiding

Uit ons eerdere onderzoek naar de kwaliteit van ZiB in het voortgezet onderwijs en het mbo, bleek dat de lerarenopleidingen minimale begeleiding verzorgden, de begeleiding sterk afnam en er weinig contact was over de begeleiding tussen de lerarenopleiding en de school (Inspectie van het Onderwijs, 2012). In het huidige onderzoek naar ZiB in het primair onderwijs komt een positiever beeld naar voren, maar evengoed blijkt dat een deel van de zij-instromers meer contact wenst met hun begeleiders vanuit de school en vanuit de pabo. Hoe meer begeleiding ze ontvangen, hoe tevredener ze zijn over het traject en over de begeleiding. Hoewel ons onderzoek geen relatie vond tussen de hoeveelheid begeleiding op school en de neiging om te stoppen met het traject, bleek uit eerder onderzoek onder startende leraren wel dat meer begeleiding gerelateerd was aan een minder groot verloop (Helms-Lorenz e.a., 2020). Uit ander onderzoek komt naar voren dat zij-instromers soms onvoldoende worden begeleid op de werkplek, onder andere omdat de begeleiders hiervoor onvoldoende gefaciliteerd worden (Regioplan & ECBO, 2021). Scholen en pabo's lopen tegen de grenzen van de groei van het aantal zij-instromers aan, op het gebied van de begeleidingscapaciteit vanuit de scholen en de beschikbaarheid van assessoren vanuit de opleidingen (Oberon, 2020). De begeleiding van zij-instromers in het primair onderwijs (en voortgezet onderwijs) komt in grote lijnen overeen met die van pas afgestudeerde leraren: zij worden vaak begeleid door een ervaren docent, mentor of coach, die regelmatig lessen bijwoont en nabespreekt (CentERdata & MOOZ, 2020). In ieder geval is duidelijk dat de zij-instromer voldoende begeleid moet worden. Daarom zullen begeleiders ondersteund moeten worden door middel van scholing, coaches en facilitering van uren (zie ook Oberon, 2020).

Financiering

Het is duidelijk dat Zij-instroom in het Beroep een waardevol traject is, dat bijdraagt aan het oplossen van het lerarentekort. Het vraagt echter wel een investering in scholen. Mocht met de inbedding in de reguliere lerarenopleiding de financiering in de vorm van de zij-instroomsubsidie veranderen, is het de vraag waar de financiële last zal komen te liggen voor het financieren van de scholing en de begeleiding: bij de schoolbesturen, de zij-instromers, of beiden. Aangezien het ZiB-traject een bijdrage levert aan de oplossing voor het lerarentekort (Regioplan & ECBO, 2021; Oberon, 2020), zou een financiële bijdrage vanuit de overheid wenselijk blijven. In ons onderzoek, maar ook in andere onderzoeken, wordt de noodzaak van financiering onderschreven. Er zijn zelfs signalen dat de huidige subsidie de kosten niet dekt (Regioplan & ECBO, 2021; Oberon, 2020). Het behoud van een traject voor deze doelgroep zou daarom samen moeten gaan met een zorg voor een robuuste financiering, voor zoveel scholen als pabo's – ook wanneer het ZiB-traject is ingebed in een reguliere opleiding.

Nationaal Programma Onderwijs

De komende jaren komt er via het Nationaal Programma Onderwijs een grote som geld richting de scholen om onderwijsachterstanden weg te werken. De Inspectie van het Onderwijs roept in De Staat van het Onderwijs op om de gelden niet alleen in te zetten voor reparatie, maar ook voor renovatie van het onderwijs. Onderliggende oorzaken die leiden tot onderwijsongelijkheid en achterstand moeten aangepakt worden. Een van die oorzaken is het voortdurende lerarentekort, vooral op die plekken in Nederland waar de achterstanden het grootste zijn. Scholen kunnen de gelden uit het Nationaal Programma Onderwijs ook inzetten voor het aanstellen, opleiden en begeleiden van extra zij-instromers (binnen het onderdeel Faciliteiten en Randvoorwaarden). Onze conclusies en aanbevelingen kunnen de scholen handvatten bieden.

Tot slot

Door de oplopende lerarentekorten en de snelle toename van het aantal zij-instromers moesten scholen en pabo's snel handelen. Scholen hebben omscholers verwelkomd en de begeleidingsstructuur moeten aanpassen, om zo de zij-instromers de begeleiding te kunnen geven die ze nodig hebben. Besturen hebben hun werving- en selectiebeleid aangepast en daarin binnen de regio met elkaar samengewerkt. Pabo's hebben de bakens verzet om naast hun reguliere bachelorstudenten een grote en diverse groep zij-instromers op te leiden. En niet te vergeten de zij-instromers zelf, die met veel enthousiasme en motivatie een andere loopbaan hebben gekozen en daarvoor een zwaar traject zijn ingegaan. Het is duidelijk dat door alle betrokkenen veel inspanningen zijn geleverd. Ook is duidelijk dat pabo's, scholen en besturen het traject nog volop verder aan het ontwikkelen zijn. Dit rapport kan aan deze ontwikkeling bijdragen, zodat deze bijzondere doelgroep een mooie plek krijgt in het onderwijs.

10 Afkortingen

ADEF: Algemeen Directeurenoverleg Educatieve Faculteiten

DUO: Dienst Uitvoering Onderwijs

Ivho: Inspectie van het Onderwijs

LENA: Landelijk Expertise Netwerk Assessment

LOBO: Landelijk overleg lerarenopleidingen basisonderwijs

NVAO: Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie

OCW: ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Pabo: pedagogische academie voor het basisonderwijs

Po: primair onderwijs

WEC: Wet op de expertisecentra (wet gericht op het speciaal onderwijs en speciaal voortgezet onderwijs)

WHW: Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

WPO: Wet op het primair onderwijs

ZiB: Zij-instroom in het Beroep

11 Literatuurlijst

CenterERdata & MOOZ (2020). *Loopbaanmonitor onderwijs 2020*. Tilburg: CentERdata Instituut voor dataverzameling en onderzoek & MOOZ Beleidsonderzoek en advies.

Helms-Lorenz, M., van der Pers, M., Moorer, P., Lugthart, E., van der Lans, R., & Maulana, R. (2020). *Begeleiding startende leraren 2014-2019: Eindrapportage*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/02/21/begeleiding-startende-leraren-2014-2019>.

Inspectie van het Onderwijs (2012). *Evaluatie van het zij-instroomtraject leraren in het vo en mbo*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs. Te downloaden via: <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/themaonderzoeken/documenten/publicaties/2012/06/01/evaluatie-van-het-zijinstroomtraject-leraren-in-het-vo-en-mbo>

Inspectie van het Onderwijs (2019). *Maatwerk voor aankomende leraren. Een onderzoek naar maatwerk bij deeltijd lerarenopleidingen*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs. Te downloaden via: <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/themaonderzoeken/documenten/rapporten/2019/09/17/maatwerk-voor-aankomende-leraren>

Inspectie van het Onderwijs (2020). *Routes naar het leraarschap*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs. Te downloaden via: <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/themaonderzoeken/documenten/themarapporten/2020/04/22/routes-naar-het-leraarschap>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) (2020). *Kamerbrief lerarenbeleid en onderwijsarbeidsmarkt 2020*. Brief van de minister van OCW aan de Tweede Kamer van 9 december 2020. Den Haag: ministerie van OCW. Te downloaden via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/12/09/kamerbrief-lerarenbeleid-en-onderwijsarbeidsmarkt>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) (2020). *Tendrapportage Arbeidsmarkt Leraren po, vo en mbo 2020*. Bijlage bij de Kamerbrief lerarenbeleid en onderwijsarbeidsmarkt 2020. Den Haag: ministerie van OCW. Te downloaden via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/12/09/kamerbrief-lerarenbeleid-en-onderwijsarbeidsmarkt>

Oberon (2020). *Hoe werkt de keten? Onderzoek naar de Amsterdamse keten Zij-instroom in het Beroep*. Utrecht: Oberon onderzoek advies. Te downloaden via: <https://www.oberon.eu/portfolio/hoe-werkt-de-keten/>

Pijpers-Streefkerk, E. (2020). *Kiezen voor een zij-instromer. Een keuze voor vakmanschap*. In: *Basisschoolmanagement 8, 2020*, p. 16-19.

Regioplan & ECBO (2021). *Eindrapport Zij-instroom po vo mbo*. Amsterdam: Regioplan.

Bijlage I – Onderzoeksopzet en responsbeschrijving

Om de hele keten in beeld te kunnen krijgen van Zij-instroom in het Beroep in het primair onderwijs is een selectie gemaakt van basisscholen en hogeronderwijsinstellingen die het zij-instroomtraject verzorgen. Via deze scholen en instellingen zijn alle betrokken partijen bij ZiB benaderd en hebben we alle onderdelen van ZiB kunnen betrekken in het onderzoek. Om de onderzoeksvragen te beantwoorden hebben we bureauonderzoek gecombineerd met veldonderzoek. In de eerste paragraaf is uiteengezet welke uitgangspunten gelden voor deze steekproef van scholen en instellingen. Paragraaf 2 gaat in op de onderzoeksinstrumenten die zijn gehanteerd, de meetmomenten en de kenmerken van de participanten uitgesplitst in de dataverzameling die heeft plaatsgevonden via de scholen en de hogeronderwijsinstellingen. Tenslotte wordt in paragraaf 3 de verwerking en analyse van de verzamelde gegevens op hoofdlijnen beschreven.

I.1 Selectie van scholen en instellingen

Voor het onderzoek zijn 51 basisscholen geselecteerd. Uitgangspunten voor deze beredeneerde steekproef scholen zijn geweest:

- *Aanwezigheid zij-instromer*: op de school moet een zij-instromer aanwezig zijn.
- *Verdeling over inspectiekantoren*: een evenwichtige verdeling van scholen over de inspectiekantoren.
- *Lang geleden bezocht*: om mee te kunnen tellen voor de vierjaarsverplichting moet de school lang geleden zijn bezocht met uitzondering van scholen waar al afspraken over deelname mee zijn gemaakt.
- *BGT*: alleen de scholen die in het cohort bestuursgericht toezicht (BGT) 1 (2017-2018), BGT 2 (2018-2019) en BGT 3 (2019-2020) zitten en waarbij de bijbehorende toezichtactiviteiten zijn afgerond, zodat inspectieteams de keuze hebben tussen scholen voor BGT 4 (2020-2021).
- *Risicoscholen*: geen risicoscholen. Dit zijn scholen waar nog geen onderzoek heeft plaatsgevonden maar waar we van verwachten op basis van risicodetectie dat ze bij een onderzoek een onvoldoende oordeel zouden kunnen krijgen. Een mogelijk risico-onderzoek in combinatie met deelname aan dit thematische onderzoek in dezelfde periode zou de scholen te veel kunnen belasten.
- *Geen ander onderzoek*: zoveel mogelijk scholen die niet in een ander themaonderzoek zitten van de inspectie.

Via de 51 scholen zijn de volgende betrokkenen bij het zij-instroomtraject benaderd met inzet van diverse onderzoeksinstrumenten: de zij-instromer, de schoolbegeleider, een bestuurder en/of de schoolleider van de school.

Naast scholen zijn twaalf hogeronderwijsinstellingen geselecteerd. Deze selectie is gemaakt volgens een beredeneerde keuze waarbij gekeken is naar de volgende kenmerken:

- *De omvang van het zij-instroomtraject op de instelling*: er is gestreefd naar een mix van instellingen die veel en weinig zij-instromers opleiden.
- *De regio waar de instelling is gevestigd*: instellingen zijn betrokken die gevestigd zijn in gebieden waar een lerarentekort is en gebieden waar er

geen tekort is. Daarnaast zijn instellingen buiten en binnen de randstad opgenomen.

- *Het soort instelling-pabo (categoriaal of onderdeel van een hogeschool):* ook is gekeken naar een mix van instellingen die uitsluitend onderwijsgerelateerde opleidingen aanbieden en instellingen waarbij ze naast de pabo ook andere opleidingen aanbieden die niet zijn gerelateerd aan het onderwijs.

Via de twaalf hogeronderwijsinstellingen zijn de uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek en de pabo's benaderd voor het onderzoek.

Wanneer de instelling of school om zwaarwegende redenen niet kon deelnemen, is daarvoor in de plaats een andere instelling of school gevraagd om mee te doen aan het onderzoek. De bereedeneerde steekproeven van 51 scholen en twaalf hogeronderwijsinstellingen zijn select. De bevindingen van dit onderzoek zijn daardoor niet representatief voor alle basisscholen met zij-instromers en instellingen hoger onderwijs die een zij-instroomtraject aanbieden.

I.2 Onderzoeksmethode en participanten

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden hebben we gebruik gemaakt van veldonderzoek en bureauonderzoek. Diverse onderzoeksinstrumenten zijn ingezet om gegevens te verzamelen onder verschillende betrokkenen bij ZiB op de basisscholen en de hogeronderwijsinstellingen. Figuur I.1 geeft een overzicht van de instrumenten die zijn gebruikt, bij welke groep participanten deze zijn ingezet en wanneer de meetmomenten hebben plaatsgevonden. De data is verzameld in de periode van juni tot en met november 2020. Gedurende het onderzoek zijn de opzet van het onderzoek, de instrumenten, de bevindingen en het concepteindrapport besproken met een klankbordgroep. In deze klankbordgroep zaten vertegenwoordigers van CNV onderwijs, LOBO/Netwerk zij-instroom, PO-Raad, Schoolleidersregister po en een zij-instromer.

Figuur I.1. Overzicht van gehanteerde onderzoeksinstrumenten, respons en meetmomenten tussen juni en november 2020.

Data-verzameling	Instrument	Participanten	Juni	Juli	Aug	Sep	Okt	Nov
Via 51 scholen primair onderwijs	Vragenlijst	47 zij-instromers						
	Vragenlijst	46 schoolbegeleiders						
	Document-onderzoek	51 scholen						
	Interviews	51 bestuurders en/of schoolleiders						
	Groepsinterview	4 zij-instromers						
	Groepsinterview	7 schoolbegeleiders						
Via 12 instellingen hoger onderwijs	Document-onderzoek	12 uitvoerders geschiktheids-onderzoek en pabo's						
	Interviews	8 uitvoerders geschiktheids-onderzoek						
	Interviews	8 pabo's						

In onderstaande subparagrafen worden de gebruikte onderzoeksinstrumenten, de betrokken partijen en kenmerken van de participanten verder uiteengezet. Dit

onderzoek is uitgevoerd in de tijd van de coronacrisis. Hierdoor hebben we in sommige gevallen andere onderzoeksactiviteiten of -instrumenten gekozen dan we oorspronkelijk van plan waren. Deze wijzigingen zijn benoemd in onderstaande subparagrafen. De onderzoeksactiviteiten zijn grotendeels uitgevoerd door het projectteam dat bestaat uit inspecteurs, analisten, wetenschappelijk medewerkers en een stagiaire uit de sectoren primair onderwijs, hoger onderwijs en kennis van de inspectie. Het onderzoek naar de documentatie van scholen en de interviews met de bestuurder en/of schoolleider zijn gedaan door elf inspecteurs primair onderwijs en twee inspecteurs hoger onderwijs, tien van deze inspecteurs primair onderwijs waren geen onderdeel van het projectteam.

1.2.1 Dataverzameling via scholen

VRAGENLIJST VOOR ZIJ-INSTROMER

In de periode juni tot en met september is een digitale vragenlijst uitgezet via PIT-Collector onder 51 scholen gericht aan een van hun zij-instromers. Indien de zij-instromer op de school het ZiB-traject al had afgerond, kon de zij-instromer deelnemen aan het onderzoek, mits dat niet langer dan zes maanden geleden was. Oorspronkelijk wilden we een interview afnemen op locatie met de zij-instromer. Vanwege de coronacrisis is dit omgezet in een digitale vragenlijst. In de vragenlijst is gebruik gemaakt van open vragen, meerkeuzevragen, enkele-keuzevragen en zijn mogelijkheden geboden voor het geven van toelichtingen bij (een set) gesloten vragen.

De vragenlijst is ingevuld door 47 van de 51 zij-instromers (92 procent). Deze zij-instromers volgen het ZiB-traject bij dertien verschillende hogeronderwijsinstellingen. De meeste zij-instromers (70 procent) zijn in het bezit van een hbo-bachelor, zo'n twintig procent heeft een wo-master afgerond. De zij-instromers hebben een ho-diploma uit de volgende meest genoemde opleidingssectoren: Gedrag & Maatschappij (32 procent), Economie (negentien procent), Gezondheidszorg (zeventien procent), Onderwijs (zeventien procent). De leeftijd van de zij-instromers die de vragenlijst hebben ingevuld, loopt uiteen van 22 tot en met 57 jaar ($M=38.02$, $SD=8.68$). 38 van de 47 zij-instromers (81 procent) zijn vrouw, negen zij-instromers zijn man (negentien procent).

VRAGENLIJST VOOR SCHOOLBEGELEIDER

Tegelijkertijd met de vragenlijst voor zij-instromers is er ook een digitale vragenlijst uitgezet onder 51 schoolbegeleiders via PIT-Collector. Ook zij zijn benaderd via de 51 scholen. Net als met de zij-instromers zou met de schoolbegeleiders oorspronkelijk een gesprek plaatsvinden op locatie. De vragenlijst bestond uit dezelfde type vragen als voor de zij-instromers, namelijk open vragen, meerkeuzevragen, enkele-keuzevragen en mogelijkheden voor toelichtingen bij (een set) gesloten vragen.

46 van de 51 schoolbegeleiders (90 procent) hebben de vragenlijst ingevuld. Een ruime meerderheid van deze schoolbegeleiders (71 procent) is daarnaast ook leraar. Ongeveer een kwart van de schoolbegeleiders heeft ook een functie als begeleider of schoolopleider. Iets meer dan tien procent van de schoolbegeleiders vervult een functie als intern begeleider of directeur op school. De schoolbegeleiders zijn tussen de 28 en 64 jaar ($M=44.30$, $SD=10.40$). 39 van de 46 schoolbegeleiders (85 procent) zijn vrouw, zeven schoolbegeleiders zijn man (vijftien procent).

DOCUMENTONDERZOEK SCHOOL

Een aankondigingsbrief over het onderzoek is gestuurd naar de 51 scholen waarin onder andere de volgende geanonimiseerde documenten zijn opgevraagd voor het documentonderzoek: de geschiktheidsverklaring, de tripartiete overeenkomst, het scholings- en/of begeleidingsplan en eventuele overige relevante documenten. Alle 51 scholen hebben documenten ingestuurd via het InternetSchoolDossier (ISD) verspreid over de periode juni tot en met oktober: alle 51 scholen hebben de tripartiete overeenkomst aangeleverd, bijna alle scholen (49) een geschiktheidsverklaring van de zij-instroomer, van 38 scholen hebben we een scholingsplan ontvangen, van 28 een begeleidingsplan en van twintig een beleidsplan zij-instroom. Door een aantal scholen zijn daarnaast andere documenten ingestuurd van de school, zoals een algemeen document over begeleiding en begeleidingsinstrumenten (acht keer) of strategisch personeelsbeleidsplan (zes keer). Het documentenonderzoek is (meestal) uitgevoerd voorafgaand aan het interview door elf inspecteurs primair onderwijs en een inspecteur hoger onderwijs. De inspecteurs noteerden hun bevindingen via een digitale vragenlijst in PIT-Collector.

INTERVIEW MET BESTURDER EN/OF SCHOOLLEIDER

In de maanden augustus, september en oktober 2020 zijn interviews afgenomen met de bestuurder en/of schoolleider van 51 scholen. Er is gebruik gemaakt van een semigestructureerde gespreksleidraad. De volgorde van de vragen en het verloop van het gesprek stonden niet geheel vast. Uitkomsten van het documentonderzoek van de school zijn in de meeste gevallen betrokken in het interview met bestuurder en/of schoolleider van de school. De gesprekken zijn online gevoerd door elf inspecteurs primair onderwijs en twee inspecteurs hoger onderwijs. Voorafgaand aan de interviews en het documentonderzoek hebben deze inspecteurs instructies en achtergrondinformatie over het onderzoek ontvangen. Deze documentatie is vervolgens door het projectteam toegelicht via een onlinebijeenkomst.

Het bestuur (of een afvaardiging daarvan) en de schoolleider waren in de meeste gevallen beide aanwezig bij het interview (44 van de 51 scholen, 86 procent). Bij zeven van de 51 scholen (veertien procent) was alleen de schoolleider aanwezig. Wanneer er sprake was van meerdere scholen die onder een bestuur vallen, sloot het bestuur (of een afvaardiging daarvan) aan bij het gesprek met een van hun scholen in de steekproef. Bij de andere scholen is het gesprek gevoerd met alleen de schoolleider. In een aantal gevallen waren ook andere betrokkenen bij het gesprek aanwezig, zoals de schoolopleider, schoolbegeleider, bovenschoolse coach of onderwijsconsulent. 31 van de 51 scholen zijn opleidingsscholen (61 procent) en 26 van de 51 scholen geven aan te maken te hebben met een lerarentekort (51 procent).

GROEPSINTERVIEW MET ZIJ-INSTROMERS EN SCHOOLLEIDERS

In november 2020 is over een aantal resultaten uit de vragenlijsten aanvullend gesproken met vier zij-instromers en zeven schoolbegeleiders. Dit is gebeurd in twee groepsinterviews die online hebben plaatsgevonden: een met de zij-instromers en een met de schoolbegeleiders. Deze gesprekken hadden een verdiepend karakter. Ook hiervoor is gebruik gemaakt van een semigestructureerde gespreksleidraad. Dit houdt in dat de vragen en de volgorde van de vragen niet geheel vaststonden. De uitnodiging voor deze gesprekken is verstuurd aan de zij-instromers die de vragenlijst hadden ingevuld en daarin hadden aangegeven deel te willen nemen aan een gesprek. De helft van de schoolbegeleiders die via de

vragenlijst hadden aangegeven interesse te hebben in een gesprek hebben een uitnodiging ontvangen. Dit betrof een willekeurige selectie van deze begeleiders.

1.2.2 Dataverzameling via hogeronderwijsinstellingen

DOCUMENTONDERZOEK UITVOERDERS GESCHIKTHEIDSONDERZOEK EN PABO'S

Documenten zijn per brief bij twaalf hogeronderwijsinstellingen opgevraagd. Diverse algemene documenten en geanonimiseerde dossiers van zij-instromers zijn aangeleverd per onderdeel van het ZiB-traject. De twaalf hogeronderwijsinstellingen (pabo's en uitvoerders geschiktheidsonderzoek) hebben deze documenten toegezonden in juni en juli via het InternetSchoolDossier (ISD). Twee pabo's gaven aan nog geen afstudeerders te hebben waardoor ze een paar documenten over het bekwaamheidsonderzoek niet konden insturen. Het documentonderzoek is uitgevoerd aan de hand van een gestructureerd format met checkpunten in Excel.

INTERVIEW MET UITVOERDERS GESCHIKTHEIDSONDERZOEK

In de maanden september en oktober 2020 zijn acht interviews afgenomen met uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek van acht instellingen. De interviews hadden een semigestructureerd karakter. Dit houdt in dat de vragen en de volgorde van de vragen niet geheel vaststonden. De gesprekken werden bijna allemaal online gevoerd. Niet alle vragen stonden voorafgaand volledig vast. Vragen vanuit het documentonderzoek van de betreffende instelling zijn betrokken in het gesprek.

Bij de gesprekken waren twee tot vier gesprekpartners aanwezig per instelling met onder andere de volgende functies: coördinator/programmamanager, docent, assessor, manager/teamleider, (interim- of adjunct-) directeur, begeleider, onderwijsadviseur, examencommissielid, bestuurder, logistiek coördinator en/of ontwikkelaar. Een gesprekspartner vervulde vaak meerdere functies. De geïnterviewde uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek voerden vanaf verschillende studiejaren (weer) geschiktheidsonderzoeken uit: twee uitvoerders vanaf het begin (2000-2001), een uitvoerder vanaf 2010-2011, een uitvoerder sinds 2014-2015, een uitvoerder vanaf 2016-2017 en drie uitvoerders vanaf 2018-2019.

INTERVIEWS MET PABO'S

Ook zijn acht semigestructureerde interviews met pabo's van acht hogeronderwijsinstellingen uitgevoerd in de maanden september en oktober. Deze gesprekken hebben ook weer grotendeels online plaatsgevonden vanwege de coronacrisis. Ook hier zijn bevindingen vanuit documentonderzoek gebruikt in het interview.

Betrokkenen bij ZiB met de volgende functies waren vertegenwoordigd in de gesprekken: coördinator/programmamanager, docent, manager/teamleider, (interim- of adjunct)directeur, begeleider, onderwijsadviseur, examencommissielid, bestuurder, logistiek coördinator of ontwikkelaar. Ook hier vervulde een gesprekspartner vaak meerdere functies. De interviewers hadden twee tot vier gesprekpartners per gesprek. De gesprekpartners kwamen bij vier pabo's volledig overeen met de gesprekpartners in het interview over het geschiktheidsonderzoek van dezelfde instelling. Bij drie pabo's waren het gedeeltelijk dezelfde gesprekpartners en bij één pabo waren de gesprekpartners in beide interviews van een volledig andere samenstelling.

I.3 Dataverwerking en -analyse

Met bovenstaande onderzoeksmethoden hebben we een mix van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens over het zij-instroomtraject opgehaald op de scholen en de hogeronderwijsinstellingen. Onderstaand staat per type instrument beschreven hoe de dataverwerking op hoofdlijnen heeft plaatsgevonden.

- *Vragenlijsten*: De digitale vragenlijsten zijn uitgezet via PIT-Collector.
- *Documentonderzoeken*: Voor het bureauonderzoek naar de documenten van scholen is gebruikt gemaakt van een vragenlijst in PIT-Collector. Voor het onderzoek naar de documentatie van hogeronderwijsinstellingen is een format met checkpunten in Excel ontwikkeld. Om een eenduidige en objectieve beoordeling van de documenten zoveel mogelijk te borgen is gebruik gemaakt van een instructie met uitleg bij de checkpunten en vragen.
- *Groepsinterviews*: Van de groepsinterviews zijn verslagen gemaakt. Hierbij is het vierogenprincipe gehanteerd: de verslagen zijn geschreven en vervolgens voorgelegd aan een collega-onderzoeker die ook aanwezig was bij de gesprekken.
- *Interviews*: De gegevens die met interviews zijn verzameld zijn ingevoerd door de onderzoekers in een digitale versie van de gehanteerde gespreksleidraad in PIT-Collector. Voor de verslaglegging van de interviews met de pabo's en uitvoerders van het geschiktheidsonderzoek is er (meestal) gebruik gemaakt van audio-opnames van de gesprekken. Ook is hierbij het vierogenprincipe toegepast.

Voor de analyse van de verzamelde gegevens is gebruik gemaakt van een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve analysetechnieken. De data is grotendeels geanalyseerd in SPSS en Excel. De vragen in de meetinstrumenten en daarmee alle opgehaalde gegevens zijn gekoppeld aan de kwaliteitsaspecten van het onderzoekskader. In een technisch rapport zijn vervolgens de uitkomsten van de analyses gerangschikt volgens deze koppeling aan het onderzoekskader in de vorm van samenvattingen, tabellen, figuren en/of grafieken. Nadere analyses zijn uitgevoerd waarbij bevindingen vanuit het documentonderzoek werden gecombineerd met de opgehaalde gegevens in de interviews en/of vragenlijsten om een volledig beeld te krijgen per participant.

Bijlage II – Wet- en regelgeving zij-instroom po

WPO:

Art. 3 (bevoegdheid schoolonderwijs):

<https://wetten.overheid.nl/jci1.3:c:BWBR0003420&hoofdstuk=I&titeldeel=I&artikel=3&z=2019-03-15&q=2019-03-15>

Art. 38a (over de scholings- en begeleidingsovereenkomst):

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0003420/2019-03-15>

Art. 176a t/m 176j (over zij-instroom):

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0003420/2019-03-15>

Besluit Zij-instroom:

Besluit zij-instroom leraren primair en voortgezet onderwijs:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0024390/2016-08-01>

Toelichting bij oorspronkelijk besluit: Zie Staatsblad 2008, 336:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2008-336.html>

WHW:

WHW hoofdstuk 7a:

https://wetten.overheid.nl/BWBR0005682/2019-02-01/#Hoofdstuk7a_Artikel7a.1

Bekwaamheidseisen onderwijspersoneel:

Besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0018692/2018-08-01>

Interimwet zij-instroom leraren primair en voortgezet onderwijs

Memorie van toelichting. TK 1999/2000, 27 015, nr. 3:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27015-3.html>

Bijlage III – Kwaliteitsaspecten gekoppeld aan wetgeving

In onderstaande schema's geven we een nader overzicht van de wetgeving die aan dit onderzoek ten grondslag ligt. We maken onderscheid tussen de kwaliteitsdeelaspecten die direct gebaseerd zijn op (wettelijke) voorschriften en kwaliteitsdeelaspecten die aanvullingen zijn. Van de kwaliteitsdeelaspecten die gebaseerd zijn op wetgeving wordt hier de betreffende wetgeving gegeven, de aangevulde aspecten worden aangegeven met een asterisk (*).

1. Geschiktheidsonderzoek (instroom)		
<i>Het geschiktheidsonderzoek is erop gericht vast te stellen dat de zij-instromer geschikt is om (direct) als leraar voor de klas te staan en in maximaal twee jaar kan voldoen aan de bekwaamheidseisen.</i>		
1. Uitvoerders:	Artikelen van WPO⁴⁰, Besluit zij-instroom⁴¹, WHW⁴² en/of verwijzing naar nota van toelichting bij Besluit zij-instroom⁴³	
Het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd door deskundige partijen, zoals voorgeschreven door de wet.	Het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van een instelling voor hoger onderwijs, die daarvoor is erkend door de minister (verder: uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek).	Artikelen 176c eerste lid en 176e, eerste lid, WPO
	Het geschiktheidsonderzoek wordt uitgevoerd door deskundige veld- en vakassessoren; de veldassessoren zijn onafhankelijk van het schoolbestuur.	Artikel 176c, vijfde lid, WPO Artikel 7, tweede lid, Besluit zij-instroom
2. Maatwerk:		
Het geschiktheidsonderzoek is gericht op een advies voor de inrichting van een individueel maatwerktraject.	Het geschiktheidsonderzoek sluit aan op de eerder verworven competenties van de kandidaat.	Artikel 7, eerste lid, onder b, Besluit zij-instroom
	De zij-instromer ontvangt na het geschiktheidsonderzoek een advies over welke scholing en welke begeleiding vanuit de school en vanuit de pabo nodig zijn om binnen de gestelde tijd van maximaal twee jaar aan de bekwaamheidseisen te kunnen voldoen.	Artikel 176c, tweede lid, onder c, WPO Artikel. 7, eerste lid, onder d, Besluit zij-instroom

⁴⁰ Wet op het primair onderwijs

⁴¹ Besluit zij-instroom leraren primair en voortgezet onderwijs

⁴² Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

⁴³ Nota van toelichting bij Besluit, Staatsblad 2008/336

3. Kwaliteitsborging en beleid:		
De school/het bestuur draagt er zorg voor dat een passende kandidaat wordt aangemeld voor het geschiktheidsonderzoek.	De school/het bestuur draagt er zorg voor dat een passende kandidaat wordt aangemeld voor het geschiktheidsonderzoek.* Het geschiktheidsonderzoek wordt aangevraagd door het bevoegd gezag of door de zij-instromer.	- Artikel 176c, eerste lid; Besluit zij-instroom, artikel 3, eerste lid, WPO
1.3.B. De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek hanteert beleid dat gericht is op de kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek.	De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek heeft een visie op geschiktheid.*	- ⁴⁴
	De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek is op de hoogte van de wettelijke voorschriften die nodig zijn om het geschiktheidsonderzoek correct uit te kunnen voeren.*	-
De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek borgt de kwaliteit van het geschiktheidsonderzoek.	De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek zorgt ervoor dat de beoordelaars die het geschiktheidsonderzoek afnemen tot een professioneel oordeel kunnen komen.	Artikel 7, tweede lid, Besluit zij-instroom
	De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek stelt criteria vast voor de beoordeling van het geschiktheidsonderzoek. Deze criteria zijn gebaseerd op de bekwaamheidseisen.*	Artikel 3, tweede lid en artikel 7, eerste lid, onder c, Besluit zij-instroom -
	Tijdens het geschiktheidsonderzoek wordt nagegaan of de kandidaat een vooropleiding in het hoger onderwijs heeft ⁴⁵ , in staat is tot verantwoord lesgeven in de feitelijke klassituatie, voldoende vakdeskundigheid heeft (met name op het gebied van rekenen en taal), voldoende kennis heeft van het onderwijs en een passende beroepshouding heeft.	Artikel 176c, tweede, derde en vierde lid, WPO Artikel 5, vierde lid onder c en vijfde lid, Besluit zij-instroom
	Het geschiktheidsonderzoek bestaat uit een beoordeling van de eerder verworven competenties, praktijkopdrachten (waaronder opdrachten waaruit het gedrag blijkt in feitelijke klassituaties) en gesprekken met de kandidaat-zij-instromer.	Artikel 176c, tweede lid, onder a, WPO Artikelen 4 en 6, Besluit zij-instroom
	De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek zorgt voor een verslag van de beoordeling met een deugdelijke motivering van de uitslag.	Artikel 7, derde lid, Besluit zij-instroom
	Geschikte kandidaten ontvangen een geschiktheidsverklaring.	Artikel 176b, WPO
	De uitvoerder van het geschiktheidsonderzoek evalueert het geschiktheidsonderzoek.*	-

4. Positie van de zij-instromer:		
De zij-instromer heeft een duidelijke positie in het geschiktheidsonderzoek.	De zij-instromer wordt geïnformeerd over de gehanteerde criteria en de gevolgde procedures in het geschiktheidsonderzoek.	Artikel 3, tweede lid en artikel 7, eerste lid, onder a, Besluit zij-instroom
	Er vindt een gesprek plaats met de zij-instromer over de bevindingen van het geschiktheidsonderzoek.	Artikel 6, Besluit zij-instroom

⁴⁴ De wetgeving schrijft niet voor dat de uitvoerder een visie op geschiktheid heeft. De nota van toelichting bevat wel een uitleg over geschiktheid (blz. 7, § 2).

⁴⁵ Of vergelijkbaar, zie Artikel 176c, derde lid, WPO

2. Scholing en begeleiding (uitvoering)

De scholing en begeleiding zijn erop gericht dat de zij-instromer in maximaal twee jaar kan voldoen aan de bekwaamheidseisen.

1. Uitvoerders:		Artikelen van WPO, Besluit zij-instroom, WHW en/of verwijzing naar nota van toelichting bij besluit zij-instroom
De scholing en begeleiding wordt uitgevoerd door deskundige partijen, zoals voorgeschreven door de wet.	De scholing en de daarbij behorende begeleiding wordt uitsluitend uitgevoerd door of onder verantwoordelijkheid van docenten aan lerarenopleidingen.	Artikel 8, eerste lid, Besluit zij-instroom
	De begeleiding op school wordt verzorgd door een begeleider die bevoegd is voor primair onderwijs.	Artikel 8, tweede lid, Besluit zij-instroom
2. Maatwerk:		
De scholing en begeleiding is ingericht als individueel maatwerktraject.	Het scholingstraject sluit aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek (het advies over begeleiding/scholing).	Artikel 38a, WPO, jo artikel 176c, tweede lid, WPO
	De begeleiding op school sluit aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek (het advies over begeleiding/scholing).	Artikel 38a, WPO, jo artikel 176c, tweede lid, WPO
	De zij-instromer krijgt de gelegenheid eerder opgedane vaardigheden en kennis in te zetten gedurende het traject.*	-
	De scholing en begeleiding worden door de betrokken partijen (de pabo en de school) inhoudelijk afgestemd op de vorderingen bij de werkzaamheden van de zij-instromers aan de school.	Artikel 8, eerste lid, Besluit zij-instroom
3. Kwaliteitsborging en beleid:		
De pabo en school hanteren beleid dat gericht is op de kwaliteit van de scholing en begeleiding.	De pabo draagt er zorg voor dat de scholing en bijbehorende begeleiding door de pabo zo zijn ingericht, dat de zij-instromers na het traject van twee jaar kunnen voldoen aan de bekwaamheidseisen voor leraarschap in primair onderwijs.*	- 46
	De school heeft een beleid ten aanzien van de begeleiding van zij-instromers dat is gericht op behoud van de zij-instromer en handelt volgens dat beleid.*	-
	De pabo en de school zijn op de hoogte van de wettelijke voorschriften die nodig zijn om de scholing en begeleiding correct uit te kunnen voeren.*	-

De pabo en de school borgen de kwaliteit van de scholing en begeleiding en werken daarin samen.	De school, de pabo en de zij-instromer maken afspraken over scholing en begeleiding en leggen hun afspraken vast in een tripartiete overeenkomst.	Artikel 38a, WPO
	De pabo en de school werken samen om de kwaliteit van de scholing en de begeleiding te borgen.*	-
	De pabo en de school evalueren de begeleiding en scholing, onder andere door de uitval en de oorzaken van uitval na te gaan.*	-
4. Positie van de zij-instromer:		
De zij-instromer heeft een duidelijke positie in het scholings- en begeleidingstraject.	De zij-instromer is betrokken bij het opstellen van de tripartiete overeenkomst waarin afspraken zijn opgenomen over scholing en begeleiding.	Artikel 38a, WPO
	De zij-instromer ontvangt informatie over de scholing en begeleiding.*	-
	De zij-instromer wordt als volwassene behandeld.*	-
5. De praktijk van de begeleiding:		
De zij-instromer ontvangt voldoende begeleiding en is tevreden over de scholing en begeleiding.	De zij-instromers en hun begeleiders hebben naar hun oordeel voldoende contact met elkaar.*	-
	Zij-instromers ontvangen diverse begeleidingsactiviteiten van de scholen en pabo's.*	-
	Zij-instromers zijn tevreden over de begeleiding en de begeleidingsactiviteiten door de school en door de pabo, over de scholing op de pabo en over het zij-instroomtraject in het algemeen. Zij-instromers die meer begeleiding ontvangen zijn meer tevreden over de begeleiding. Schoolbegeleiders zijn tevreden over de begeleiding en de begeleidingsactiviteiten door de school.*	-
	Zij-instromers die meer begeleiding ontvangen of meer tevreden zijn over de begeleiding, ervaren een veiligere cultuur, minder belemmerende factoren, hebben minder de neiging om te stoppen, hebben verwachtingen die vaker uitkomen en ervaren meer maatwerk.*	-

⁴⁶ De wetgeving bevat geen voorschriften over beleid ten aanzien van ZiB. De nota van toelichting legt wel uit waarom het traject van beperkte omvang is (blz. 9, 10).

3. Bekwaamheidsonderzoek en getuigschrift (uitstroom)

Het bekwaamheidsonderzoek is erop gericht om aan te tonen dat de zij-instromer voldoet aan de bekwaamheidseisen.

1. Uitvoerders:		Artikelen van WPO, Besluit zij-instroom, WHW
Het bekwaamheidsonderzoek wordt uitgevoerd door deskundige partijen, zoals voorgeschreven door de wet.	Het bekwaamheidsonderzoek wordt uitgevoerd door de pabo die ook de scholing verzorgt.	Artikel 176g, WPO
	Bij de beoordeling van het bekwaamheidsonderzoek is behalve een pabo-docent ook een personeelslid van de school waar de zij-instromer in dienst is betrokken. Deze laatste beoordeelt het functioneren van de zij-instromer in de praktijk.	Artikel 9, derde lid Besluit zij-instroom
2. Maatwerk:		
Het bekwaamheidsonderzoek sluit aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek.	Het bekwaamheidsonderzoek sluit aan op de uitkomsten van het geschiktheidsonderzoek. Dat betekent dat die kennis en vaardigheden worden getoetst die de zij-instromer volgens het geschiktheidsonderzoek nog moest verwerven.	Artikel 9, tweede lid, Besluit zij-instroom jo artikel 176c, tweede lid, onder c, WPO Nota van toelichting, pagina 13, §4
3. Kwaliteitsborging en beleid:		
De pabo hanteert beleid dat gericht is op de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek*.	De pabo draagt er zorg voor dat zij-instromers die slagen voldoen aan de bekwaamheidseisen voor leraarschap in het primair onderwijs.	Artikel 176f, WPO
	De pabo is op de hoogte van de wettelijke richtlijnen die nodig zijn om het bekwaamheidsonderzoek correct uit te kunnen voeren.*	-
De pabo borgt de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek en het getuigschrift.	De pabo stelt de criteria vast voor de beoordeling van het bekwaamheidsonderzoek.	Artikel 10, onder c jo artikel 9, Besluit zij-instroom
	De pabo draagt er zorg voor dat de personen die het bekwaamheidsonderzoek afnemen tot een professioneel oordeel kunnen komen.	Artikel 10, onder a, b en c, Besluit zij-instroom
	Het bekwaamheidsonderzoek bevat in ieder geval een, zo nodig in tijd gespreide, beoordeling van het functioneren in de praktijk.	Artikel 9, derde lid, Besluit zij-instroom
	De pabo ziet erop toe dat er een verslag is van de beoordeling met een deugdelijke motivering van de uitslag.	Artikel 10, onder e, Besluit

	Na succesvolle afronding van het bekwaamheidsonderzoek wordt door de examencommissie van de betrokken pabo een getuigschrift uitgereikt met de naam getuigschrift bekwaamheidsonderzoek. Op het getuigschrift wordt vermeld dat de zij-instromer voldoet aan de bekwaamheidseisen voor het primair onderwijs en welke onderdelen het bekwaamheidsonderzoek omvatte. Aan dit getuigschrift is een bevoegdheid verbonden voor het primair onderwijs, maar geen bachelor- of mastergraad. Wel mag de eigenaar van dit getuigschrift de titel bacculaureus, afgekort tot Bc. voeren.	Artikelen 7a.3 en 7a.5, WHW Artikel 3a, lid 1b, WPO
	De pabo evalueert de kwaliteit van het bekwaamheidsonderzoek.*	-
4. Positie van de zij-instromer:		
De zij-instromer heeft een duidelijke positie in het bekwaamheidsonderzoek.	De zij-instromer wordt geïnformeerd over de gehanteerde criteria en de gevolgde procedures in het bekwaamheidsonderzoek.	Artikel 10, onder c en d, Besluit zij-instroom
	De zij-instromer ontvangt het verslag van de uitslag van het bekwaamheidsonderzoek.*	-
	Er vindt een gesprek plaats met de zij-instromer over de bevindingen van het bekwaamheidsonderzoek.*	-
	De zij-instromer krijgt zo nodig twee keer de gelegenheid het bekwaamheidsonderzoek te ondergaan.	Artikel 9, vierde lid, Besluit zij-instroom
	De zij-instromer is op de hoogte gebracht van het feit dat het getuigschrift niet leidt tot een bachelor- of mastergraad.*	-

Bijlage IV – Begeleidingsactiviteiten

Introductie-activiteiten die het voor zij-instromers makkelijker maken om hun weg te vinden binnen een (nieuwe) organisatie (mogelijk aangeboden door school, door de pabo, door allebei of door geen van beide).

Een introductiegesprek/dag.

Een aangewezen maatje of buddy.

Een speciaal informatiepakket met informatie over de structuur, organisatie en cultuur van de basisschool.

Een speciaal informatiepakket met informatie over de structuur, organisatie en cultuur van het zij-instroomtraject.

Een introductie over de regels rondom beoordeling van de zij-instromer.

Een introductie over de regels rondom toetsen, opdrachten, portfolio's op de pabo.

Een introductie over de schoolregels op de basisschool.

Informatieverstrekking over begeleidingsactiviteiten.

Voorlichting over de opzet, inhoud en structuur van de zorg, door de zorgcoördinator/intern begeleider.

Introductie aan het team op de basisschool.

Introductie aan andere zij-instromers en/of studenten.

Begeleidings- en scholingsactiviteiten die zich richten op het lesgeven in de praktijk (mogelijk aangeboden door school, door de pabo, door allebei of door geen van beide).

Videoregistratie van mijn eigen lessen bespreken.

Feedback ontvangen op geobserveerde lessen.

Lessen (van collega's / andere zij-instromers of studenten) observeren.

Geobserveerde lessen (van collega's / andere zij-instromers of studenten) nabespreken.

Onderwijs samen plannen (met collega's of begeleider / andere zij-instromers of studenten).

Onderwijs samen voorbereiden (met collega's of begeleider / andere zij-instromers of studenten).

Onderwijs samen uitvoeren (met collega's of begeleider / andere zij-instromers of studenten).

Samen met (school- / opleidings)begeleider(s) mijn eigen onderwijspraktijk evalueren.

Samen (met collega's / andere zij-instromers of studenten) mijn eigen onderwijspraktijk evalueren.

Leerlingprestaties (met een collega of begeleider / andere zij-instromers of studenten) bespreken met als doel mijn eigen onderwijspraktijk te evalueren.

Lessen ontwerpen.

Lessen voor collega's / andere zij-instromers of studenten verzorgen en bespreken.

Oefenen met instructiemodellen waarmee afgestemd wordt op de verschillende onderwijsbehoeften van de leerlingen.

Scholingsbijeenkomsten bijwonen over klassenmanagement en -organisatie.

Activiteiten die ervoor zorgen dat de professionele ontwikkeling gestimuleerd wordt (mogelijk aangeboden door school, door de pabo, door allebei of door geen van beide).

Werken met een (persoonlijk) ontwikkelingsplan.

Periodieke individuele voortgangsgesprekken.

Beoordelingsgesprek met de schoolleider.

Reflecteren op professionele ontwikkeling.

Lesbezoek door de begeleider.

Lesbezoek door de schoolleider.

Het gebruik van een lesobservatieformulier.

Het gebruik van een methode voor het geven van feedback na een lesobservatie.

Het gebruik van begeleidingsinstrumenten (bijvoorbeeld Dialoogkaarten Junior leraar, Leerwerk-kaarten, etc.).

Maatregelen die kunnen helpen eventuele werkdruk op school te beheersen of te verminderen (mogelijk aangeboden door school).

In deeltijd aangesteld worden.

Een dagdeel vrijgesteld worden voor voorbereiding.

In het eerste jaar geen eindverantwoordelijkheid voor een groep.

Geen extra taken toebedeeld krijgen binnen het team.

Vrijgesteld worden van buitenschoolse activiteiten.

Taken op basis van draagkracht toebedeeld krijgen.

Geen lastige groep toegewezen krijgen.

Van groep mogen wisselen.

Samen met een ervaren collega les geven.

Ruimte inplannen voor intervisie.

Op vaste tijden met begeleider(s) afspreken.

Met de schoolopleider / schoolbegeleider op dezelfde locatie werken.

Een rustige, goede werkplek toegewezen krijgen.

Een vertrouwenspersoon toegewezen krijgen.

Maatregelen die kunnen helpen de zij-instroomscholing met het werk op school te combineren (mogelijk aangeboden door pabo)

Flexibele lestijden door onderwijs digitaal aan te bieden.

Flexibele lestijden door te kunnen kiezen voor dag- of avondonderwijs.

Flexibel omgaan met deadlines voor het inleveren van opdrachten.

Flexibiliteit om opdrachten aan te passen aan de situatie op mijn basisschool

Op vaste tijden met opleidingsbegeleider(s) afspreken.

Een mentor toegewezen krijgen.

Hieronder staan voorbeelden van activiteiten gericht op de persoonlijke ontwikkeling als leraar (mogelijk aangeboden door de school, door de pabo, door allebei of door geen van beide).

Analyseren van de resultaten van mijn groep.

Zelf ontwikkelen van nieuw onderwijs.

Experimenteren met voor mij nieuwe werkvormen.

Zelfstandig uitvoeren van onderzoek.

Samen uitvoeren van onderzoek, bijvoorbeeld in een professionele
leergemeenschap.

Verwerken van literatuur/bronnen die ik aangereikt krijg of zelf zoek.

Colofon

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
[Www.onderwijsinspectie.nl](http://www.onderwijsinspectie.nl)

2021-september | gratis

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden vanaf de website van de Inspectie van het Onderwijs: www.onderwijsinspectie.nl.

© Inspectie van het Onderwijs | september 2021